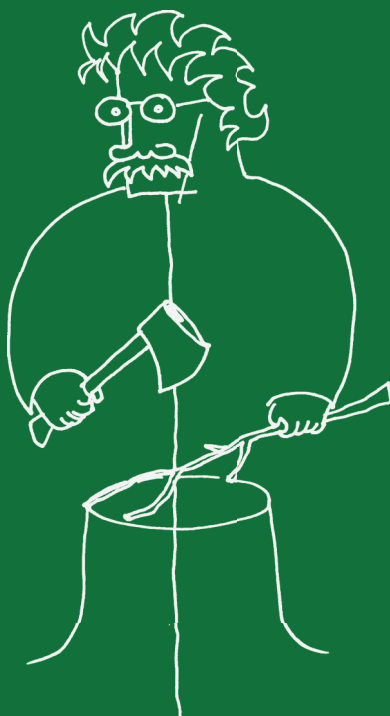

Vaculíkova čítanka pro začátečníky a mírně pokročilé

Výběr z textů Ludvíka Vaculíka
z let 1939–2015

Vaculíkova čítanka pro začátečníky a mírně pokročilé

Výběr z textů Ludvíka Vaculíka
z let 1939–2015

Sestavili Milan Samek a Jan Vaculík

Vydala Městská knihovna v Brumově-Bylnici
k stému výročí spisovatelova narození

© Ludvík Vaculík, dědicové

© Ivan Klíma, dědicové

Fotografie © Profimedia

ISBN 978-80-87274-87-3

ISBN 978-80-87274-88-0, pdf

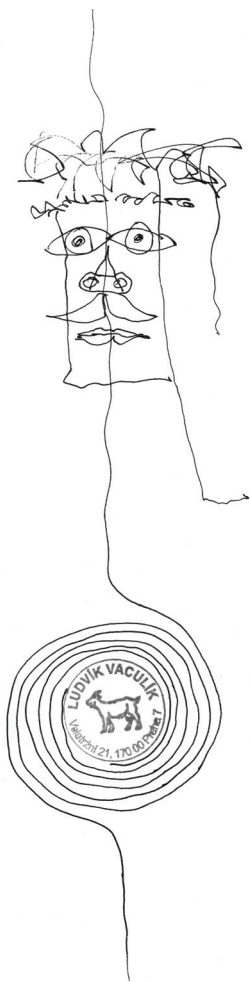
ISBN 978-80-87274-89-7, e-pub

ISBN 978-80-87274-90-3, mobi

Ludvik Vaculik

Děkujeme paní Daniele Iwashitě za redakci textu a za velkou práci při hledání konečného znění, jakož i za upřesnění a doplnění všech faktických údajů, které jsou v této čítance uvedeny.

Milan a Jan

Ivan Klíma o Ludvíku Vaculíkovi

... Ludvík vypadá sám trochu jako z pohádky. Za prvé nosí obrovské kníry, za druhé má tři syny, za třetí se na něho lidé neustále obracejí s nějakými přáními.

Ludvík bydlí hned naproti Veletržnímu paláci. Palác předloni vyhořel a byl to snad největší požár za posledních deset let v Praze. Pan Vaculík se na ten oheň samozřejmě díval a tvrdil, že vlastně dost dlouho hasil jeden jediný požárník a ti ostatní jen pobíhali okolo a něco sháněli, a že by se tomu byl býval divil, kdyby se už dávno neodnaučil čemukoli se divit. On sám ovšem nebydlí v paláci, ale v ošklivém činžáku. Má tam dva pokoje. V jednom pokoji spával a psával, v druhém přebývali jeho kluci, železnice a morčata.

Morčat bylo v bytě vždycky spousta, a proto je Vaculíkovi kluci rozdávali. Jedno jsme dostali i my. Jmenovalo se Bětka. Jenže se stala zrada, jejímž následkem jsme jednoho rána měli v kotci morčata tři. (Jestlipak přijdete na to, jak se tam ta dvě další přes noc vzala?)

Já jsem proto s Ludvíkem asi tři dny nemluvil, čehož si vůbec nevšiml, protože se vídáme nejvýš jednou do týdne. Morčata jsme pak měli skoro dva roky, ale dali jsme je pryč, protože morčata potřebují v zimě seno, zatímco já nikoliv, já naopak trpím sennou rýmou.

O morčatech napsal Ludvík krásný, tajemný a slavný román, který má dost nečekaný název, totiž: Morčata. On vlastně není pro děti a i o těch morčatech se tam píše jenom jakoby mimochodem. Ale jedna holčička v Americe, kde ten román taky vyšel (však vyšel skoro všude, jenom v Čechách ne, protože pan Vaculík je český spisovatel), napsala Ludvíkovi psaní a v něm mu pověděla spoustu pozorování o svém vlastním morčeti a nakonec ho pochválila, že těm zvířátkům věnoval celý román.

Jinak Ludvík ještě umí výborně vykládat anekdoty, zpívat moravské a valašské písničky (však je z Moravy a může sloužit za příklad toho, co jsem o Moravanech říkal!), mračit se, vyjmenovat z paměti dva tucty

indiánských kmenů, vztekat se, šít boty, být přísný, tesat sekyrou a štěpovat stromy, psát dopisy, fotografovat, smát se, řídit koně, rozčilovat se na kuřáky a na ty, co se u něho v bytě zapomněli přezout, malovat, lakovat, dělat rozhlasové pořady a vychovávat děti. Neumí vůbec vařit, hrát kopanou, mluvit španělsky a rumunsky a řídit tank. Taky tvrdí, že neumí psát pohádky, ale to už posoudíte sami.

(z první předmluvy ke knize *Uzel pohádek*,
kolem roku 1976)

O Ludvíku Vaculíkovi bych mohl vyprávět celý román, jenže on už ho o sobě napsal sám. Ten román se jmenuje *Český snář* a vypráví o mnohém z toho, co už se vám ani nebude chtít věřit, že se to opravdu mohlo stát. Až budete trochu starší, určitě si ho přečtete, je to jeden z nejpěknějších českých románů. Ludvík Vaculík, když byl asi tak starý jako jste teď vy, začal si psát deník, a teď když na ta léta vzpomíná, vytáhne si deník a hned ví, co si tehdy, když pásal kozy a neměl ještě fúsy, myslel a na co si s kluky hrál. Co kdybyste to s deníkem také zkusili?

(z druhé předmluvy ke knize *Uzel pohádek*, 1990)

OD KOLÉBKY

Petr má medvěda nebo co

Petr dostal od dědečka z venkova dopis: „Přivezu Ti medvěda. To Ti píše Tvůj děda.“

Petr se těšil na opravdového medvěda, ale jak byl zklamán, když dostal medvěda sice velikého, za sto šedesát korun, ale vycpaného pilinami.

Chtělo se mu brečet, ale vzpomněl si, že není žádné děvčátko, a tak raději huboval, a protože byl hodný, huboval nikoli dědovi, nýbrž sobě, jak to má být: „Já jsem hlupák metrový a můj děda, ten to ví!“

Děda však pořád opakoval, jak je medvěd krásný, a tak mu ho Petr prodal za šestnáct korun a děda se radoval jak malé dítě.

Za utržené peníze rozhodl se Petr koupit si živého medvěda. Nevěděl sice, kde je prodávají, ale zkusil to v obchodě, za jehož výlohou viděl rybičky a želvy.

Vešel a zeptal se prodavače, mají-li medvědy. Prodavač odpověděl, že samozřejmě, ale chtěl, aby mu Petr ukázal, kolik má peněz. Když uviděl šestnáct korun, zachmuřil se a pravil, že za tak málo peněz může mu prodat jenom velice malinkého medvěda. A zavedl ho ke kleci. Tam pobíhalo několik drobných medvědů všech barev: bílí, černobílí, rezatí, šedí, strakatí a černí.

Petrovi se na první pohled zalíbil bílý lední medvěd s červenýma očima. Prodavač mu ho strčil do krabičky a Petr si ho odnesl domů.

Medvěd byl velice krásný a milý. Bydlel v bedničce pod Petrovou postelí, takže k sobě měli blízko. Často spolu sedávali v posteli a prohlíželi si obrázkové knížky, protože číst ještě žádný z nich neuměl.

Petr se jenom bál, že mu medvěd moc vyroste a bude chtít utéci do lesa. Proto se rozhodl nedávat mu žádné maso, z něhož se nejvíc roste. Dával mu však místo toho hodně zeleniny, která je také velmi

zdravá. Mrkev a kedlubny jedli společně, i jablka. Pomeranče a banány přenechával medvěd ochotně Petrovi. Zato měl rád ovesné vločky. Ty Petrovi vůbec nechutnaly, ale když se uvařily v mléce a polily marmeládou, nebylo to špatné! Jenže s marmeládou zas nechutnaly medvědu.

Medvěd však zřejmě potřeboval přece jen vydatnější stravu, když maso nedostával, a tak jednoho dne Petr s hrůzou zjistil, že mu medvěd chodí žrát knihy: žral je zezadu, takže ven vyčnívaly normálně celé hřbety, ale když Petr jednu knížku vytáhl, byl to jen hřbet se zbytkem ožraných listů. Petr si vyhuboval a kamarádil se s medvědem dál.

Že medvídek roste, sice pomalu, ale přeci, poznával Petr také podle bobek, kterých bylo víc a víc. Někdy je spolu počítali. Když už bylo bobek denně patnáct, rozhodl Petr, že je medvěd dost veliký, aby se prvně podíval do lesa, vlastně do lesíčka. Napsal dědečkovi dopis, totiž nadiktoval medvědovi dopis pro dědečka. Medvěd uměl psát, protože sežral mnoho písmen. V dopise stálo: „Nazdar dědo přijedu ukážu tě medvědu.“

Ráno si Petr dal do chlebníku svačinu a do krabice medvěda a šel na nádraží. Ve vlaku si našel krásné místo u okna. Chlebník i krabici položil vedle sebe a díval se na ruch nádraží.

Mezitím se staly dvě důležité věci: medvěd přešel z krabice do chlebníku a na vedlejší sedadlo přes uličku se posadily dvě paní. Ta krajní měla proutěný košík a v něm něco. Ve vlaku má každý hned hlad, a tak se Petr brzy sháněl po svačině. Ale v chlebníku našel jen medvěda sedícího na kolečkách salámu, chleba byl pryč. Vyhuboval si, že je majitelem nehodného medvěda, a potrestal se tím, že medvěda znovu vrazil do krabice, ačkoliv se těšil, jak mu ukáže z vlaku krajinu.

Petr se díval na krajinu, ty dvě paní se bavily, a zatím se děly divné věci. Medvěd odšoupl víko krabice, vylezl a začal se procházet po sedadle vedle Petra. Přišel až k uličce a zahleděl se na košík na vedlejším sedadle.

Tam se také odklopilo víko a vylezl odtamtud veliký černý kocour. Vylezl a přikrčil se. Od medvěda dělila ho jen ulička mezi sedadly. Hop!

Petr zaslechl písknutí, otočil se a uviděl, jak černý kocour drží v zubech bílého medvěda za kůži na hřbetě. Rychle po něm chňapl, kocour pustil medvěda, ale Petrovi neutekl. Už ho Petr vzal za kůži na hřbetě a nesl ho té paní: „Dobrý den, vy dobrá paní, za mne i za medvídka. Nechte toho povídání a hleďte si dobytka.“

Šťastně dojeli do stanice, kde na ně čekal dědeček. Hned se sháněl po medvědovi, ale Petr mu ho nechtěl ukázat, že prý až budou doma. Celou cestu dědeček fňukal a prosil, dokonce zmrzlinu Petrovi koupil, ale Petr ne a neukázal. Na ulici by prý medvěd neměl na prohlížení dědečka dost klidu. Zastavil se v obchodě se zeleninou, dědečkovi dal do ruky krabičku a nařídil mu, aby pěkně stál, nikam nechodil a krabičku neotvíral. Dědeček však nebyl hodný, vstrčil do krabice prst... aúúú, zařval. A už byl hodný.

Petr vsunul mrkev pod víko krabice a jakoby nic šli dál. Dědeček pravil, že je to asi divný medvěd, tak malý. Petr řekl, že je malý, ale statečný a bojovný. Dědeček pravil, že to rád věří, a schoval si prst do kapsy. Přišli k domku, kde dědeček bydlel. Teprve tam Petr ukázal medvědovi dědečka. Medvěd se ani nedivil, zato dědeček vrtěl hlavou a říkal, že mu – marná sláva – připomíná velkou myš, ale nemá špičatý čumáček ani ocásek. A hned navrhl Petrovi, aby vyzkoušeli, jak je ten divný medvěd silný a statečný. Dědeček ví, kde na jeho dvorku bydlí ježek: za králikárnou. Postaví medvěda proti ježkovi, ať se ukáže, kdo je silnější a statečnější. A dědeček se přitom zchytrale usmíval.

Petrovi zatrnulo, ale nedal nic znát a souhlasil se zápasem. Dědeček šel slušně požádat za králikárnu ježka, zda by byl tak laskav a přišel se seznámit... no, s medvědem. Ježek vylezl. Dali do větší bedny ježka i medvěda a čekali, co se bude dít. Ježek se však stočil do koule a nedělal nic. Medvěd obešel celou bednu, a když narazil na pichlavou kouli, opatrně ji obešel a pak se posadil opodál a pozoroval ji. Ježek

se pomalu rozvinul a pak se statečně podíval na medvěda. Udělal pár krůčků k němu, medvěd se nastražil, natočil vousy dopředu a počkal, až se k němu ježek přiblíží. Takto stáli proti sobě, prohlíželi se a oči-
chávali.

Pak se oba najednou obrátili k sobě zády a každý v jiném rohu bedny pokoušeli se vylézt ven. Ježek byl venku ihned, medvědu to chvíli trvalo. Petr se smál: „Jak se ten tvůj ježek bojí! Ten silák za moc nestojí!“ Dědeček odpověděl: „Já bych zase rád chtěl vědět, kam spěchá tvůj lední medvěd!“

Zatímco ježek znovu zalezl pod králíkárnou, zavřeli Petr s dědečkem bílého medvěda do jednoho kotce mezi mladé králíčky. Medvěd byl skoro tak velký jako oni, spíš menší. Byl jim dokonce jaksi podobný, jenže neměl ani tak malý ocásek ani žádné dlouhé králíčí uši. Ale cítil se tam hned jako mezi přáteli. Hned začal s nimi jíst trávu, a jak mu chutnala! To v životě ještě nejedl.

Petr s dědečkem dlouho stáli u dvířek králíkárnou a zamýšleně pozorovali divného medvěda mezi králíky. Dědeček pravil: „Nevím, je to divný medvěd!“ Petr odpověděl: „Není každý děda vševěd.“

Přesvědčit pana Vaculíka, aby vydal text této knížky do rukou nakladatelky, byl úkol poněkud nelehký a jen díky autorskému čtení pro děti ve Švandově divadle se to nakonec podařilo. A je to zajímavé čtení. V některých pasážích z autorovy knihy Medvědi, určené dospělým, která byla napsána počátkem sedmdesátých let dvacátého století (mohla však oficiálně vyjít tiskem až roku 1991), zachází totiž vypravěč s malými medvědy velmi nevybíravě, jako s pokusnými zvířaty v laboratoři – jsou umísťováni na točící se gramofon, topeni ve vaně, vysazováni na skříň či vystřrkováni za okno. Téměř neustále jsou předmětem tvrdošíjného, někdy až krutého dospěláckého pozorování a snahy vyburcovat je z blažené medvědí jednoduchosti, ze zdánlivého bezpečí klece. Otevření dvířek

znamena cestu ke svobodě, nabídnutí stovky možností a zároveň výzvu k aktivitě a odpovědnosti. Tvoreček vychovaný v kleci však reaguje vždy pasivně, ochromen hrůzou z neznámého zalézá ihned zpět do své malé, ale bezpečné krabice. Ta kniha je stěžejním dílem své doby – fascinujícím podobenstvím o smyslu existence člověka, o zvláštním tajemství, jež mu z vyššího úradku ani nemá být prozrazeno.

Jak pozoruhodné je, že máme nyní možnost doplnit autorův pohled na tehdejší pokusy s medvědy i z dětské perspektivy. Petr se nenechá vést z míry dědečkovým racionálním zpochybňováním a vidí medvěda takového, jakého si ho přeje mít – statečného, silného a bojovného, i když maličkého. Svět dospělé zkušenosti a strážlivého smyslu pro realitu tu stojí proti světu dětských snů. Řečeno slovy Vaculíkova Petra: „Není každý děda vševěd.“

Viola Lyčková, Praha 2008

(závěrečné slovo ke knize Petr má medvěda nebo co)

O třech pachatelích

Do kopce stoupal pomalu muž s aktovkou. Když docházel k vrcholu, ozval se z křoví hrozný hlas: „Stůj, nebo střelím!“ Muž si leknutím sedl a čekal výstřel. Z křoví se vysunula hlava ve vojenské čepici a poručila: „Vztyk! Kdo jsi!“

„Já, já jsem...“ koktal muž a hrabal se na nohy, které se mu třáslly, „já jsem učitel, jenž všechno ví.“

Hlava ve vojenské čepici řekla: „Pojď blíž, učiteli, jenž všechno víš, a postav se k tomu stromu.“

Učitel vzal se země aktovku a přešel ke kmeni velikánského dubu, který rostl na vrcholu toho kopce. „A kdo jsi ty?“ zeptal se hlavy. Křoví se rozhrnulo, zjevil se člověk celý obalený uniformou a řekl: „Jsem

voják, který všechno provede.“ Učitel, jenž všechno ví, řekl: „Správně. Jsi voják, který všechno provede, když dostane rozkaz. Ale nemáš ty místo pušky hůl? Je to hůl lísková, líska má květy prášnickové a pes-tíkové...“ „Mlčet, učiteli!“ zařval voják, který všechno provede. „Jsem voják, který všechno provede i s lískovou holí. Ale už dlouho tu držím stráž, teď budeš strážit ty. Dívej se pozorně a hlas mi, co uvidíš. Rozuměl, učitel?“

„Rozuměl,“ odpověděl učitel, jenž všechno ví, a začal: „Nalézáme se pod dubem asi stopadesátiletým, tam je sever, tamhle jih, od západu k východu teče řeka, na jejímž břehu vypíná se na skále hrad opevněný dvanácti děly...“

„Dost!“ zakřičel voják, který všechno provede. „Nařídil jsem, abys hlásil, co uvidíš, ale myslím tím, co uvidíš podezřelého. Například kdyby se něco blížilo.“ „Blíží se večer,“ hlásil učitel, jenž všechno ví, ukázal k západu, kde se slunce zrovna dotklo obzoru, a vykládal: „Večer vzniká otáčením zeměkoule...“

„Večer je v pořádku, chlape, já vás proženu!“ zarazil ho voják, sedl si do trávy, položil si hůl přes nohy, vyndal z kapsy hodinky, díval se chvíli na ně, pak na slunce a pak ke hradu. Nad hradem vyletěl obláček střelného dýmu a za devět vteřin došla rána: Buuummm!

Voják, který všechno provede, nehnul brvou, zato s učitelem, jenž všechno ví, to řádně škublo. Tu opodál zapraskalo křoví. Voják namířil tím směrem hůl. Objevil se hubený brýlatý mužík s kufříkem. Vypadl na mýtinu jako honěný, zastavil se a vzrušeně řekl:

„Co to bylo, pánové? Slyšeli jste?“ A pohlížel do údolí, kde se obláček dýmu nad hradem už rozplynul.

„Stůj, nebo střelím! Kdo jsi!“ zvolal voják, který všechno provede, a namířil velmi nebezpečně. Mužík se nijak nelekl, nejdřív si klidně prohlédl údolí s řekou, pak se teprv otočil k vojákovi se slovy:

„Ukažte mi tu svou zbraň, to mě zajímá. No ukažte!“ A zakýval poroučivě prstem k sobě. Voják se dopálil: „Jsem voják, který všechno provede. Kdo jsi ty?“

Muž se uklonil a odpověděl: „Jsem prosím vědec, který musí všechno objevit. Tedy půjčte mi tu svou palnou hůl.“

„Ta hůl je lísková,“ ozvalo se od dubu.

Vědec, který musí všechno objevit, se otočil. „A kdo jste vy? Proč tam stojíte, co máte v aktovce a co to bouchlo?“

„Jsem učitel, jenž všechno ví,“ odpověděl učitel, jenž všechno ví, „já tu hlídám a v aktovce mám, prosím, věci.“

„Ještě co to bouchlo, neřekl jste mi.“

„To bouchlo tam,“ řekl učitel, ukázal do údolí, ale o hradu s děly neodvážil se promluvit.

„To jsme vystřelili z děla,“ řekl voják a poklepal na svou hůl.

Tak se tři pachatelé setkali a představili. Z toho, co ses dověděl, milý čtenáři, máš stanovit, jak daleko odtud byl hrad a který z pachatelů byl ostatním dvěma nebezpečnější.

Nastávala noc. Vědec, jenž musí všechno objevit, řekl: „Bude tma a možná i chladno.“ Učitel, jenž všechno ví, řekl: „Chceme-li rozdělat oheň, upravíme nejprve ohniště z několika kamenů, aby nám nevznikl požár...“ Voják, který všechno provede, řekl: „Proveďte úpravu ohniště, teď!“

Učitel ihned začal upravovat ohniště, aby mu nevznikl požár. Vědec se vydal ke křoví pro silnější větve, sotva však udělal pár kroků, ozvalo se: „Stůj, nebo střelím! Zpět!“ Vědec jen mávl rukou za svým zadkem směrem k vojákovu a zmizel v houští. Za chvíli byl zpátky s náručí suchého haluzí. Učitel sestavil zápalnou hromádku a řekl: „Pane vojáku, vím, že v pravé kapse máš sirky.“

Tenký dým začal stoupat do větví mocného dubu na vrcholu kopce vzdáleného tři kilometry od hradu. Tři pachatelé stáli v kruhu a dívali se do ohně. Po chvíli vědec, jenž musí všechno objevit, řekl: „Je nutno zjistit, kdo má něco k jídlu. Nejprve odpovězte vy,“ obrátil se k vojákovu. Ten se dopálil: „Odpovídám jen vojenským osobám!“ A upravil si opasek, čepici a stál pevně dál. Vědec na něj chvíli pohlížel

s úsměvem, pak mu rychle strhl čepici s hlavy, nasadil si ji a rozkázal: „Teď nám to hezky povíte! Co máte v baťožu!“

Voják duchapřítomně, ale pozdě sáhl na svou prázdnou hlavu, zakolísal se až v podpatcích a odpověděl: „Nemám jídlo.“ Sundal baťožu a rozvázal jej. „Mám samé vojenské věci.“ Byla to pravda: v baťožu měl jenom polní lopatku s protiatomovou sítí, v kapse kalhot sirky a zelený nebo modrý kapesník, podle toho, k jaké patřil armádě. V kapse blůzy měl samozřejmě krabičku s třiceti ostrými náboji do pušky, protože k čemu by vojákovi byla puška bez nábojů.

„To je divné,“ pravil vědec. „Domníval jsem se, že vojáci vždycky mají nouzovou dávku a kradené konzervy.“ Vrátil vojákovi čepici, ten si ji nasadil a okamžitě nařídil učiteli: „A teď šup, učiteli, co je v té aktovce!“

„Ani já nemám jídlo,“ řekl učitel, jenž všechno ví, věděl tedy také, že má v aktovce svačinu. Nestačil ji sníst, protože měl dozor na chodbě. Byly to dva tenké krajíčky chleba spleené máslem a zabalené v papírovém ubrousku. Byly tak tenké, že se ztrácely mezi deskami třídní knihy, kam zapadly, takže učitel, když teď otevřel aktovku, se lekl, že mluvil pravdu.

Potom voják přiložil pravici k okraji čepice a řekl k vědci: „Také vy nám ukažte, co máte v tom kufříku.“ Vědec, jenž musí všechno objevit, otevřel kufřík: byla v něm jenom krásná veliká baňka z chemického skla a krásný dlouhý nůž z chromové asi ocele. Bylo to tak divné a nečekané, že voják s učitelem nad tím vrtěli hlavou. Vědec řekl: „Nůž, pánové, ten otvírá. Baňka, ta zavírá, pánové. Rozumíte?“ Voják zíral do kufříku a pocítil chuť třísknout do něj svou holí. „Nerozumíme,“ řekl. Učitel pravil: „Nerozumíme,“ a dostal chuť zakouřit si, přestože byl nekuřák. Zeptal se: „Nemá někdo, prosím, cigaretu?“ Voják sáhl do svých kapes, ale všude našel jen jakési neurčité smetí z tabáku, čaje a vojenského sukna.

Neměli co jíst, neměli co pít, neměli nic ke kouření. Tma kolem houstla. Rozložili se kolem ohně co nejpohodlněji: vědec si dal pod

hlavu kufřík, učitel si přikryl obličej aktovkou, voják si lehl s puškou mezi nohama.

Z toho, co ses dověděl, milý čtenáři, máš odhadnout, koho z těch tří pachatelů se ostatní dva báli.

Údolí s řekou bylo zalito ranní mlhou. Nebyl vidět ani hrad se dvanácti děly. Nad východním obzorem rostla žlutá zář, pak se odtamtud vynořil okraj mdlého slunka, stoupal vzhůru a jasněl. Voják, který všecko provede, se najednou prudce posadil, vytáhl z kapsy hodinky a pohlížel k slunci. Z mlh dole zaduněla rána: Buuummm!

„Budícccéek!“ rozkřikl se voják, vstal na nohy, opřel se o pušku a dělal, že tak stojí a stráží celou noc.

Učitel, jenž všechno ví, hned vyskočil a začal klusem obíhat vyhaslé ohniště. Vědec, jenž musí všecko objevit, si protřel oči, otevřel kufřík, vyndal baňku, chytl brouka, vstrčil jej dovnitř a pozoroval, jestli se brouk dostane ven. Na místě, kde se skleněná stěna vydouvala k hrdlu, brouk pokaždé spadl na dno. Po deseti přesně počítaných pokusech považoval vědec případ za naprosto jasný, vytřepal brouka, přistoupil k vojákovi, který spokojeně přepočítával své ostré náboje, strhl mu zezadu čepici s hlavy, nasadil si ji a rozkázal mu: „Tady máte baňku, doběhnete dolů k potoku pro vodu.“ Voják bez odmlouvání odběhl.

Když přinesl baňku s vodou, umístili ji vědec s učitelem šikovně nad oheň. Oheň zahořel a učitel navrhl, aby si zazpívali. Nikomu se nechtělo, učitel chvíli uvažoval, zda by je nadchl za pomoci čepice, ale neodvážil se sáhnout vojákovi na hlavu. Voják hleděl na baňku nad ohněm a pravil: „Proč to děláme, tuhle hovadinu, já se na to vykašlu?“ Bylo to dost hrubé vyjádření, vždyť to byl voják. Ale musíme si uvědomit, že tento člověk byl dosud zvyklý jenom buď poslouchat, nebo poroučet. Teď se, snad poprvé od doby, kdy složil vojenskou přísahu, ptal: „Proč to děláme, tuhle hovadinu, já se na to vykašlu?“

Vědec se usmál, ale než stačil otevřít pusu, byla zde radostná pusa učitelova: „Vodu ohříváme, abychom jí dodali tepelné kalorie a naše snídane se stala vydatnější.“

„A to je pravda?“ zeptal se voják. Vědec přikývl a voják pravil: „Já se na to vykašlu, chlapi, kdyby aspoň bylo trochu čaje,“ a zašátral marným pohybem po svých kapsách.

Učitel mu bleskově strhl čepici, nasadil si ji a poručil: „Vojáku! Vy-třepejte ty kapsy pořádně!“

Voják duchapřítomně, ale pozdě sáhl na svou prázdnou hlavu a začal obracet kapsy. Aby obsah nepadal na zem, hmátl vědec po učitelově aktovce, vyndal z ní třídní knihu a vyrval list. Při tom nešťastně vypadla učitelova svačinka. Voják, jak to uviděl, vesele zvolal: „Chleba! Chleba!“ Učíteli nezbylo než se radostně podívat: „No tohle, kde se tam vzal?“ Oheň pod baňkou radostně poskočil a baňka nepraskla, proč? Protože byla z chemického skla.

Vědec krájel učitelovu svačinu na tři díly, voják vytřásal na list z třídní knihy smetí svých kapes. Když je všichni prozkoumali, zjistili, že se skládá z odrolinek čaje, tabáku a vojenského sukna. Nedalo se vědecky rozhodnout, bude-li lepší uvařit to nebo vykouřit. Nakonec polovičku hodili do vařící vody, která ihned báječně zhnědla, a ze zbytku voják utočil dvě neforemné cigarety – pro sebe a pro učitele. Učitel byl nekuřák, ale viděl jedinečnou příležitost zkusit to. Voják mu připálil, učitel se rozhlédl, není-li v okolí nějaké žactvo, a dal si svého prvního čouda.

Pohodlně se rozložili na krátké drsné trávě, jaká roste pod starými stromy, a snídali, podávající si baňku s tím – no, čajem. Učitel měl stále na hlavě vojenskou čepici, na kterou všichni pozapomněli, krom učitele. Dva z pachatelů přitom ještě pakuřovali, třetí přemýšlel.

Z toho, co jsi v životě dosud přečetl, milý čtenáři, máš uhádnout, co udělají naši tři pachatelé dál.

Nezbývalo jim nic jiného než vydat se do širého světa. Nemohli se však shodnout na směr. Zpátky k řece nechtěl voják, protože tam byl

hrad. Do vesnice pod kopcem nechtěl učitel, protože tam byla jeho škola. Protilehlým směrem ke vzdálenějšímu městu odmítl jít vědec, protože tam sídlil vědecký ústav. Nakonec, jestliže se odtud měli vůbec hnout, nezbylo jim než sejít k potoku a podle něho k vesnici, tu obejít velkolepým obloukem, a pak volně do širého světa.

Slunce stálo pěkně vysoko a ptáci dávno horkem nezpívali, když tři pachatelé šťastně obešli vesnici. Za humny si nasbírali letních jablek a hrušek a osvěženi zamířili vpřed. Voják si dokonce začal zpívat: Nač ty bílé cesty jsou... A zatočil si puškou. Učitel přizpěvoval a co chvíli upravoval podle vojáka krok. Vědec šel za nimi či vedle nich neuspořádanou chůzí, vesele kýval kufříkem, občas převracel kameny v příkopu a nahlížel pod ně. Tím se vždycky zdržel, proto voják na tu chvíli rád pochodoval na místě a učitel s ním. Jednou když se po silnici blížila pátračka, stačili všichni zalehnout v obilí, voják a učitel s obličejí odvrácenými od předpokládaného atomového výbuchu.

Bylo pozdní odpoledne, když došli k místu, kde silnice ostře zahýbala stranou a místo ní běžela rovně vpřed jen tenká stezka porostlá ošlapanou travou. Běžela do vršku, za nímž se rýsovala střecha selské chalupy. Tři pachatelé se svalili do trávy a začali se domlouvat, mají-li vystoupit po stezce na vršek. Je tam jenom jedna chalupa, nebo celá vesnice? Je radno jít za dne do vesnice? Voják byl proti tomu. Když, tak jedině v noci, kvůli jídlu. Učitel mínil, že poprosit o jídlo je vždycky lepší za dne, lidi jsou štedřejší. „Kdo mluví o prošení?“ pravil voják. Vědec řekl: „Myslím, pánové, že tu věc je nutno napřed vyzkoumat. Možná je tam celá vesnice, možná jen ta jedna chalupa. V tom případě doufám, že v ní žije kráva.“

Bylo tedy téměř rozhodnuto, že půjdou do kopce, za nímž vyčnívala střecha. Ale voják byl velice nespokojený. Pravil: „Chlapi, neblbněte! Já nemůžu mezi lidi, nebo mě někdo udá na posádce.“ Vědec řekl: „Mám nápad,“ a ťukl vojáka do čela. „Vyměníme si různě součástky oblečení, aby nebylo znát, že je mezi námi voják.“

Zašli k potoku mezi olše přestrojit se. Potíž byla s učitelem, který si s vojákem chtěl měnit jediné trenýrky a nic jiného. Vědec se tomu smál, voják se rozzuřil: „Učiteli, ty seš přeci osel!“ Oslovený zrudl a vykoktal, že by si tedy vzal ještě tu čepici. Vědec namítl, že čepici může voják klidně strčit do kapsy. Ale učitel neustoupil, dokud nedosáhl vojenských trenýrek a čepice. Trenýrkami chtěl bázlivý učitel rozptýlit podezření, že je vojenská osoba, čepicí naopak naznačit, že něčím hlavním přece jen je. Vědec si s odvahou, která hraničila až s lhostejností, oblékl vojenskou blůzu, takže vojákovi zbyly jen armádní kalhoty, modrošedivé nebo zelené, podle toho, k jaké patřil armádě. V tomto přestrojení stoupali tři pachatelé k místu, na němž možná stála vesnice, možná jen jedna chalupa.

Z toho, co dosud víš, milý čtenáři, zkus hádat, proč si vědec přál, aby v té chalupě žila kráva.

Byla to vesnice. Chalupa, jejíž střechu zdola viděli, stála naštěstí ještě kousek před vesnicí. V takových chalupách, roztroušených v polích či lukách pod lesem, bydleli dříve zlí nebo dobří samotáři, chudáci s divnou živností nebo macechy s ošklivou vlastní dcerou a s krásnou nevlastní. Dnes tu najdeme spíš měšťáky, kteří chlívký přestavují na garáže.

Stezka vedla podle chalupy. Před chalupou byla zahrádka, u jejího plotu rostla švestka a pod ní stála lavička. Na lavičce seděl dědek. Za chalupou na louce pásla se kráva. Jak se blížili, viděli, že budou muset projít těsně vedle dědka. Voják natáhl krok a schválně se díval na opačnou stranu. Ale učitel se při pohledu na starého člověka neovládl a pravil: „Dobrý den, dědečku!“

Dědek si zastínil oči a prohlížel si tři poutníky. Když už mysleli, že je nechá projít jen tak, promluvil: „Dobrý den, vojáčkové! Kampak?“

Voják leknutím až poskočil, učitel se zpotil zlým tušením. Jako by ten hlas poznal. Vědec se před dědkem zastavil a vlídně odpovéděl: „Do světa, dědečku. To je vaše kráva?“

„Kráva je moje, synku, a do světa je ještě hodně daleko. Nemáte hlad nebo žízeň?“

„Kluci, vraťte se!“ zavolal vědec na své druhy. Váhavě se vrátili. Dědek ukázal na otevřený černý otvor své chalupy a zval: „Vejděte, vojáčkové, posilníte se, uvidíte!“

Vešli do jizby a usadili se vedle sebe na lavici v rohu. Učitel řekl: „Děkujeme, dědečku, ale my nejsme vojáci.“

„Ne?“ podivil se dědek a ostře si je prohlížel. „No když ne, tak ne. To uvidíme.“

Učitel se zase zdálo, že ten hlas zná, dokonce ta slova mu byla povědomá a celý dědkův zjev.

Dědek položil doprostřed stolu pecen chleba a nůž. Z police sundal tři malované hrnky, z předsíně přinesl krajáč s mlékem a na misce hroudu másla zabalenou ve vlhkém bílém plátýnku. Usedl na těžkou židli naproti třem pachatelům a pravil: „Jezte, kdokoliv jste.“

První vztáhl ruku po chlebu vědec. Tu ho dědek zarazil slovy: „Nejprve mi ale řekni, kdo jsi!“ Vědec ruku stáhl a řekl: „Raději nejím.“

„To chválím, ale nedostaneš tedy nic.“

Tu se na lavici vztyčil voják a s armádními kalhotami pod stolem a s vědeckým sakem nad stolem v pozoru hlásil: „Jsem voják, který všechno provede. Dovolte mi najíst se.“ Dědek pokýval hlavou a řekl: „Nikdo se tě zatím neptal, prozradíš vojenské tajemství, nezasluhuješ nic.“

Pak ukrojil chleba, namazal jej máslem, nalil hrnek mléka a přisunul to všecko před učitele se slovy: „A teď mi pověz, kdo je to,“ ukázal na vědce. Učitel zašoupal nohama pod stolem, pohlédl na vědce, pak na jídlo a řekl. „To je vědec, který musí všecko objevit, děkuju.“ Dědek pravil: „Styď se a jez.“

Pak se znovu obrátil k vědci: „Je tvou věcí, že nechceš jíst. Ale neměl bys nechat hladovět svého kamaráda vojáka. Dám mu najíst, když mi prozradíš, kdo je ten, co už jí,“ ukázal na učitele, kolem jehož úst se už rýsoval mléčný kroužek. Vědec řekl zlostně: „Když chce voják jíst, ať poví sám. On každému rád povídá, všecko co ví.“

Dědek se usmál a řekl: „Není třeba. Poznal jsem to a ty jsi tentokrát obstál, vojáku, najež se.“

Jizbou ozývalo se a vonělo dvojí jezení. Dědek šel k polici, sundal s ní fajfku, z piksle vzal špetku tabáku, nacpal a usedl zas na svou židli proti třem pachatelům. Voják vstal a připálil mu. Dědek na poděkování mávl rukou. Potom řekl vědci: „Dám ti poslední otázku a pak se můžeš najíst. Odpověz nejlíp, i když to bude odpověď nejhorší. Kdy už konečně přestanou lidé létat na Měsíc?“

Vědec se usmál a řekl bez přemýšlení: „Až budou umět létat dál.“ Dědek několikrát pukl z fajfky, pokýval truchlivě hlavou a řekl: „Ano. Toho jsem se nejmíc bál. To je konec.“

Tři pachatelé tiše jedli, dědek fajčil. Venku na louce pásla se kráva a slunko žloutlo k večeru. Dědek pravil:

„Za chvíli bude noc. Daleko nedojdete. Jestli chcete, zůstaňte u mne. Je třeba naštipat dřeva, nanosit vody, vykydat hnůj a napojit krávu, zavřít slepice, dát králíkům a zamést dvorek. Spát můžete ve stodole. Já teď jdu do hospody na pivo a na televizi. Vrátím se po programu.“

Milý čtenáři! Zkus hádat, co dědek našel, když se v noci vrátil z hospody.

Dědek nešel domů sám, pozval si několik sousedů. Někteří si vzali hole, jiní dokonce vidle. Vpředu šel nedočkavý mladý muž s ostrou baterkou, ale nejstarší ze sousedů mu zakázal rozsvítit ji. V chalupě byla tma. Tři pachatelé snad spali spánkem spravedlivých. Mladý muž světlem baterky krátce přešel dvorek. Kurník byl zavřený, slepice podle abecedy srovnány na bidle. V králíkárně občas ze spaní dupl bujný sameček. Pod kůlnou se svítila hromádka čerstvě naštipaného dřeva, na zápraží stály džbery s vodou, zem byla zametená.

Dědek potmě vedl sousedy za chalupu k chlévu. Horlivý mladý muž při tom trošku spadl do čerstvého hnoje a tiše klel. Také kráva,

zdálo se, spala spánkem spravedlivých, protože v chlévě byla tma. Ale zevnitř se ozývaly tlumené hlasy. Dědek přistoupil ke dveřím a zjistil, že větrací otvor v nich je zvnitřku zakryt pytle. Odhrnul jeho cíp a uviděl něco velice špatného. Na žlabu stála lucerna, pod žlabem na zemi ležela jeho kráva a těžce dýchala. Hlavu měla za rohy řetězem uvázanu ke žlabu, přední nohy staženy provazem, jehož konec držel učitel. Voják, byl to už kompletně ustrojený voják i s opaskem, jen čepice mu chyběla, právě utahoval smyčku kolem zadních nohou krávy. Vědec klečel na zemi u svého vědeckého kufříku, v ruce držel nůž z chromované asi ocele, jelikož se strašně leskl. Dědek slyšel, jak vědec praví: „Obráťte ji na hřbet!“ Učitel tiše vykřikl: „Já nechci, ne!“ plakal a tahal za provaz, aby krávu obrátil, jak poroučel vědec. Voják tlumeně nadával: „Já se na to vykašlu, to není výzkum, to je blbá zabíjačka,“ pravil a tahal za provaz, aby krávu obrátil, jak poroučel vědec. Vědec řekl: „My ji nezabíjíme, my se do ní jenom musíme podívat.“ Učitel s pláčem pravil: „To je přeci dávno vybadáno, co je v krávě: bachor, čepec, kniha a slez! Já nechci!“ plakal a tiše, aby to nebylo slyšet, křičel: „Pomóóó!“ A tahal za provaz. Vědec na to řekl: „Je vybadáno, co je v mrtvé krávě. Já však musím vědět, co je v živé.“ S nožem v jedné ruce, s baňkou připravenou v druhé a s vojenskou čepicí na vědecké hlavě nařídil: „Obracet, teď!“

V té chvíli dědek slabým hláskem silně zvolal: „Sousedé, na ně!“

Nejsilnější soused rozrazil dveře, mladý muž vypálil z ostré baterky a několik dalších mužů se s napřaženými vidlemi vrhlo do chléva. Voják s učitelem pustili provaz, skokem byli v koutě a zvedali ruce nad hlavu. Vědec se vyrušeně otočil a mrzutě skládal své nářadí do vědeckého kufříku.

Nejsilnější soused zařval: „Co to děláte, vy zločincové!“

Voják tvrdě mlčel, učitel koktal: „Já, my, on...“

Vědec zaklapl kufřík, vstal ze slámy, oprášil si kolena a s očima přimhouřenými do ostrého světla odpověděl: „Tomu byste stejně nerozuměli, pánové.“

Zatím dědek vysvobodil krávu, která zabučela a olizovala svému hospodáři ruku. Nejsilnější souseď se ho zeptal: „Co s nimi uděláme?“ Hospodář odpověděl: „Ke zdi s nimi!“

Pod vidlemi vyvedli tři pachatele na dvorek, postavili je ke zdi chlěva a ve světle ostré baterky zahájili soud. Nejstarší souseď se jednoho po druhém zeptal: „Kdo jsi?“

„Jsem vědec, který musí všechno objevit,“ odpověděl první pachatel. „Jsem voják, který všechno provede,“ řekl druhý. „Jsem učitel, jenž všechno ví,“ řekl třetí.

V hloučku souseďů se ozval hněvivý mruk: „Cože? Co to říkají? Nevěřte jim!“ Netrpělivější přistoupili s vidlemi blíž a volali: „Jsou to zločinci! Zabijme je!“

Nejstarší souseď zvedl ruku a pravil: „Nedotýkejte se jich. Trestat bude hospodář,“ ukázal na dědka. Udělali mu cestu, dědek prošel hloučkem, předstoupil před pachatele a řekl k souseďům: „Klidně jim věřte. Jsou opravdu tím, zač se prohlašují. Jsou to nejhorší zločinci světa.“

Nastalo udivené mlčení mezi všemi.

„Divíte se? Vysvětlím vám,“ pokračoval dědek. „Takoví, jako je tento,“ ukázal na vědce, „nám zkazili vrchní i dolní vzduch, zašpinili vodu nad zemí i pod zemí. Z přirozených tajemství života a světa dělají veřejnou věc. Otočil se k prvnímu pachateli a řekl: „Tak ty si myslíš, že musíš všechno objevit. Nemusíš!“ a dal mu facku. Pak mu odebral vědecký kufřík, baňku rozkrápl o zeď a nožem z chromové asi ocele co nejsilněji přejel přes kamenný roh chlěva. Vědec se ihned nervově zhroutil.

Dědek ukázal na vojáka a pravil: „Takoví, jako je tento, nám nehořádně utrácení peníze, ubírají nám roky života a sestavují pro nás špatné vlády. Z věcí, které jsou od přírody veřejné, dělají blbácké tajemství.“ Obrácen k vojákovu řekl: „Jsi voják, který všechno provede. Tak abys věděl, nejsi nic.“ Poručil mu odevzdat všechny armádní věci: blůzu, kalhoty, baťoh a hlavně čepici. Ještě štěstí, že voják na sobě měl učitelské

trenky. Podal ten chumel vojenských hadrů a krámů jednomu sousedovi, který jej okamžitě odnesl do prkenného domečku a hodil do kulaté díry, na kterou si všichni sousedé po řadě šli na chvíli sednout.

Konečně stanul dědek před učitelem. „Takoví jako on,“ pravil sousedům, „kází dětský rozum i charakter, protože nadržují udavačům a sami udávají. Kde můžou, tam se vytahují, kde to nejde, tam se krčí. Dovedou každý rok učit něco jiného.“ Obrátil se k učiteli a řekl: „Tak ty si myslíš, že všechno víš, ano?“ Učitel něco zašpitl. „Odpovídáme nahlas a celou větou!“ napomenul jej dědek. Učitel slabým hláskem řekl co nejsilněji: „Ano, prosím, myslím si, že všechno vím.“ Z hloučku se ozval smích. Také dědek se usmál. Bylo to prvně, co ho tři pachatelé viděli usmát se, a dělalo se jim z toho úsměvu těžko.

„Když tedy všechno víš,“ pravil dědek učiteli, „pověz mi, kdo jsem.“ Učitel mlčel. „Nevíš? Kolik roků jsi proseděl ve škole, dvacet?“ Učitel zašeptal: „Dvacet tři.“ Dědek řekl: „Tak si mě pořádně prohlédni. Nepoznáváš mě?“ Učitel zavrtěl hlavou. „Tak já ti to povím: Jsem dobrý dědeček z pohádek!“

Stoupl si před pachatele a oslovil je všechny najednou a naposled: „S tím jste nepočítali, když jste ke mně včera přitáhli, co? Jsem dobrý pohádkový dědeček, kterého jste taky zkazili. Dobře vám tak.“

Tím bylo soudní líčení skončeno. Zbývalo vynést rozsudek a vykonat jej. Poručili pachatelům lehnout si na hnojště, kde je nechali do rána, přesněji řečeno do okamžiku, kdy kdesi v nedoslyšné dálce bouchlo vojákoví dělo, učiteli vypadla z třídní knihy zavřená svačinka a vědci nevyšel z baňky brouk. Pak je zavedli k potoku, kde se umyli, a dali jim čistý oděv. Pak je určili do práce: vědce do lesa, učitele na pole, z vojáka udělali kovářského pomocníka. Pak jim každému přidělili zpustlou chalupu po Němcích nebo po Francouzích, podle toho, v které zemi se to stalo. Nakonec vybrali tři nejošklivější dívky z vesnice, které už dávno nikdo nechtěl, a vnutili jim je za ženy. A pak si jich už nevšímali, tím to pro ně skončilo. Byli to normální vesničané, nedokázali pořád někoho trestat a hlídat dál a dál.

Nějakou dobu to vypadalo, že se tři pachatelé důkladně polepšili. Příštího jara jedné noci však zmizeli. Nikdo se nikdy nedověděl, co se s nimi stalo dál.

Milý čtenáři! Po tom, čeho ses tu o třech pachatelích dočetl, máš se rozhlédnout a pokusit se je poznat. Je podezření, že se vrátili ke svému páchání.

15. dubna 1976

[z knihy *Uzel pohádek* –
první vydání v Mnichově 1978]

O papouškovi a kočičce

Náš Franta přinesl domů papouška! Chytl ho prý v rokli. Franta bývá v rokli podle svých možností. Nikomu ze sousedstva pták nechyběl. Mohl přiletět až z druhého břehu Mže? Kolik uletí netrénovaný australský papoušek andulka? Franta s Mařenkou vylepili v okolí několik oznámení, ale Franta rád nevěřil, že se někdo přihlásí. Pták měl štěstí: v rokli by ho chytl nějaká kočka nebo by umřel sám. Dědeček se zeptal: Franto, jak to opravdu bylo? No uviděl jsem ho, šel jsem za ním, on odletěl dál, šel jsem pořád za ním, až nemohl a zůstal sedět. Tatínek tedy chtěl nechtěl koupil papouškovi klec. Maminka pravila: Ale já se vám o něj starat nebudu, mám čtyř slepic nad hlavu.

V našem domě bydlí také kočka. Ta ví, co a nač je pták. Občas sbíráme v zahradě peříčka.

Kočka je kočka, říká vždycky babička moudře. Život je život, ještě moudřeji říká dědeček. Pověsili klec pod strop a pozorovali ptáka. Také kočka si po mříži vylezla výš, aby ho viděla. Papoušek snad viděl kočku prvně v životě. Když se ty dvě bytosti trochu seznámily, udělal

tatínek další krok: vzal na klín kočku, do ruky papouška a pravil pomalu kočce: To-je-naše-andulka! Ta byla klidná, kočce se rozčilením chvěl ocas. Pak mňoukla a utekla. Ona se bojí, bystře, ale špatně usoudil Franta. Dědeček, jenž v dětství pásal kozy, rozuměl kočce jinak: Neručím za sebe! Maminka se na to ani nechtěla dívat: Jste normální? Mařenka učila papouška mluvit: Dobrý-den! Její trpělivost přinesla ovoce, papoušek promluvil: Frran-ta!

Když si papoušek zvykl v prostoru, otevřel mu tatínek dvířka klece. Ten se radoval! Obkroužil několikrát místností a přistál pod stropem, odkud ho všichni sundávali. Jednoho dne našel sám cestu zpátky, směl létat častěji. Je tu kočka? zeptal se tatínek. Není. Pusťte papouška.

Dokud bylo venku teplo, byla kočka přes noc na zahradě nebo v rokli. Ale uhodily mrazy, to kočka nocuje u kamen. Přišla tedy, ve dveřích se zastavila a mňoukla: Zavřete si ho! Tak to šlo asi měsíc, než se Mařenka nachladila. Jednoho večera jako obvykle bylo všecko vypnuto: televize, Franta, Mařenka, andulka i oba počítače. Všichni šli spát. Někdo však zavřel špatně dvířka klece. V noci Mařenka potřebovala jít ven. Rozsvítila, vyšla na chodbu: papoušek se probudil a vyletěl z klece. Když Mařenka šla zpátky, zhasla. Pták, který v noci nevidí, nouzově přistál na zemi. Kočka, která v noci vidí, ho chytla a zakousla. To bylo ráno překvapení!

Když to po sobě čtu, vidím, že nejsem na tuto látku správný autor. Protože to by se, milé děti, Karlu Čapkovi nestalo.

[Lidové noviny 29. ledna 2002]

BRUMOVINY

Podzim u nás

Ráno po nočním větru a dešti mě maminka obudila skoro, abych šel na cestu posbírat jablka. Cesta byla kamenně mokrá, na okraji pod bosou nohou měkká. Jabka, které spadly na cestu, se otloukly, spadené do pole zamazaly. Nejlepší dopadly, co dopadly do vody v příkopě. Voda v travnatém příkopě byla čistá a chladná, až mě z ní ozívalo v nohy. Červivé jabka plavou víc. Jabka bylo třeba posbírat, než začnou lidé z Brumova chodit k vlaku či na pole a lidé z Návojně do kostela. Ta izoglosa vedla přes Lorencovu chalupu u závor. Stromy byly obecní.

Nejvíce bylo jabuk panenských, potom kterási reneta a takové tvrdé zimní jabka, kyselé jak ščinec od slovesa scat. Doněs sem jich v tašce z pět kil, položil ve verandě na zem, utřel si nohy a šel zas spat, a to na ukázkou mého tehdejšího velice činného přičestí stačí. Maminka jabka přebrala, dobré dala na hůru do sena, červivé a natlučené rozkrájela do nápoje kozám. Tak každý den, než jabka spadly nebo jich kdosi obrál. Zájmenný tvar „jich“ neznačí tu druhý pád, ale je to takový vzhled pádu čtvrtého. Příklad: „V zímě zme potom – koho co – jabka jedli, až zme – koho co – jich zedli.“ V tomto se mýlí i úmyslní dialektologové, například Bělič.

Nápoj pro koze – koza podle vzoru duša – byla přisolené teplá voda a v ní pokrájená řepa, šupky od zemáků nebo ty jabka. Právě mi přišli povědět, že umřel Brežněv. Koze jabka měly velice rády! Ale my také, a tak si koza našla v trávě jabko, ale já jsem učul povědomý křup, otočil se, a když to bylo jabko, na které bych sám byl měl chuť, vytáhl jsem jí ho z huby, raz. Při čtení zdá se mi to samému vymyšlené, ale není, není!

Za suchých barevných dní začalo padat listí a každý list při dopadu do listí ťukl. Potom přišel říjnový větr, lipy zahučaly, a ráno byla naše

ulice po kolena v žluté závěji. Vzali jsme, já a naša Lida, měchy, cpali do nich list a vynášeli ho nad kolňu. My měli lipového listí! Pod hradem u rybníků padaly zas tak endemicky kaštany, v Dubníku žaludy, v hrázích plané hrušky a v restauraci u Formanů v neděli odpoledne kuželky. Barevné listy, lístky a lístečky byly ve všem a dostaly se všude, ještě dnes ty školní výkresy mám.

Dalším podzimním znakem byla volnost pastvy. Vyprovodil jsem kozy nad splav, a dojednav si s nimi na večer sraz, hleděl si svého. V listopadu směla se spásat už aj ozimina a strnisková jatelina, ale takové pasení, kdy se už odpoledne vyplazovala z potoka mlha, bylo přes divokost svých pasáků smutné. Jednou jsem na farském poli hleděl na měsíc v úplňku, a on se začal blížit a zvětšovat. Když už zabíral čtvrt nebe, zavolala mě ustrašená maminka dom. Šel jsem, s kozama, a vítal nás dřevěný kouř a světlo petrolejky. Těšil jsem se, jak si budu číst.

Raz jsem, právě asi v tento čas jak dnes, přídá ze školy vyhnal koze na rovinku u říky a nechal jsem jich – ty koze, ne těch koz! –, aby dělaly, co chtějí. Sám jsem šel hledět do vody. Pořád jsem ale slyšel mečení. Mečala to stará Ajna, stála a hleděla do daleka. „Co hledíš a nepaseš sa!“ napomenul jsem ji, ale ona neslyšela. Jako by jí bylo teskno, ale po čem, nemohl jsem tušit. Dom šla s boky vpadlými. Privil jsem to mamince a ona řekla: „Hm.“ Druhý deň to samé. Ajna zas enem mečala, smýkl sem ju provazem, enom se nahrbila a bylo jí to jedno. K večeru začala diametrálně létat po poli, a přes říku, a než sem sa vyzúl, prča v tahu. Až od mlýna slyšel jsem její hlas. Ale kterou kozu měl jsem opatrovat dřív? Druhá zmateně pobíhala na břehu, do vody nechtěla. Přešel jsem teda vodu zpátky, zavedl mladou dom, řekl jsem to mamince a šel zas hledat. Byla už tma, v chalupách se za firhaňka svítilo, a kde ještě na dvorku škromtaly potmě postavy s kýblama kol dobytka, pozdravil jsem a ptal se, ale žádný nijakou kozu neviděl. Vrátil jsem se dom, maminka vzala batérku a šli jsme obá. Kozisko jsme našli až na podměstí, vražené za fukarem mezi štangle opřené o plevník, a právě jsem se dověděl, že na místo Brežněva postupuje

jakýsi Andropov. „Až půjdeš ráno do školy,“ pravila maminka, „zaveď ju k Ovesníkom.“

Ovesníkovy píšu s ypsilonem, pretože to byly dvě babky, a nevím, jestli sestry či matka s dcerou. Obě chodily stejně omotané hadrama a obě se s puténkami vody stejně klátily. Tam jsem ráno Ajnu vedl, a ona se už pocestě jakoby rozčileně uklidňovala. Sotva jsem odchytil branku do jejich dvorka, vmetla dovnitř. Jedna z babek vyšla, řekl jsem, jak se jmenuju, a ona řekla, abych si pro kozu přišel večer. Smrad u nich byl veliký. Ačkoli jsem věděl, že koza se ke košutovi vodí, aby měla kozlata, je zajímavé, že mě nezajímalo, jak se to má způsobit. Tím ostrým pachem? To považuju dodnes za nejmožnější.

Když jsem si pro naši bílou Ajnu došel, skoro jsem ji nepoznal. Byla dožluta uválená, celá zježená a jakoby aj pošlapaná. Zato jak příznivě se změnila po duševní stránce! Mírná a tichá, pokorná jak ovečka z jesliček cupkala podle mě. Úplně jiná bytost. Tak si představuju hříšnou duši po zpovědi a svatém přijímání, jenom nesmí smrdět jak cap. Za návštěvu dali jsme stříbrnou tenkou pětikorunu. Do čtrnácti dnů jsme to samé, jenom s menším poplachem, měli s mladou. Ta byla prvnička, na svůj rozháraný stav upozornila psaním básniček.

Tím vlastně končovalo podzimní pasení. Potom začalo pršet, nastalo bahnivo a do toho chlápal sněh. Rád jsem seděl ve škole. A začal jsem sbírat známky, přičemž Radoš Dittrich mě začal šidit. Ale o tom jsem už psal v Květech roku 1955 u příležitosti veliké výstavy známek a nové emise k I. celostátní spartakiádě, na níž jsem dokonce potom i cvičil...! Od té doby jsem poznal, že nejlepší jsou známky malé, prosté a pracovité: bez toho zadního lepu, na který sedají falešní filatelisté. Známky nezkorumpované obchodem, nezfamfrněné výtvarnem a nezblblé státní propagandou. Ale ty jsou čím dál vzácnější.

Listopad 1982

[samizdatový časopis *Obsah*, 1982]

Jaro je tady

Už je tomu rok, co jsem napsal fejeton tohoto názvu. Čtu ho teď, a nevím, co jsem za ním vážně myslel: v co doufal, čím si byl jistý. Ale dojem dělá příznivý, dal jsem si záležet. Chtěl jsem v něm mít naději, nemoha však odpovědně naznačit, z čeho by měla plynout, obrátil jsem se ke kosmickým kejklům. Chtěl jsem tam dostat krásno, sáhl jsem po osvědčeném dětství. Také aktuálně bylo nutné, dopustil jsem se tedy úvah o svátcích a nesvátcích.

No prosím, jak mám pokračovat, kde jsem přestal včera, když se mi změnila nálada! Tak jsem včera skončil v kostele, jaro je tady, sníh je pryč, já jsem už třetí den zas v Praze a vši silou se musím vracet na hřbitov k bílému hrobu rodičů, protože to přece jen chci mít tady zaznamenáno, a rozhlížím se, co asi bude z toho hrobu č. 20 vidět. Mně by se víc líbil hrob č. 55 až pod horní hrázou, protože slibuje vyhlídku, zvlášť kdyby se v něm sedlo či trochu povylezlo, na měšťanku, kostel, pivovar a rozpadlý hrad. Hrad ten před časem odvážně obnažili pokácením okolního porostu, je to působivé na pozadí zasněžených lesů, v slunci prvního jarního dne v Brumově. Hrob č. 55 je bohužel obsazen.

Letos ještě strýc Jošek.

„Přejeme vám, strýčku, k vašemu svátku zdraví, štěstí, boží požehnaní a všecko, co si sám přejete,“ pravil jsem, a po mně bratr řidič, který mu podal láhev vína. To víno ale nikdo potom nepil, protože pili všichni slivovici, a slivovici tedy pili: strýček Jošek nejmíň, potom já co nejmíň, potom přišel strýčkův starší syn Jožin, ten pil a naléval nám násilím. Také jsme mu popřáli k svátku. Pak se dostavil strýčkův mladší syn Franta a popřál tatínkovi: „Tatínku, já vám přeju...“ Vám! Bratrovi jen věčně podal ruku. Potom se dostavil bratranec nás všech Ludvik, který už musel oslavovat Jozefka jinde, a nastal takový hovor, že z toho nevím nic. Jeden druhému něco vestoje vysvětloval, jen já a bratr řidič jsme seděli a strýc Jošek se opíral úplně v pozadí o dveře a nemluvil,

než jsem se ho zeptal: „A kdyby sa to, strýčku, vrátilo. Chtěl byste zas ševcovat?“ „Úch, nikdy! Jak přišel Baťa, ani za nic!“ Občas někdo vyšel na dvorek a zpátky se s ním vloudila do společnosti hnědá slepice, kterou Jožin za krk vyhazoval. Také jsem v jednu chvíli vyšel ven, podívat se na krávu. Jožin mi chtěl povědět, jak ho málem zavřeli za výrok v hospodě, ale Franta ho zakřikl a rychle mě nutil dopíjet sklenku. Já jsem však raději chtěl ten výrok, Jožin by mi ho tak rád byl řekl, pohyboval naprázdno pusou, ale Franta pořád: „Račí buď ticho!“ Řekl jsem: „Chlapci, já to mosím slyšet, já potřebuju vědět, co je u vás na zavření, abych to porovnal s Prahú.“ Franta kývl a Jožinův výrok zněl takto: „Hajzli!“ – Bylo mi jich hrozně líto, jak málo mají dovoleno: bratranec Ludvík, bratranec Jožin s Frantou, strýc Jošek a slepice.

Strýc nepil, jen měl pořád ironicky zvednuté šedé obočí, ve věku 72 let rovný a tenký. Když jsme se s bratrem na sebe podívali, že půjdeme, strýc řekl: „Ludvíku, ty jsi znalec, poď mně poradit.“ V úžase, co to bude, šel jsem, a nevedl mě ani do notového oddělení, ani do obrazárny, ale na dvorek. Tam krámoval pod lavicí mezi starými hrnci, až vytáhl kamennou kouli. „Toto jsem vyorál na naší Dilnici. Je to kula z děla?“ Vzal jsem ji do ruky. „Strýčku, to je kula z děla.“ „Já také myslím,“ řekl a bral mi ji. Ucukl jsem: „Dám vám za ňu stovku.“ Bral mi dál kuli z rukou. „Tak vám nedám nic, strýčku, ale já bych ju chtěl,“ řekl jsem. „Nač by ti byla?“ „Byla by u mě vzácná, protože je z Dilnice.“ „Ne-é.“ „Tož dobře, ale enom ju, prosím vás, nedávejte do muzea, tam by ju někdo ukradl.“ „Co bych dával, nedám,“ pravil a strkal kulu pod lavici. „Co s ní míníte dělat?“ zeptal jsem se. „Míním ju ukázat znalcovi,“ řekl a hodil na kulu hrnec. „A potom?“ zeptal jsem se. „Potom nech je tam,“ řekl a kopl na kulu starý hadr.

Po návratu sem do Prahy mezi prvními lidmi, s nimiž jsem mluvil, byl náhodou Klement Lukeš. Sníh je ovšem pryč. Otevřel, já jsem pozdravil, nastrčil mi neurčitě ruku, stiskl jsem mu ji, pozval mě dál, prý se ani nemusím zouvat, je doma sám. To bylo vzácné, jinak tam věčně někdo sedí. Je to známá burza nepříznivých zpráv. Sedl jsem si

tedy a prvně v životě udělal něco: nesundal si na návštěvě čepici. Tak jsem spolehl, že on to nevidí. Klement ve zkoušce čestně obstál, ale já byl celých těch deset minut velice neklidný a zahanbený. Když jsem se zeptal, co ví nového, naklonil se poslepu směrem, kde u něho mívám ucho, a v přiklonění tak těsném, že nosem skoro zavadil o kšilt mé čepice, dunivým šepotem vyprávěl: „Hudlu hudlu pfff, rozumíš, uhu uhu Franta, buma buma fuk.“

Praha 21. března 1976

[*Československý fejeton/fejtón 1976–1977*, samizdat Edice Petlice 1977; zde kratší verze z *Tisíce slov*, 2008]

Černoši v Brumově!

Mám strach o Anglii. Byla to dosud rozumná země, v níž se nejhorší dějinytvorné vášně už vybily, sociální rozpory našly cestu pozvolného řešení a společenské instituce srostly se zvyky. Jako spoleh na greenwichský poledník, věřili jsem na anglický parlamentarismus... Tady jsem v létě skončil, a máme prosinec. Jsem zaskočen časem, svou neschopností a i tím, že „černoši“ z Brumova zase zmizeli. Těžké téma však zůstalo.

V červencovém dopise od paní učitelky mě vzrušila věta, že „bofobof kopou šwenoči“. Dopis měl celou stránku a paní učitelka psala nadvakrát, protože ji přerušilo temné mračno, a také ukončen byl náhle, protože uprostřed letního odpoledne udělala se jakási „mpc“ – noc. Jen za dokonalého slunce usedá paní učitelka ke stroji, natáčí po hmatu list papíru, položí ruce na klávesnici, hledí na matný bílý obdélník a píše. Píše jen díky tomu, že užívá desetiprstné metody, a já jen proto, že jsem se jí u ní kdysi také naučil, můžu její dopisy číst. Ovšem ruka na klávesnici se může posunout, to se stane každému, ale paní učitelka nevidí, co napsala, proto nemůže její polohu upravit.

Omyl v barvě pleti kopáčů vodovodu však určitě od paní učitelky nepochází. Jí to tak řekli. Nepřehled o širším přírodopise je u prostých Brumovjanů asi trvalý. Když se do naší ulice přistěhovali jacísi Klokovi, tak na jejich Jožina povolávala na pastvě intelektuální spodina takto: „Africký Klok, africký Klok!“ Vysvětloval jsem, opravoval, až mi bezmocí spadly ruce: „Vy blboni evropščí!“ A ještě teď si umím vyvolat hnus, jaký jsem pocítili nad tou ireparabilní imbecilitou, jež se mě jednou zeptala, zda by se s námi, indiány, směla hrát na „čěrnochy“!

Brumov je bohužel obec už zkažená. Nebudu se vracet k příčinám a průběhu a nebudu ani valit všecku vinu na tamější funkcionáře. Nejednal jsem s nimi, však by se báli se mnou mluvit, nemůžu tedy splnit své požadavky na novinářskou metodu. Můžu však plakat při pomýšlení na ten městys, ale ani to nedělám, protože s lítostí víc nad sebou než nad ním cítím, že mi přece jenom už odpadá od srdce. Poslední ranou bylo vražení vysokých paneláků do rovinky u potoka, kde buďto měla zůstat úrodná pole, nebo být vymyšleno zelené společenské prostranství s valašskými domy po okolních svazích. Vymyslet veliký valašský dům, který by se dal průmyslově vyrábět a montovat, to byla příležitost pro krajové architekty, dát jim ten úkol byla povinnost krajových hospodářů, ale protože jsou to všichni jenom ptpco ptpcl §, ztratil Brumov na ceně.

K betonovým kvádrům přišel Brumov tak, že využil nešťastné náhody: byly kdesi vyrobeny, ale obec, kam měly přijít, neměla připraven pozemek. Teď tam domy stojí snad pět let neobydleny, protože obec nemá vodu. Ta se musí přivést až z Beskyd nad Vsetínem, to je třicet kilometrů, a kdo to vykope?

Předně si myslím, a to je definitivní, že žízeň nesmí být větší, než kolik je vody. Taháním vody pro nadbytečné lidi až ze Vsetína stáváme se na Vsetínu nebezpečně závislími: může nám diktovat, může nás dokonce zaplést do svých válek s Trenčínem přes naše hlavy! Krom toho je vyzozorováno, že žízeň na cizí vodu se může zvrhnout v žízeň na cizí území. Dále je přirozené, že obec jakéhokoli řádu má právo jenom

na to, co si sama udělá, krom věcí, jež udělat zatím nedokáže, ale umí si na ně vydělat. Proto můžeme stavět cukrovary v Asii a doufat, že to znamená její rozvoj, ale nemůžeme si na tahání vlastní řepy z bláta volat Asijce, protože to je veliký náš úpadek!

A je to starý otrokářský skutek, tvářící se jako internacionální spolupráce, je to kažení vlastních dětí, zbabělé posluhování obyvatelstvu, průkaz špatné předchozí politiky, důkaz mravního rozkladu a projev žádného zamyšlení nad budoucností světa. Když jsem v pražských kanálových výkopech prvně uviděl neznámé tmavé lidičky velikosti známého českého krumpáče, styděl jsem se nad jejich hlavami jít. To už nemáme žádné další cikány nebo Slováky? Po několika krocích mě však přibila k zemi otázka: kde jsou Češi, kteří se k ničemu jinému nehodí? Nemohla se tak najednou změnit skladba genetických vloh v populaci! Krom toho všechno svědčí o jejich existenci a působení. – No ovšem: pronikli na místa, odkud si můžou za sebe zjednat Vietnamce.

Ať si nikdo nemyslí, že nevím, co ví on: prolínáním národů vznikla Evropa, smíšením ras Amerika... Stalo se však dobře? Je to pro štěstí, že nad rozličnými kulturami (ways of life) prosadila se ta jedna? Dneska se zřizují útočiště pro zbytky mizejícího života rostlinného i živočišného s nadějí, že budou zachráněny pro další rozbíhavý vývoj. Proč lidská skupina nesmí žít jinak? „Smíšením národů a ras ke šťastnému jednotnému lidstvu!“ zvolá demagog. I kdyby nás globální smíšení lidí mělo jednou uchránit před válkou mezi bílými, žlutými, černými, nezahyneme daleko dříve ve válce za moc a pohodlí tlustých, líných a blbých?

Turci spokojeni v Německu – jak prospívají tureckému hospodářství? Alžířané ve Francii – kdy uvedou Alžír do poměrů, v jakých se jim líbí? Černoši v Anglii – nezkazí její rád dřív, než se surové africké režimy zlepší? Nenechme si namluvit od nevinných sciencefixlerů, že unifikované lidstvo, v němž musely napřed být vyhubeny odlišnosti, bude mít větší pochopení pro život jiných světů. Netvrdím, že pro svůj správný názor užívám vždy i správných argumentů. Měl bych ty věci poznat víc z osobní zkušenosti. Zneklidněn doléhajícím řevem

světa píšu o čemsi, nač dobře nevidím pro temné mračno, jež nade mnou instalovali kopáči kanálů, míchající národy s rasami.

Červenec 1983

[samizdatový časopis *Obsah*, 1983]

Recenze na železnici

V letošní sérii osmičkových výročí slaví obec Brumov-Bylnice navíc jedno své: osmdesát let otevření Masarykovy dráhy.

Dějiny té dráhy jsou delší než její existence. Skoro osmdesát let předtím se jednalo o její stavbě. Projekt vždycky narazil na nedostatek peněz a jednou na obyčejnou konkurenční řevnivost: dráha šikovně spojující Rakousko s Uherskem by snížila význam severní, bohumínské dráhy. Až Masaryk, jako vídeňský poslanec, si tu dráhu umínil, ale až jako prezident nového státu mohl ji prosadit. Vlastně je to výročí až v říjnu, ale čiperní místní železničáři, dirigovaní Jiřím Miklasem, rozhodli se uspořádat oslavu už včil: takže všechny stanice mezi Bylnicí a Vsetínem, na trati dlouhé asi osmatřicet kilometrů, můžou uspořádat už jenom ozvěnu. Nebude přece senátorka Alena Gajdůšková nebo náměstek zlínského hejtmána dr. Mišák jezdit od dědiny k dědině.

Já mám k té dráze osobní vztah: na portálu brumovského tunelu je vytesaný rok mého narození. Pro naši rodinu měla dráha význam veliký: tatínek na její stavbě dělal, pod tunelem měli jsme chalupu, po obou stranách té dráhy pásal jsem s ogarama kozy. V našich kruzích byla ta dráha nejen důležitá a zajímavá, ale i umělecky fantastická. Kdo se na ni půjdete podívat, poznáte, že to není kus železnice jako kdekoliv mezi Břeclaví a Olomoucí. Z dráhy je zřejmý promysl jejích architektů i dělníků. Sedě na kopci u kaple sv. Anny často jsem žasl,

že v zemi pode mnou jede vlak. A hledě do údolí mezi Brumovem a Klobouky uvažoval jsem, jak jinak by ta dráha tudy mohla vést..., a nemohla by! Na každých sto metrech řeší se tu nějaký geometrický nebo geologický problém. Je to podivuhodný řez krajinou, který zvýšil její zajímavost; což neumí žádná dálnice, aby ji čert vzal!

Dráha provokovala naši čtenářskou fantazii: ona nám přibližovala představu cizích věcí. Cvičili jsme si odvahu, prolézající kanály pod ní, když jel vlak. Moji bratři Emil a Olin vymysleli si dobrodružnou soutěž, kdo koho zabije. Šli doprostřed tunelu, kde byla největší tma, a prali tam po sobě kamením z toho náspu. Zachovali však základní opatrnost: zjistili si, kdy pojede vlak. Význam té dráhy byl pro nás, jak je zřejmé, po mnoha stránkách větší než dopravní. Přednosta brumovské stanice, v jednu dobu, měl pěknou dceru: ta se mi tak líbila, že když jsme spolu jeli vlakem, já do Klobouk, ona na Vsetín, lezl jsem schválně do jiného vagonu než ona, aby se to neprozradilo.

Slavnost začala uvítáním v muzeu. Zazpíval sbor důchodců Trávnice, v kroji, promítal se dokumentární film o stavbě dráhy. Byla tam velká výstava fotografií a dokumentů. Potom, nehledě na několik pohárků slivovice, šlo se na hrad. Úvodem zahrála folková skupina Symbióza: divil jsem se, že se mi to líbí, ale byli ze Sidonie. Pak přišly projevy: senátorka Alena Gajdůšková a dr. Mišák, jak jsem se zmínil, vsetínská starostka Květoslava Othová, vrchní přednosta železničního uzlu Valašské Meziříčí ing. Pavlišník, brumovský starosta Zdenek Blaňák..., jmenuju je proto, že jim chci jménem nás ogarů poděkovat.

Kulturní, společenský, estetický význam té dráhy dnes vůbec převýšil její význam dopravní: když rozdělením republiky ztratily se jakési důvody jezdit Vlárským průsmykem do Trenčína. Brumovské nádraží mělo ještě jednu zvláštnost, které si všiml můj strýček Jošek. Cesta vedla trochu do kopečka. Strýc Jošek pravil: „A Ludviku, víš to, že když ideš na nádraží, nesmíš ostat stát?“ – „Proč, strýčku?“ – „No abys tam došel.“

[*Lidové noviny* 13. května 2008]

O kozách

Naše kozy se jmenovaly Ajna a Cicina.

Tatínek postavil chalupu a rovnou do ní zabudoval chlévec pro kozu, prase a klece pro kotrny, čti králíky. Do chalupy jsme se přestěhovali v tom roce, kdy jsem šel do školy. Naše pěkná chalupa stála na konci ulice vedoucí do Návojně: potom byly ještě dvě vesnice, a Slovensko. Ulice končila řadou stodol z obou stran, nalepených na sebe. Naše nepsaná adresa byla „nad stodolami“. Za námi byla už jenom jedna chalupa, taková obyčejná, a dál samá pole. Za nimi tekla říka, čti potok. Ale když v roce 1939 přišli Němci, zabrali rolníkům pole a vystavěli si řadu domů: pěkných, dodnes vkusných. V jednom z nich žijí naši přátelé Orlovi.

Podél stodol rostla alej velikánských lip. V létě krásně voněly a trhali jsme si z nich květ, na podzim jsme pod nimi hrabali list na stlaní pod kozy. Sousedství stodol bylo milé: z toho, co se v nich pořád dělo, měli jsme obraz celého roku. Já jsem se tam zblízka seznámil s fukarem, žentourem, mlátičkou a parní lokomobílou. Klepání cepů byla zvukomalba podzimu až do Vánoc.

Nad naší ulicí pne se kopec s kapličkou svaté Anny. V něm je tunel. Na jeho portálu je v kameni vytesán rok mého narození. Já si toho vážím. Kousek od tunelu začíná nádraží, které je jako celá trať zbudované ve svahu na vysokém náspu. Naproti německých domů proto do vrchu odbočuje od silnice cesta na to nádraží. Na té cestě jsme se v zimě vozili na saních. Udělal nám je tatínek.

Naše chalupa byla několik roků neomítnutá, neměli jsme peníze. Ale měli jsme dřevěnou verandu, to neměl nikdo. Postavil ji tatínek, tesař, velice ho to bavilo. Byla mnoho let otevřená, neměli jsme peníze na zasklení. Tatínek si představoval, že tam budou s maminkou sedávat, v neděli budeme tam obědvat. Na sedávání neměli času a obědvat tam, jaksi veřejně, se mamince přičilo. Veranda byla užitečná: každý kdo šel okolo nás a přepadl ho déšť, šel se do ní

schovat i s nůši sena. Mně vadilo, že i kozy chodí přes verandu: ty bobky někdy.

Kozu maminka koupila, když myslela, že jsem na ni už dost silný. Byla to prvníčka: jednou okocená. Byla šutá čilá bezrohá, tedy bílá koza sánská. Tatínka bavilo učit ji trkat. Seděl proti ní, dělal jí dlaní do čela duc, duc. Ajna napřed držela, pak ohnula hlavu, pak se začala stavět na zadní nohy a dělala proti němu duc, duc! A to dělala i mně, když jsem ji měl prvně vést na pastvu! Maminka se na tatínka hněvala. Ale musel jsem s kozou jít. Objevil jsem, jak ji zkrotit: začal jsem jí rukou tvrdě jezdit podél páteře. Naráz poslušně šla. Zkuste si to také někdy se svou náladovou kozou.

Vedl jsem ji na provaze, ale na pastvě jsem ji měl pustit. Naše první pastva byla v Klobucké. To bylo obecní pastvisko, kam honili všichni všecko. Na jaře byla to krása: se všemi nízkými květinami. Ale když tráva byla spasená, zbývalo jenom jalovčí, jehož tam bylo dost, kozy to měly rády, ale i to bylo brzo ožrané. Nemyslete si, že se vám koza bude pást jenom na trávě jako kráva nebo ovce. Chce listí, větvičky. My neměli ani kousek pole svého, tedy jsem musel na cizí nebo veřejné. Hnávalo nás z naší ulice víc. Maminka nebyla ráda, podle ní měl jsem se starat jenom o koziska. Ani čtení se mi někdy nepodařilo pod košilí propašovat.

Obyčejně jsme začali na Kútě v horce: horka je lesík. Odtama nás ale vyháněl obecní hajný Ptáček. Dodnes nevím proč, jelikož kozy se pásly na křovinatém podrostu a všelijakém rostlinstvu, stromům nemohly škodit. Ale jednou jsem dokonce musel na radnici donést pokutu pět korun. Pět korun byl také roční poplatek za pasení na kterémkoli obecním pasínku. Pod horkou teče říka, bujně obrostlá vrbím. Jenže souběžně s potokem táhnou se pole: obilí, zemáky, jatelina... Na jatelinu dávali jsme zvlášť pozor, z mokré jateliny mohla se koza zdut, čili nadout. Rolníci nás také vyháněli. Přitom páslo se tam tak dobře! O kozách v říce jsme ani nevěděli, seděli jsme na trávníku a jen dbali,

aby koza nevylezla. Četli jsme, vykládali si nebo hráli karty, nastříhané z výkresu a nakreslené. Kdo prohrál, šel se podívat, kde jsou koze. Stávalo se totiž, že koza přelezla potok a vlezla do zelí na druhém břehu.

V říce byl splav, kde jsme se koupali: nahatí, protože cérky tam nikdy nebyly. Céřky pásaly jinde, a většinou krávy někde na své louce, kde ze samoty zpívaly a jenom na sebe volaly. Ogaři krávy nepásali, s kravama nic nebylo. Však se říkalo: kozaři – škodaři, kravaři – srabaři. O koupání platilo: na Svatého Ducha do vody půl břucha, o Božím Těle do vody směle.

K tomu Svatému Duchu mířím. To byl pasácký svátek. Dostávali jsme lepší svačinu, ke které patřil šumicí prášek. Brali jsme si se sebou hrnky. Všichni toho dne hnali do té Klobucké. Kdo přišel poslední, byl záprtek. „Záprtek, Bohu záprtek!“ volalo se naň. Snědla se svačina a šlo se ke kamenné studánce za mlýnem. Nabrali jsme si vody, nasykali do ní prášek. Dávali jsme si ochutnat, kdo měl jinou barvu. Karel Rožnovják jednou poradil Holbovi, aby si prášek vysypal rovnou do té studánky, že bude mít hodně. Měl!

Že bych pasení někdy vynechal, nepadalo v úvahu. To by maminka musela někde naséct plachtu trávy. To udělala v sobotu, abych v neděli dopoledne mohl muset jít do kostela. Koze jsem pásal do svých čtrnácti roků, kdy jsem začal vlakem jezdit do IV. měšťanky v Kloboukách. Pasení přešlo na Lidku. Kde ta pásala, nevím, musel bych jí teď zatelefonovat. Ale jistě někde s céřkama, a dělaly jistě něco jiného než my.

Naši si představovali, že se mám na pastvě starat jenom o koze. Ty musely přijít domů nažrané. Napasená koza má důlek na svém levém boku vyplněný. Když jsem pásal někde moc daleko, přišly koze domů zas hladné. To když jsem pásal třeba na Hlaváči na staříčkově louce, kde jsem to měl pohodlné, bezpečné, ale byl jsem tam sám. Nebo na obecním v Dúbravě, když začaly růst hříby.

Ale konečně něco o těch kozách osobně. V druhém roce jsme si od Ajny přisadili kozlátko. Bílé kozy jsou pěkné, ale musejí být čisté i na boku vzadu. Proto jim maminka často podestýlala. Ogaři měli kozy

většinou barevné, na těch se všechno tak nepoznává. Bílá koza je i ve tváři pěknější, její rysy jsou znát, její oči jsou výraznější. Barevné, flekaté kozy mají hlavu jak chlupatou hroudu. Ajna byla chytrá a lstivá. Dokud byla na dohled, držela se blízko mne. Když jsem ji neviděl, lítala všelikam do škody. Koza nechodí za pasákem jako ovce. Na povel nereaguje. Na dálku jsem ji ovládal kamením: když se ubírala někam, kam jsem nechtěl, hodil jsem kamenem do křoví před ni, zastavila se. Když jsem zavolal „Ajna na!“, otočila hlavu, a když jsem měl něco v ruce, přišla si pro to: chleba nebo jablko. Ale pohladit se nedala. Nesnesla dotyk, nežli samozřejmě na vemeni, od maminky. Abych si položil tvář na její líc, to nešlo. Když si pěkně napasená lehla do chládku, měl jsem chuť lehnout si k ní a dát si hlavu na její bok. Kdepak: skok a pryč! S kozou se nepomazlíte jako se psem nebo kočkou. I kůň je k člověku milejší.

Ajna a Cicina byly nerozlučné. Od obou jsme mívali kozlátka. Jinde jsem popsál, jak se pozná, že koza potřebuje kozla, a co to s ní udělá i duševně. Kozlata bývaly dvě tři. Někdy se narodila štyra: čti hermafrodit. Maminka porod hlídala i v noci. Pak dbala na to, aby se každé dostalo ke štrychu. Když byly kozlata větší, brávali jsme je do kuchyně, aby kozu pořádkem netahaly. Byly v bedně pod šporákem. Vyskakovaly odtamtud a honily se po kuchyni. Maminka je odstavovala od kozy: učila je pít z kastrolu přes prst. Nakonec se ovšem zabíjely, to je smutný účel těch tvorů.

V létě, po senoseči, se krásně pásalo na Řehonůrce, když Bližňáci požáli svou velikou zvlněnou louku a pak už jim na ní nezáleželo. Oni sami tam potom ani krávy nepásli, bylo to pro ně daleko, měli někde něco blíž. Tak nám jejich louka zůstávala Arizonou. Byla ze tří stran omezena hrázou: hráza je pás křoví, hlavně lískového a habrového. Dole končila prudkým svahem nad železniční tratí. Tady jsem často sedával a pozoroval posouvání vlaku. Koza na trať nikdy nechodí. Přes ty všelijaké dráty, do toho hrubého šterku ji nic neláká. Nebo jsem jen hledíval do krajiny, kterou jsem znal do každého osamělého

stromu. Když před tunelem zapískal vlak, počítal jsem vteřiny mezi obláčkem páry a zvukem, tak jsem věděl, co je jak vzdálené. Na obloze dvě vrstvy oblaků v různé výši pohybovaly se odlišnou rychlostí. Sloupek kouře někde nad lesem mi říkal, co se tam asi děje.

Na horním konci louka končí horkou skládající se z lípy, buku, dubu, plané třešně..., podrostlých všelijakým křovím. Na jaře tam kvetl lýkovec, později divoké lilie. Vůbec byla louka porostlá všelijakým kvítím. Já jsem sem chodíval trhat kvítka pro naši Lidku, aby o Božím Těle měla jako ostatní cérky co rozhazovat na cestu před baldachýn s křížem, velebným pánem a ministranty.

Z levého i pravého horního rohu louky vedly do horky úzké chodníčky, které se nad horkou scházely pod malým lomem. Byla tu taková malá plošina, kde jsme pořádali kmenové vúdú, kladli oheň, zpívali Aj doraka manja hane... Byla tu i studánka. Uprostřed rostla lípa, do jejíž koruny jsem si věšel pytel se svými potřebami: čelenka, luk, šípy, provaz, wahgun... Každý jsme měli svou skrýš.

A ještě něco tam bylo! Vedle jednoho chodníku byla jakási jáma, zarostlá, zakrytá. Objevil jsem ji tak, že jsem do ní spadl, když jsem se plížil. Výborně jsem odtud pozoroval ostatní. Ale brzy jsem vylezl, byl jsem plný mravenců. Když jsem potom jezdíval domů ze světa, vždycky jsem se na tu jámu šel podívat. Byla tam. Teď jsem ji ale neviděl třicet roků. Přemýšlel jsem, jak vznikla, když vedle ní nebyla vyházena žádná hlína. Myslím, že to byl vývrát velkého stromu, jehož kmen i kořeny si Bližňáci odvezli. Umiňuju si, že až teď pojedu do Brumova, ještě tam nějak dolezu.

Co mají kozy rády.

Než trávu, raději listí, konce větviček. Kůru štěpů ovocných! Svídu a ptačí zob: to je ligustrum. Hrozny jeho bílých kvítků na jaře, černých bobulí na podzim. To považuju za nejvoňavější květ jara. Trávu pěknou vysokou, kterou si okořeňují bodlákem, šťovíkem, vratičem. Pampelišku! Šípek i hloh měly kozy velice rády: divil jsem se, jak se

jim od ostnů dělají na lících hrbolky, čekal jsem, kdy se jim to propíchne, ale ony to nějak v hubě zpracovaly. Jednou jsme přijeli do Dobřichovic a paní Vaculíková se zděsila: jedna nájemnice jí ostříhala růže. Podíval jsem se na to a odborně jsem viděl, že je to ohryzané jako od kozy. A opravdu: nějaká srna přeskočila plot, museli ji vyhánět.

Na zimu se muselo nasušit seno. Krom toho kozy potřebovaly letinu: to byly snopy všelijakého suchého větví. Na podzim jsem z pastvy musel domů přinést takovou otěpku lískoví. Tatínek to dělal velkoryse: ořezal odspodu nějaký dub. To se obecně dělalo, proto u nás duby, jestli jste si všimli, bývaly vysoké, štíhlé.

Podél silnice do Návojně rostly jabloně. Když na podzim nastal vítr, posílala mě maminka sbírat po příkopech jablka: pro kozy.

„My Delawarové nejsme četní,“ napsal jsem ve svém deníku a cituju to potom v Knize indiánské. Bývalo nás nejvíc šest. Ale ucházeli se o členství v našem kmeni i kluci, kteří neměli kozy, nemuseli pásat, což se neosvědčilo, zaváděli jakási jiná pravidla.

Nejčastěji jsem pásal s Karlem. „Vidíš, Karel už žene,“ pobízela mě maminka. Šel se svýma hnědýma rohatýma kozama a zpíval si svou německou písničku o postiliónovi. Karel byl sirotek, žil u tety, a byl chromý: obě nohy měl v kotnících jaksi zkrivené. Proto tedy špatně běhal, ale on i oběma rukama špatně házel. Ale byl členem kmene, hodně četl, dobře se učil, byl veselý, býval hladný. Co s ním? Ustanovil jsem ho čarodějem, dal mu jméno Kulhavý pes. Přijal to rád, ostatní ogaři ho uznávali. Po válce se ho ujaly sociální a medicínské instituce: operovali mu nohy a byl z něho štíhlý vysoký, dokonalý mladý muž, vyučil se hodinářem. Žije.

Dobrý byl Jožin, který měl znělku „bérte sa, bérte sa, nepřátel ide“. Nejlip z nás uměl utíkat, pěkně zpíval, dělil se o svačinu, a když se něco mělo koupit, dal nějaký peníz. Potom tam byl Jirka: normálně by se mu říkalo Jura, ale on přišel z Čech. Museli jsme ho domestikovat,

měl moc rozumu. Chodíval tam kdesi do kina, u nás ještě tehdy stále kino nebylo, vykládal nám o Pepkovi námořníkovi a zpíval jeho písničku „empapajla sejlamen, jukerisman sembébis, empajla sejlamen“. Byl nadaný na plíženou, nejlíp tu hru chápal. Byl hodný. O dalších ogarech nemám co říkat.

V Arizoně jsme stříleli z luku, závodili v hodu oštěpem: to byl dlouhý lískový prut. Já jsem hodil nejdál. A klidně jsme po sobě házeli, oštěpu se dalo snadno uhnout, a vraceli jsme si je. Jen jednou jsem trefil toho Karla. Nešlo o malou odřeninu na hlavě, ale prorazil jsem mu klobouk. On plakal, bál se jít domů. To mě velice, velice trápilo a já jsem... já jsem se prvně v životě za někoho modlil: za Karla.

Plížená byla taková hra, kterou jsme vymysleli s tím Jirkou. Všeci jsme se rozběhli a někde se schovali. A teď jsme se měli jeden ke druhému plížit: neviditelně! Když někdo někoho uviděl, zavolal jeho jméno a ten vypadl ze hry. Vrcholem bylo připlížit se k někomu až na dotek: chytnout ho za nohu, seskočit na něho ze stromu... Teď pochopíte, jak to bylo dobré, když jsem ve své jámě mohl jen čekat, až kolem mne někdo poleze po břichu, a natáhnout ruku. Špatně se hrálo s tím, kdo se jen skrýval a bál jít do akce.

Někde jinde jsem už popsal, jak jsme přepadli vlak. Nikomu se nic nestalo, ani ve vlaku, když komusi šíp vletěl oknem dovnitř, ač povel byl střílet nad vlak, účinek na cestující měl být jenom divadelní. Někdy jsem pomýšlel na to, že napíšu, jak jsme zajali nepřítel a uvázali ho k mučednickému kůlu... téma mého spisu mělo být v tom, jak někoho z kamarádů dostat do postavení nepřítel. Totiž hrát ho nikdo nechtěl. Vymýšleli si, že zajmeme někoho úplně cizího. Vyloučeno! Musel jsem někoho do té pozice dostat. Zařídil jsem opravdový spor a hněv. Za což jsem se styděl před jeho maminkou a šel jsem jí to potom vysvětlovat. Po tom se všechno urovnalo, i „nepřítel“ pochopil, že to byla hra. Zajali jsme nepřítel, přivázali ke kůlu... a co: křepčili jsme kolem něho, zpívali Aj doraka manja hane, posmívali se mu. Krom snad zkřiveného vlasu na hlavě při svazování nesměl utrpět ani

škrábnutí. Napadlo mi, co je to vlastně nepřátelství v životě: není to jen úloha, která se někomu vsugeruje? Nemajíce skutečných nebezpečí, hrajeme si na ně. Ale psát to už nebudu, nechce se mi.

V osmatřicátém roce, když Němci vyháněli naše lidi z pohraničí, dostali jsme na nádraží nového přednostu stanice. Měli dvě dcerky. Ta starší chodila denně kolem nás s konvičkou pro mléko. Díval jsem se na ni. Někdy šla s houslovým pouzdrém do měšťanky na hodinu. Čím ji rodiče chtěli mít? Já jsem okolo nich denně chodil s kozama. To mi jaksi vadilo. Možná i proto, když mi paní učitelka Svatoňová nabídla, abych se učil na něco hrát, vybral jsem si housle. Pan učitel Gótz mi brzo řekl, že už jsem předešnal Věru. Něčeho si možná všiml, protože jednou nás pozval oba na touž hodinu... a nepřišel! Věra, ta ani nechtěla otevřít housle. Seděla a hleděla do zdi. O tomto, o Věře, jsem už kdesi také psal: jak se mi nedařilo ani s ní mluvit. Jednou jsem jí napsal dopis, a když šla pro mléko, dal jsem jí ho do ruky, odhodila ho hned do příkopu, mám ho. Ona byla ještě moc malá, byla o dva roky mladší než já, měla dvanáct roků. A bylo jí sedmnáct, když ji dala její maminka spát k nám: když přišli Rusové.

Tatínek mi jednou pravil: „Když se ti líbí nějaká cérka, podívej se na její mamu, taková bude.“ Její maminka byla pěkná a milá, s tou jsem mluvil často: protože, nevím, jak k tomu došlo, začal jsem si od nich vypůjčovat knihy. Přečetl jsem tvrdošijně celého Móra Jókai (1825 až 1904). Bylo to o maďarských dějinách, napínavé. Co vím o Maďarech, vím od něho. Věra, co ta četla, odmítla se se mnou o tom bavit.

Ještě jednou, později, měl jsem něco s našima kozama. Byl jsem už ve Zlíně u Bati asi dva roky, když mi našli TBC. Léčba byla v tom, že mi dali dva měsíce nemocenské a přídávkový lístek na půl litru mléka denně. Byl jsem doma, četl... a psal. Napsal jsem povídku do literární soutěže Baťovy školy práce, dostal jsem první cenu, povídka se jmenovala „Cáry“ a nemám ji. Naším ovšem napadlo, že bych mohl

jít s kozama. Šel jsem rád. To už jsme starou Ajnu neměli, měli jsme Cicinu a od ní Cicinku. „Kam půjdeme?“ zeptal jsem se jich. „Do Arizóny,“ řekly. Pustil jsem je, sedl si na břeh nad tratí a četl jsem životopis Gándhího od Romaina Rollanda. To mě nadchlo. Když jsem nastoupil do práce, udělal jsem o tom přednášku v naší družině. Šel jsem se tehdy podívat také na svou jámu: byla tam. A toto mi zůstalo z té doby na celý život: Mahátma Gándhí a několik drobných kalcifikací v levém hilu.

Ale co bylo s naší Ajnou? Bylo jí asi šest let, když začala být divná: skláněla hlavu k zemi a kývala jí ze strany na stranu. Bylo jasné, že má bolest. Kdosi nám řekl, že může mít motolici. Zavolali jsme řezníka Strnku. Když jí rozpůlil hlavu, měla v každé nadoční dutině tlustou bílou larvu. Přečetl jsem si teď v encyklopedii, že ten hmyz by později vylezl. Ale! Žasnu nad tím, že se taková zvířata musejí stejně zabíjet: na to je lidé chovají. Ajna byla vlastně osobou. Zabírala v mém životě víc místa než mnozí lidé okolo mne.

Koze jsem pásl jenom asi pět roků. A cítím to jako jednu z hlavních kapitol svého života. Asi proto, že jsem tam prožil nejrůznější situace a vztahy v modelové formě, zkusil si své schopnosti a získal některá rozhodnutí pro celou budoucnost.

2011

[*Koza na trati*, 2011]

Poslední Královec

Tentokrát jsme tam tři dni jenom nocovali. Účel naší cesty do Brumova byl jiný než předtím: poslední. Chtěl jsem Janovi a Ondrášovi předat svou „starou jámu“. A uspořádat soutěž v hodu lískovým oštěpem.

Tu jamu jsem ve svých nejlepších letech objevil tak, že jsem do ní při plížení spadl. Hned jsem jí využil: čapěl jsem tam a čekal, až kolem mne poleze někdo z ogarů. Byla to hra taková: musel ses k někomu připlížit neviditelně a dotknout se ho. A už se kolem mne plazil Jožin Lorenc. Já jsem jenom prostrčil ruku travou. Ale musel jsem hned z jamy vylézt, byl jsem plný mravenců. Když jsem potom v životě někdy šel na Řehonůvku, musel jsem se na jamu podívat. Poslední sloka písňe o Brumovu praví: „Je tam kdesi stará jama, ta tam jistě čeká na mňa.“ Je to jenom symbol: my máme na hřbitově připravený kamenný náhrobek od Otmaru Olivy. Už nám z něho někdo i ukradl bronzový kříž.

Kamarád našich kluků Zdeněk Ptáček si vypůjčil terénní auto a jeli jsme tam: hroznou cestou, ale Zdeněk měl pevnou ruku. Ale ó, ten háj je zčásti vykácený, zčásti divoce přerostlý, chodník rozrytý koly traktorů. K jamě jsme nedošli, já jsem tou hrbolatinou sotva lezl, a to mi kluci pomáhali. Tak jsem jim naznačil, kde to je, oni to chtějí někdy dokončit. Potom byl ten oštěp. Nejdále hodil Ondráš, dobře házel Zdeněk. Já jenom pár metrů: neměl jsem stabilitu k hodů ze všech sil. Ale řekl jsem klukům, kam jsem ve svých nejlepších letech dohodil, a oni řekli, že jsem nejlepší, protože to platí. Spokojena byla paní Vaculíková. Ta louka byla krásná k sečení a ona na ní nacházela vzácné rostliny: divokou lilii, chrastavec, několikeré zvonky, odkvetlé vstavače...

Druhým hlavním bodem našeho programu byl, jak bývá, oběd u Orlů. Po něm jsme tam chvíli spali, jak doma. S paní Aničkou jsme si zazpívali její nedašovské písničky. Ale přišli jsme kvůli jejímu muži Jaroslavovi, který se má špatně. Je to případ škaredý. V roce 2008 ho v Kloboukách autem srazila z mopedu jistá Ovesná. Já ji jmenuju, přestože to Orlovi pět let zakazují. Zlomila mu umělý kyčelní kloub, málem vykrvácel. Prodělal několik operací a má zas na nějakou jít. A ta baba se nikdy ani neomluvila.

V neděli jsme byli v Kloboukách na hrubé mši: dojem to byl veliký. Lidé, hlavně mladí, se do kostela nevešli. My jsme se tam protlačili. Pomodlil jsem se za své lidi a prokrel jednu babu. Vždycky se tam zastavujeme

na sklenku vína v knihkupectví Pavla Bureše, kde je možno koupit případně i knihu. Koupili jsme jich několik. Zastavili jsme se i u mé sestry Lidky, třebaš také naposledy. A byli jsme na oběd u těch Ptáčků. Na cestě s námi byl i Franta a Mařenka s Ondrou, ti měli svůj program.

Když jsem poslední ráno hleděl z Královce na protější kopec, kam jsem ve svých nejlepších letech chodil s tatínkem na Štědrý den pro stromek, sněhem po kolena, ptal jsem se: Myslíš to vážně, že to vidíš naposledy? Ano, moudřejší je nevědět, že něco je naposled. Když jsme v Brumově byli na náměstí na zmrzlinu, paní Kostková z nevědomosti řekla: „Tak příště na Václava zase.“

[*Lidové noviny* 16. července 2013]

Skalický pán

Také o Brumovu je pěkná pěsnička, ale po roce 1821, kdy náš hrad vyhořel, pěsnička nefunguje.

„Pěsnička o skalickém pánovi symbolizuje, jak nás ti Uhři pořád chtěli ovládat. Když ten skalický velký zeman ze svých dvanácti párů krpců jedny poslal do Petrova, mínil nás urazit. Petrovjané je odmítli a poslali je do Hrubé Vrbky.“ Proč tam? Protože ta obec má humor: „Ja v téj Hrubéj Vrbce tam je dobre, šenkují tam víno v každém domě. Darmo dávají, nic nežádají, enem peníze. – A v téj Hrubéj Vrbce na kopečku dostal jsem tam facku pro děvečku. Ale né hrubě, enem pohubě, dostal jsem tam dvě.“

Jak možná víte, poslal jsem do té Skalice slušnou žádost, aby mi vysvětlili smysl té pěsničky. Myslel jsem si, že to i u nich může někoho zajímat. Nějaký učitel, varhaník nebo starosta se smyslem pro dějiny a poezii se nad tím zamyslí. Stalo se, co jsem čekal nejvíc: žádná odpověď.

O mou žádost ale zavadil Josef Holcman, spisovatel, soudce a zpěvák ve Zlíně. „Ta píseň obsahuje, co má v písni být: básnický vtíp, narážku

na dějepis, zeměpis. Dvanáct párů krpců není žádné bohatství v kraji, kde se nosily kované a vyšívané holinkové boty – čizmy. Pán chtěl jen urazit...“ doplňuje okresní soudce a kamarád svoje vysvětlení.

Městem citovaným v pěsničkách býval i vzdálený Trenčín: ten míval vliv i na náš osud. Za protektorátu jsme v pěveckém kroužku zpívali: „Při trencanskéj bráně stojí koně vrané, vysedají chlapani, vysedají na ně. Keď na ně sedajú, na Boha volajú, Bože, nám pomáhaj v našem bojováňú. Bože, nám pomáhaj, aj panna Marija, aby nám ostala slobodná otčina.“ To byla odbojná slova, která Němci nemohli zakázat, možná je nepostřehli.

„Blnica, Blnica, škaredá dědina. Nemajú tam fary ani kostelíčka.“ Tak se Brumovjané posmívali Bylnici, která je dneska s Brumovem spojena pod číslem 763 31. A ta Bylnice už měla nádraží, když my ještě nic, dráha se stavěla. Na ní máme dva tunely! Jeden je nad naší ulicí, druhý blízko Návojně. O té se zpívalo: „V tom Návojném sú cérečky jako malina.“ Za Návojnou je Nedašov, který zarmoutil jednoho zpěváka takto: „Vyjdi mně, slunečko, nad Závrsí, že mňa v Nedašově nic netěší. Moja milá na mňa odkázala, že by mně půl srdca darovala. Ona chtěla krájat, ale neměla nůž, chtěl jsem jí ho pošcat, nechtěla už!“

Píseň z Brumova je historický obrázek: „Ej, dobře je ti, Janku, v tém brúnovském zámku. Lidé sejú, ořú, a ty sedíš v chládku...“ Tak se ujal dvojí význam chládku? „Ej, nevinšuj si, milá, takovéj dobroty, když já mosím nosit ze železa boty a na rukách púta, to je ti, cérečko, veliká pokuta.“ Hrad roku 1821 vyhořel a soud i vězení byly přeloženy do Klobouk. Moje maminka jako děvče sloužila u nadlesních, kteří měli z hradu hodně věcí. Když se vdávala, dostala od paní nadlesní svatební dar: romantický obraz slepého žebráka na chrámových schodech. Pocházel z hradu, na jehož ohořené zdi jsem od narození denně hledíval, než jsme se odstěhovali, a srůstal tak s jeho dějinami.

[*Lidové noviny* 15. července 2014]

KNIHA INDIÁNSKÁ

Milí spolužáci: Kniha indiánská (Deník 1939–1941)

Vzpomínky z prázdnin

19. listopadu 1939

Koncem školního roku zdejším chlapcům jako by něco sedlo na mozek. Někdo si na něco vzpomněl a již bylo v Brumově plno klubů a tajných spolků. My někteří jsme si taky založili spolek, chtěli jsme, že si budeme v prázdniny hrávat, učit se morseovce, signalizovat, stopovat, plížit, pořádat závody v běhu, skoku a mnoho jiných věcí. Sešli jsme se, abychom se umluvili, jaké jméno si dáme, jak to vlastně povedeme, koho zvolíme za náčelníka, a vůbec jakou budeme mít ústavu. Nejprve se volilo. Spolužáci však nechtěli být žádným náčelníkem, ať si jím je ten, kdo to vše vymyslel (*1994: Ano, zmyslel!*), oni prý nevědí, jak se to dělá, a tak jsem jím musel být já. Pak začaly přípravy. Sehnali jsme si praporky, učili se morseovce a dělali jsme si zbraně. Všichni to měli mít stejné. Náš indiánský spolek jsme pojmenovali Yaquiové. Udělali jsme si členky z husích per, které jsme obarvili. Já jsem jich měl dvanáct, ostatní po šesti. Náš klub jsme měli rozdělený na dvě části. První byli ti, kteří byli stále v pohotovosti, ozbrojení, péry ozdobení válečníci. Druhá část byli ti, kteří to vše financovali: jednatel, pokladník, pobočníci. Ti neměli zbraní ani pérové ozdoby. Potřebné věci, které jsme si měli udělat, obstarávali zvlášť k tomu určení, protože válečníci na to neměli čas. Měli jsme vlastní platidla, byly to obyčejné papíry s obrázkem indiána a podpisy výrobců. Tyto papíry však byly dělány k jinému účelu. My jsme všichni totiž závodili, kdo jich nejvíce si naskládá. Nesměl si je dělat, ale si je musil vydělat nějakou prací, to znamená musil se činit. Tímto způsobem jsem docílil toho, že každý poctivě vykonal svěřenou mu práci.

Měli jsme také svoje zákony, podle kterých byl souzen každý provinilec. Schůze se konaly v přírodě tam, kde nás právě náhoda nebo nějaký strýc zahnal.

Jak to ale bývá, našla se horda, která si umínila do všeho nám strkat prsty, kazit nám naše práce a všechno možné. Byli to pověstní rváči a často se stalo, že byl-li kdo z nás o samotě, mnoho od nich zkusil. Mívali jsme s nimi časté půtky.

10. prosince 1939

Za pěkného slunného odpůldne chystali jsme se zase k výpravě. Já jsem si připravil „peníze“ a záznamy, a když jsme se sešli na umluveném místě, rozdával jsem odměny. Byli zde shromážděni toliko „válečníci“, a to v plné „zbroji“. Pak jsme vyrazili. Já jsem však z opatrnosti vyslal Svištícího šípa a Krákorajícího havrana jako hlídku dopředu a tito jako stín zmizeli v křovinách podél cesty rostoucích. Uznáv za vhodné, odvedl jsem svou četvu z cesty, kde zle řádila tlupa bílých desperados, což bylo viděti hlavně na polích máku, která byla bez makovic, na záhonech zeleniny bez mrkve, na ovocných stromech bez ovoce a všude jinde. Šli jsme mlčky za sebou, vyšli z křoví a kráčeli vzhůru kamenitým svahem. Když jsme dospěli k vrcholu, otevřel se nám pohled na kamenitou a trnitou Ďáblovu rokli, do které jsme vkročili. Slunce páliło nás do zad, kameny byly na bosou nohu horké a trní píchalo. Tu jsem seznal, že chybí Chejilu. Na mou otázku odpověděl Létající sup: „Chejilu šilševe šiselstvímspóve šikmenikéve Chippewas.“ Byl jsem s tím srozuměn. Tak jsme se dostali až k pomezí Arizony, kde bylo eldorádo bílých. Nebyl tu však nikdo a proti obyčejí panovalo tu podezřelé ticho. A to znamenalo mnoho. Avšak měli jsme pravdu! U dohasínajícího ohně ležely zpřetrhané kousky čertího provazu, zlomená šavle. Nedaleko v šípkoví vězel šíp. Pokynul jsem ostatním, aby se skryli, a opatrně jsem se přiblížil k tomu místu. Poznal jsem podle

značky, že to byl šíp Chejilův. Něco se stalo. Šli jsme dále s luky k výstřelu připravenými. Tu nám dala hlídka zepředu znamení. U chodníku na jednom chrástě zlomená větvíčka znamenala: Pozor!

4. února 1940

Šli jsme opatrně a dávali pozor na jiné značky. Kousek dále narychlo z kamenů a větví upravená velká šípka ukazovala směr k potůčku a dále po jeho dně. Tu několik nových šipek těsně za sebou položených znamenalo „spěchejte“.

Hrome, spěchat? A jak? To by znamenalo dělat velký rámus! Břehy byly dosti vysoké, potůček vyschlý, samé kamení. Vypadalo to tu jako v pralese. Břehy byly porostlé lískou, šípkovím a hlohem. A všude dokola, okolo potůčku, lesík. Velkých stromů tu bylo málo, ale samé neproniknutelné houští. Podrost byl na hranici mezi Arizonou a velkou loukou – stepí, která sahala až ke Coloradu. Na pokraji této stepi ležely naše wigwamy v malé roklině. Z Arizony vedly podrostem dvě pěšiny a jedna jako by zbloudila i v tento kout. Tu jsme z opatrnosti zatarasili a do naší rokle jsme vcházeli druhou stranou. Na západě od rokle vinul se potůček, který byl po většině vyschlý a sloužil nám za přechod do vnitra Arizony, nechtěli-li jsme jíti právě pěšinou, kde byla velká možnost setkati se s bílými. V potůčku, na jeho březích, našli jsme vždy hojnost rovného dřeva na oštěpy, šípy, hojnost čertího provazu, kterého jsme používali jako lasa, které patřilo mezi naši výzbroj.

Tímto potůčkem jsme se ubírali. Bylo těžko rychle postupovat. Ležely napříč vyvrácené stromky, rostly šikmo keře a vše bylo pospojováno čertím provazem. Razit si cestu násilím, lámat, znamenalo by prozradit se, a kdyby vysoké břehy někdo obsadil, byli bychom v pasti. Musili jsme opatrně podlézat, přelézat, přeskakovat a žádná větvíčka nesměla zapraskat, žádný kámen zarachotit. A k čertu, pospíchat?

Šli jsme co nejopatrněji. Břehy se snižovaly. Lezli jsme již čtvernožky. Podrost byl u konce. Za dalším ohybem spatřili jsme naši hlídku. Oba leželi na bříše a něco pozorovali. Přistoupil jsem a vyhlédl.

„Uf!“

11. února 1940

V nedaleké dolince se odbývalo něco, co mne pobouřilo.

U dubu byl shluk bílých. Někteří seděli nebo leželi, stáli. Jejich pozornost byla upjata k něčemu, co měli mezi sebou a co jsme neviděli. Chvillemi zaléhala k nám změř hlasů. Tu všichni odstoupili, jen jeden zůstal a rozkřikl se na někoho, ten někdo to byl... byl to – Chejilu. Čapli ho patrně a přivázali k dubu. Nyní tam stál, pro zábavu bílých, kteří si z něho tropili posměšky. Utahovali si z něho. Smáli se mu. (...) Byli k nám obráceni zády a Chejilu tváří. Patrně nás zpozoroval, neboť se vzdorně rozhlédl. (...)

Vytáhl jsem nejdelší šíp, vložil do luku a vystřelil skulinou mezi keři. Dálka byla dost velká, ale měl jsem luk hlohový, šípy podle předpisu rozměřené, vyvážené a na konci opatřené kormidlem z lepenky.

Kamarádi valně nedoufali v úspěch tohoto výstřelu. Šíp vylétl z křoví a dopadl doprostřed hloučku k nohoun Januaryho. Chtěl jsem je polekat, ale nechtěl jsem to, co začali dělat. Řvali, skákali a popadli své nože, revolvery, meče a hnali se proti nám do svahu.

Svištící šíp vylétl z křoví, zamával svým tomahawkem a pádil dolů, my za ním.

Nepřátelé ustoupili k dubu, kde ohrožovali Chejilua.

Létající sup vychytil nejbližšímu dřevěný meč a odhodil jej daleko. Tento vytáhl prak, ačkoliv to byla zbraň zakázaná, jako bylo dříve smluveno, a rozséval okolo sebe kuličky.

Jedním trhnutím jsem mu jej zkazil, přetrhl jsem mu totiž gumu, a tak byl vyřazen z boje.

Vůdce tlupy nabil svůj dřevěný revolver spoustou špalíků a vstřelil mi to do tváře. Krákorající havran vstrčil mu mezi lopatky šíp s jehlou a přinutil jej tak k ústupu.

Za chvilku se pod stromem vyprázdnilo. Běloši zmizeli v křovinách. Vyprostili jsme Chejilua a tento zapomněl, že má rudou kůži, vydechl: „Himllaudon!“

Věděli jsme, že nám to bílý vůdce se svou bandou neodpustí. Válečná sekera byla vykopána!

18. února 1940

Na trávníku se třpytila rosa. Slunce stálo nevysoko a větřík povíval lehce větvemi stromů i keřů. V Arizoně se zdálo být mrtvo, ale nebylo. Šel jsem se Svištícím šípem po vlhkém chodníku, nože v ruce, a propátrávali jsme zrakem houštiny po obou stranách chodníku. Marně. Samý habr, samý buk, jen tu a tam líska, a ještě křivá.

Cožpak nenajdeme dnes vhodné dříví na oštěpy a luky? Budeme to potřebovat! U chodníka asi nenajdeme. Vlezli jsme do křoví. Dbali jsme toho, aby za námi nezůstávala autostráda. Konečně po chvíli už jsme se oháněli křiváky a zanedlouho jsem měl 15 pěkných oštěpů a 3 silnější hole. „Svištící šíp“ jich měl o něco méně.

„Tak si to půjdeme schovat do našeho log-house!“ obrátil jsem se k němu indiánsky.

„Také bych řekl!“

„Ještě si uřežu několik tenkých a lehkých – na dálku,“ dodal jsem. „A hroty si pěkně opálím, myslím, že bych tím srazil i bizona potom.“

„Nejprve bys jej musel trefit!“ smál se mi.

„Tak kudy půjdeme, spodem ne, protože...“

„Ticho!“

Dole se ozvaly hlasy.

„Ó, ti mluví nějak hlasitě,“ poznamenal tiše Svištící šíp.

Dole promluvil někdo vysokým, pisklavým hlasem.

„Myslím, že jsou to Návojňané, je tam Vinta Kostků!“

„Na to vezmu jed, že táhnou s těmi bílými za jeden provaz, i Wenipék to tvrdil, a tam dole si postavili ohniště, to se sem asi míní ukvartýrovat, jako kdyby tu těch zdejších nebylo dost!“ zalamentoval žalostně.

„To je zbytečné, neschovávejme se,“ řekl jsem.

Vylezli jsme a zároveň vkročili dva Návojňané na prostranství. „Ahoj!“ zvolali. „A co to máte?“

„Jak vidíte, špejle na jelita!“ řekl jsem.

Zasmáli se, ale hned nato zamračili, neboť pochopili, koho jsme těmi jelity mysleli.

„A vy na co máte ty pajzáky v ruce?“ zeptal jsem se.

„Taky na špejle, jenže na přesbřuch!“

„Aha, to už jste z plotů vylámali laťky všecky, a tak jdete sem!“ odbyl jsem je ostře a obrátil se k odchodu.

Vykročili jsme ostře, a když jsme jim zmizeli z očí, uskočili jsme stranou do křoví. V předpokladu, že nás budou sledovat, jsme se nemýlili. Chvilí bloncali po houštinách, a když jsme je uviděli, měli v rukou oštěpy.

„Uf, i špejle si vzali?“ vydechl jsem.

„Ó, to tak snadno nepůjde, hoši,“ řekl si Svištící šíp a oba jsme vyběhli rychle, snažíce se, abychom je předběhli velkou oklikou.

Podařilo se nám to. Počkali jsme na ně u velké plané hrušky a pokropili jsme je jimi. Oni si to nenechali líbit, nu, a tak se stalo, že jsem měl chvíli co dělat, než jsem popadl dech, který mi vyrazil Vintův oštěp.

„Blbec, ale umí v tom chodit.“

„K tomu log-house už nepůjdeme, schováme si to u Little River.“

To bylo i moje mínění. Cestou jsme si dávali pozor na naše nohsledy, a tak jsme si hole „tajně“, jak jsme mysleli, schovali.

17. března 1940

„Rychle připravit!“

Sháněli jsme se, abychom si nenechali ujít příležitost pomstít se za přepadení Chejilua. Ó, jak jsem byl rád, že jsem si posledně nařezal oštěpů.

Přidal jsem se k naší skupince. Divili se, že pospíchám toliko s lukem a šípy a bez oštěpů. Vysvětlil jsem jim, že oštěpy mám ve skryši a že si je cestou vyzvednu. Když jsme došli k Little River a já spěchal pro oštěpy, nenalezl jsem je tam. Nechtěl jsem tomu zprvu věřit, že by tu opravdu nebyly, ale vždyť je to určitě toto místo, ne, nemohl jsem se mýlit!

Leč nebylo času nazbyt, nutno spěchat. Šli jsme dále. Ba našel jsem cestou několik kloudných oštěpů, lehkých.

Došli jsme pomalu a s největší jistotou k Arizoně a usedli jsme si pod podrost. Za chvíli měli přijít, ovšem, jestli zprávy Krákorajícího havrana byly pravdivé. Byly. Za chvíli objevily se za nedalekým pahrbkem nejprve hlavy a potom celé postavy. A šly si jako na procházku, beze zbraní.

Vyskočili jsme z houští mávajíce oštěpy. Neutíkali. Ba ani při sva-zování se téměř nebránili, jestli ovšem lze sem tam to nějaké kopnutí a škrábnutí přehlédnout. Mně se stále trhal čertí provaz. Podržel jsem svého zajatce na zemi, zatímco mi kamarád podal nový.

Toho jejich vůdce, nebo jak mu říkali, jsme přivázali pevně k durancii, ostatní položili okolo něj. Jaká to byla podívaná na slavného náčelníka. Stál tu červený, snad hanbou, s rozčuchanými vlasy. Nemohl ani hlavou pohnouti, měl ji přivázanou Wenipékovým řemenem. Všichni na nás divoce kouleli očima. Byli střídavě bledí, červení, někteří snad prožívali tu největší švandu ve svém životě, jiní zase největší hanbu, jiní se oddali rezignovaně svému osudu a těm nejmenším to cukalo koutky úst a potily se jim tak trochu oči.

Tu mi moje postavení připadalo hloupým. Myslil jsem si, a dodnes se dívím, že jsem si tu myšlenku dovolil, že je to taková opravdu hlou-

pá hra, vždyť jsme mohli dělat něco lepšího. Ale hned se to zase ve mně bouřilo. Co? Jak to myslím? Měli nám dát pokoj.

První přerušil jsem ticho tím, že jsem se rozhodl k dalším činům. Pokynul jsem ostatním a obstoupili jsme své zajatce, pohoupali se z nohy na nohu a zazpívali. Snažili jsme se vložit do písně co nejvíce divokosti a zazpívat ji co nejindiánštěji.

Jak jsem pozoroval na zajatcích, se nám to dařilo. Snad se i opravdu mníli viděti někde v prérii na Západě. Naslouchali tomu ječení, neboť to opravdu ječení bylo. Zpívali jsme tolikahlasně, kolik nás tam bylo, a ještě každý jinak. Jeden o oktávu výš, druhý níž a pro formu, aby to mělo „ducha“, ne stejně. Já jsem začal nejdřív, ostatní se jeden po druhém přidávali. Také jsem nejprvní skončil a za mnou ostatní postupně tak, jak začínali. Pak bylo ticho. V dáli ozvěna opakovala ještě několik posledních našich výkřiků.

Potom jsme je rozvázali. Vstali a mlčky odcházeli. Bylo to poslední jejich dobrodružství. Pak zanechali všeho. A jejich vůdce jevil snahy se s námi spřátelit. To bych nesměl býti já, abych mu nevyhověl. Dokonce jsem jej mezi nás přijal. Naše přátelství bylo utvrzeno. Utvrzeno! Ne navázáno. Neboť mezi námi bylo již dlouho předtím, od té doby, co jsem tohoto hochu spatřil. Panovalo mezi námi navzdor těm šarvátkám. Ty byly přátelské. A to, co jsem k němu v některých chvílích pociťoval, bylo způsobeno tím, že jsem se opravdově vžil do úlohy Indiána.

Náš spolek dospěl ke koncům s koncem prázdnin. Krátce před začátkem školního roku se Svišticí šíp alias Emanuel Melichárek odstěhoval do Bratislavy. Také Wenipék alias Rudolf Wokurka odejel do Brna. Ano, Wokurka tu také mezi námi žil. Byl dobrý kamarád, ale pokud se nemluvilo o politice a netýkalo se národnosti. Hlásil se k Němcům. Přijal jsem ho na jeho žádost, miloval dobrodružství. Valně nám, jako tloušťík, nemohl prospěti. Ale snažil se. Podporoval nás finančně.

Krákorající havran alias Antonín Ambrož, s nímž jsem podnikl výlet na Kaňūr, odstěhoval se na opačný konec Brumova a tím přestaly

naše styky. Má dosud v Arizoně na místě, o němž víme jen my dva, schované 3 šípy a členku.

Bývalý vůdce „bílých“ prožil se mnou několik příhod. Jméno jeho je Zdeněk Ministr. Odstěhoval se právě asi před 14 dny kam? Prý do Brna.

Chejilu, ta šelma, je to přece Jan „Lúckých“, přijal jméno, které jsem mu dal při našich cowbojských hrách, které následovaly po indiánských, Slim Denwery.

Také Meteso čili Kosačík Břetislav s námi nějakou dobu spolupůsobil.

Konečně i Letící střela neboli Antonín Bůtora se k nám hlásil.

Avšak ta hlavní švanda byla prožita s pěti prvními jmenovanými. Ti jsou, až na dva, pryč. Rádi jsme na prožité chvíle vzpomínali a zpívali a popískávali naši uširvoucí písničku a svolávací signál. Nevymizí tak hned z paměti našich, i paměť těch, na jejichž pozemcích se to odehrávalo. Dovedl bych ukázati němé svědky mého trpělivého očekávání, strnulé pozice. Ti svědci, kdyby mohli, by se o tom rozpovídali, právě tak jako ten pantáta, jehož louky nám sloužily za volnou přerii.

[*Milí spolužáci*, sv. 1, *Knihá indiánská*, samizdat Edice Petlice 1981; zde verze z 1994]

Český snář

Pondělí 21. května 1979

Budoval jsem indiánský kmen několik roků, každého jara vždycky znovu, protože přes zimu se mi rudoši měnili zas v bázlivé chlapečky svých rodičů, bavící se přízemními drobnými darebačinami. Každého léta dostával jsem se blíž ke své představě opravdického valašského

indiána Delawara, a když jsme konečně uměli a měli všechno, když se o nás už vědělo a lidé se nás začínali trochu bát, podíval jsem se na sebe a na ty Delawary a připadal jsem si najednou div ne hloupě. Zvlášť poté, co jsem si na oči zkažené četbou indiánek musel nasadit své první brýle.

Jednou za horkého letního odpoledne, v neděli, kdy nad Skalistými horami, Arizonou, v údolí Little Riveru, leželo dosud vlhké ticho, nalíčil jsem se ve své skrýši, navěsil na sebe všechnu strůj, to jest luk, toulec šípů, kol pasu několik smyček provazu, za pasem nůž, na hlavě čelenku, v levé ruce wahgun, v pravé oštěp, a chtěl jsem jenom sám, jako osamělý indián, mlčící, tichý, vytrvalý a rychlý, projít celé území a ujistit se tak, že je mám. Měl jsem přetnout otevřenou silnici a za ní splynout opět se stromovím. Právě když jsem vstoupil na bílou, do šlapek pálicí cestu a uběhl po ní kousek, vynořily se ze zatáčky proti mně dvě postavy. Byli to dva starci z Návojně či Nedašova, kteří se s velikým zpožděním vraceli z dopolední mše. První moje myšlenka byla obrátit se a utéct, nebo uhnout do obilí a dřepnout si v něm. To přeci nešlo! Cítil jsem však také, že nedokážu klusat prostě dál proti oběma těm starým lidem, protože jaké je to setkání?

Rozhodl jsem se stoupnout si ke kmeni jabloně (Panenské české), opřít se o něj volně, pevně a bystře sledovat oba podivné bělochy, nechat je přejít kolem a hrdě mlčet. To jsem udělal. Uvědomil jsem si, že jsem už dost veliký, abych se přihlásil, že jsem indián. Tichou, ško-brtavou, a přece vytrvalou chůzí kráčeli blíž, jejich okuté hole křesaly do kamení cesty. Když mě uviděli, přestali spolu mluvit a jenom zaostřili ze stínu černých klobouků zrak na mne. Chtělo se mi utéct, ale teď už to bylo nemožné. Oba Tarahúni – dědinákům z horních dědin nadávalo se Tarahúni – směšnou hopkavou chůzí na tenkých nožkách ohnutých do O přicupali polotiše ke mně. Na nohou měli houněné bílé papuče s červenou lemůvkou, oděni byli v houněných bílých nohavících červeně lemovaných, z vyšívané fialové vesty trčely jim seprané rukávy režných košul, svázaných pod krkem na šňůrku.

Vydržel jsem, v celé své strůji. A když mě mýjeli s hlavami na mne obrácenými, nehnul se v jejich vrásčitých temných tvářích ani sval, ani brva. Prošli, tukajíce svými čákany, a když jsem je viděl zezadu, kde jim cvočkama pobitý opasek náležitě jednou volnou smyčkou spadal hluboko na zadek, cítil jsem, že to je můj konec indiána. A že už nikdy nebudu to moci žít, ale jenom snad hrát.

Než však došlo až k tomuto, udělali jsme několik pravých skutků. Protože dobře zhotovený šíp musí být vystřelen. Naostřený oštěp bude vržen. Jednou odpoledne rozkázal jsem členům kmene, aby se připravili a upravili, jelikož přepadneme vlak. V některé tváři uviděl jsem údiv, v jiné strach, většina však odrážela prostou lidskou radost rudochů. Bylo to před večerem, slunko sklonilo se k obzoru, kdy kozy nejlépe a klidně se pasou a není třeba obracet k nim síly ani myšlenky. Byl bych ovšem dal přednost vlaku nákladnímu, ale ten v neděli nejel. Důkladně jsem několikrát vysvětlil, že účinek na cestující má být jenom psychický, je samozřejmě otázka, jakými slovy jsem to opsal, a že po vyřícení našem ze stepních travin proti vlaku na místě a ve chvíli, kdy jede v zářezu a my řvát budeme přímo do oken, musejí všechny vystřelené šípy letět těsně nad vagóny. Říkám nad, ale říkám taky těsně!

Muselo to být nevšední překvapení pro nedělní cestující vyložené v oknech pomalého dobrého vlaku, když se nás asi deset – ale proč neříct, že padesát – zvedlo z prémie a s řevem vrhlo proti vlaku a mrak šípů zasvištěl těsně. Ještě jsme se, posbíravše pak za tratí své šípy, radovali, když se v přerii objevila modrá uniforma. Na listině stála pak jména nikoli jako Svištěcí šíp, Krákorající havran, Kulhavý pes, Mes-haba, Černý pardál... nýbrž Lorenc, Kozáček, Vilímek, Ambrož, Klok, Loucký a Vaculík.

[*Český snář*, samizdat Edice Petlice 1981]

NEPOTŘEBUJI TELEVIZI!

(lehce střelené úvahy, fejetony a povídky)

Nepotřebuji televizi

Televize není skoro vůbec nutná, takže skoro všichni lidé, kteří vyrábějí televizory, i lidé, kteří pro televizi dělají program, by mohli dělat něco jiného, u čeho by jim v mnoha případech bylo líp. Není totiž prázdného důvodu mít televizor a dívat se na televizní program, není skutečně jiného důvodu než ten, že televize je. Což je důvod naprosto směšný. Je to důvod vzdáleně odvozený od starého a dobrého lidského důvodu – od potřeby vědět.

Lidé skutečně vědět potřebují, pod to bych ani já nešel. Ovšem dovídat se mohou dvojmým způsobem: buď jim informaci někdo řekne, nebo si ji přečtou. Prosím, a této dvojí cestě informace vyhovují dva dnes už klasické prostředky – rádio a noviny. Tyto dva klasické prostředky také postihují dvojí možnou situaci, v níž člověk přijímající informaci může být: buďto něco rukama dělá a přitom rád slyší, co je nového, nebo si z jakéhokoliv důvodu sám volí chvíli dovídání, a pak tedy čte noviny. Noviny a rozhlas zcela stačí uspokojit člověku potřebu informace také v každé jeho tělesné poloze: ať chodí zaujatě po kuchyni, nebo leží v pokoji na zemi vedle skříně. – Televize? Televize je prostředek nadbytečný. Žádnou novou psychofyzickou situaci člověka neobslouží, ba naopak, situaci mu předpisuje: dívat se, dívat se teď, do tamtoho místa. Nepracuje v podstatě žádným novým prostředkem, jelikož většinou pouze mluví jako rádio, jenže toho pána, jenž mluví, je nadbytečně vidět. Nevím, proč to nikdo ještě nepochopil: obrazovka přináší plno plevelných informací – o účesu té dámy, o nábytku ve studiu, o dekoracích... Takřka polovina toho, co vlna nese, není k věci. Ale je to tu, v aparátech a v bytech, tedy v očích a myslích posluchačů, kde to teprve

nabývá významu, který to před vysíláním vůbec nemělo. Vynucuje si to posudek – a vzniká celá zbytečná struktura: falešné starosti, kritéria ničeho, veřejné mínění o ničem. Vznikají nakonec i televizní noviny a tento článek v nich. A proč? Bezdůvodně! – Nebo málo důvodně; abych si neuzavřel cestu k další úvaze a do této redakce.

„Dnes byl dobrý obraz.“ – To jsou vážně schopní říci posluchači televize. Říkáte někdo, prosím vás, že tyto noviny jsou oříznuté pěkně do obdélníku? – Taková je to propast, tak daleko je televize od naplnění svého smyslu. – Zdá se mi, že jsem si právě nedal pozor a připustil, že televize snad může mít smysl. Ach, nechápejte to přehnaně! Myslím tím, že slušný člověk nebude a priori čemukoli brát právo na hledání smyslu. Jistě je o tom v mých nepřítomnostech mnoho bádáno, a bylo tedy asi nezávisle na mně postřehnuto, že televize by mohla stát na krásném monopolu, a tím je – ukázat. Můžete stokrát popsat, vylíčit, vysvětlit, nad vše platí – ukázat. „Máme doma ježka.“ „Ukaž!“ To platilo, co já pamatuju, nejvíc. Dvakrát třikrát jsem se k němu šel přesvědčit, a víckrát nekecal.

Měl jsem už asi osmkrát příležitost dívat se na televizní aparát v chodu, ale z toho sotva dvakrát mi ukázali něco, co by slovy ani písmem nešlo sdělit. Nechápu, proč rovnou nevysílali pouze tu čtvrtinu. Naopak, oni se snaží vysílat co nejdéle. Proto nemám televizor, že za celá ta léta, co existuje v Československu televize, nepodařilo se televizním odborníkům smrstit vysílání na hodinu či dvě denně, tedy na určitý pevný čas, kdy by se mi ukazovalo, co jsem nikdy neviděl, co nelze slovy popsat tak dobře, jak dobře se to dá ukázat. Já přeci nemám čas dívat se na cokoli jen proto, že se to vysílá, jako neskupuji při chůzi ulicemi města chleba jen proto, že ho prodávají.

Příště ještě mnohem důkladněji vysvětlím, proč nepotřebuji televizi.

√l

[*Filmové a televizní noviny* 9. srpna 1967]

Opravdu nepotřebuji televizi

Dále je pro mne televize nadbytečná proto, že neřeší žádnou mou nouzi. Největší z mých nouzí je nouze o čas. Ta mi brání žít, jak bych si přál: povlovněji, s možností více přemýšlet v samotě, ale také s možností vyjít víc mezi lidi; potřebuju být více se svou rodinou, ale tak, abych měl dostatečně dlouho od své rodiny pokoj; měl bych více psát, přitom však aby nebylo z mého psaní vidět, že málo čtu; je tedy nezbytné, abych více četl, ale většinou se stává, že místo abych doma něco praktického udělal, čtu si; byl jsem letos jenom asi dvakrát v divadle, chodím zřídka do kina, procházek moc neužiju; dále neprovozuju žádný sport a měl bych, že; nemám čas na své záliby; při jednání se svými dětmi užívám zkráceného řízení; a vůbec – ani se kolikrát rádně nevyspím.

Mám dotaz na ředitelství třeba Intervize, který z těchto nedostatků mi svým působením může zmírnit. Ale nemám raději žádný dotaz, to já jen tak: ať mi raději nikdo nepíše. Chudší o televizor, připadám si vlastně bohatší. Přes všecku dezorganizaci, již přímo vyzáruje celý chod naší společnosti, nacházím doma jakési zátiší. Můžeme si k večeři povykládat, jestliže se nehašteříme; zahrajeme si občas nějakou hru; stávalo se, že jsem po večeři mohl hodným děckám přečíst další kapitolu z knížky; má žena rozprává s nimi prospěšné rozhovory a občas se všichni výborně baví; kluci si mohou někdy přehrát desky V & W a čtou si jejich hry; často každý někam chodí. Nevidím tu žádnou planou mezeru a jakživo se nám nestalo, že by někdo z nás chodil z kouta do kouta a říkal vrtohlavě: „Krucí, kam se nám jenom poděl ten televizor a co my budeme bez něho dělat!“

Televizoru totiž je dokonale a všeobecně, jednomyslně a nezvratně netřeba. Je to typický předmět, jaký musí mít jen ten, kdo už ho má. Je to typická zplodina módy a průmyslu slaboproudé elektrotechniky, jenž hledá práci, k práci lidi, pro lidi práci, k práci lidi a pro lidi práci. Je to příznačný výron nesmyslna světového formátu, jemuž nelze

uzavřít hranici, to by vypadalo špatně a ani by to morálně nic nevy-neslo, jemuž se však může uzavřít každý sám, když včas pochopí. Na to je třeba mít vědomí své suverenity nad věcmi, mít také dost své vlastní látky, svých vlastních témat. Zdá se dále, že je na to třeba být si ve svém soukromí dosti jist a mít se tam dosti dobře. Zkrátka nemít důvod k chození do hospody.

Nechci však být tím směšným pánem, který bouří proti železnici, a ona se osvědčí a pána usvědčí. Musí se osvědčit, protože jede rychleji než dostavník, převeze víc lidí a pohodlněji. Tak i televizor baví rychleji a pohodlněji; dodá zábavu těm, kdo se sami bavít neumějí; dodá i téma, když ho někdo nemá, podobně dodá ducha. Zanese světlo této civilizace do každého záhybu této zeměkoule, ukáže lidem rozličných regionů, že v místě vysílačů žije se jinak, a vyvolá v nich nespokojenost s tím, jak žijí, takže brzo budou všichni všude žít stejně a budou si to pomocí televizorů jen kontrolovat.

I televize tedy učiní, co železnice učinila: Když někdy stojím na velkých nádražích a vidím, jak jedny vlaky vezou lidi tam a v téže chvíli jiné vlaky vezou lidi odtamtud, pravím si, proč všichni rovnou nezůstali, kde byli, a proč to tam jedni za druhé nevyřídili. Když vidím, jak železnice šeredně umožnila vybudovat průmysly, jež nevy- stačují s pracovní silou z okolí a musejí tahat lidi zdaleka, a pro ty lidi je pak třeba více vlaků, více aktovek, více hotelů, ubytoven a kantýn, tedy více materiálu, tedy větší výroby, tedy více lidí a tedy více vlaků... říkám si, že když jsem tenkrát před sto třiceti lety směšně bouřil proti železnici, měl jsem více pravdy, než jsem tušil.

Příště ještě mnohem důkladněji vysvětlím, proč nepotřebuji televizi.

√I

[*Filmové a televizní noviny* 23. srpna 1967]

Nejpádnější důvod proti

Docela se zájmem jsem si přečetl, co jsem tu dosud napsal o svém vztahu k televizi, protože je to už dávno. A překvapuje mě, jak výstižně jsem vyslovil důvody, pro něž nebudu mít televizor, ledaže by mi jej někdo dal. (Když mi totiž někdo dá něco, čeho si sám váží, chovám se k tomu aspoň s ohledem, který mi brání přímo to vyhodit.) Ale s překvapením také vidím, že jsem zapomněl napsat pár vět uznání pro televizi. Chci televizi přiznat blahodárný význam pro lidi žijící hluboko mezi lesy či vysoko ve skalách a také pro lidi stížené nehybností údů. Dobrou úlohu plní také mezi lidmi s malou představivostí, kteří by jinak ve volném čase vyváděli svá stereotypní darebáctví, jež lidé s chudším výběrem nápadů vždy vyvádějí. A chtěl bych přímo stisknout ruku těm, kdo každého večera zkonejší do sna lidí, kteří by touž dobou možná projednávali obecní záležitosti.

Jenže právě jako konejšíci prostředek má televize i nechtěné účinky. Kulturní ticho po našem venkově nachází dobrou výmluvu v tom, že je nesmysl kopat studny u chalup, když stačí všude otočit kohoutkem a je voda. Přitom se málo vede úvaha, že cennější než těšit se podíváním na dobrý pořad je vůle a dovednost udělat si třeba nedokonalý pořad sám. Tento úkaz souvisí s úpadkem každé místní činnosti vůbec: místa ztratila svůj výraz, místní názor netroufá si mířit až do parlamentu, není už ctižádostí poslanců a politiků být známým a dobrým mluvčím svého města a kraje, naopak, tito muži se snaží dosáhnout postavení tím, že své názory upravují do podoby, jakou – podle nich – vyžaduje hlavní město.

Přihlížet místo konat – to dneska převažuje v kultuře jako v politice, vykládá se to jako obecná tendence v dnešním světě, bez potřeby označit viníky. Vždycky mě dopaluje, když se obecné tendence a objektivní zákonitosti vývoje pardonují a berou prostě jako mus. Přikládám obrovský povahotvorný význam všem marným pokusům o vzdor objektivním zákonitostem. Věřím, že slušný člověk musí se obecným

tendencím prostě vzepřít, když mají tak ošklivou pověst. A televizi počítám mezi nástroje, jimiž doba přitesává lidi do pasivní figury. Televize je vedle novin a rozhlasu dalším a pro své populární jednání nebezpečnějším prostředkem ke sjednocení názorů a vkusu. Tato její povaha neplyne z její snahy, ale je tu spíš proti její snaze vést lidi občas k myšlení. Plyne z okolnosti, že televize zasahuje příliš mnoho lidí naráz. Celý národ najednou dostává touž otázku za domácí úkol a po ní touž odpověď pana ředitele. Řekl bych rozporně, že při televizi jako při rozhlase může člověk zahájit vlastní myšlení, až když tyto aparáty nezapne. Zdá se tedy, že je ve vašem zájmu často je vypínat, kdežto ředitelství rozhlasu a televize se naopak snaží dostat pod vliv každou vaši volnou hodinu. Každoročně jsou vypracovávány celé veliké plány, o nichž se tyto továrny radí se sociology, psychology, ano i s posluchači. Na jejich radu pak ředitelé s velikou nechtí přivolují k pořadům, jež mají přilákat i spontánně, nezkaženě či přímo divoce smýšlející posluchače. V takzvaných otevřených diskusích, volných tribunách atd. mají být vyburcovány všechny volně se povalující myšlenky, aby se vědělo, které to jsou, jak vypadají, aby byly tím lépe vlákány do ohrady. „Správný závěr“ takového provokujícího pořadu – totž závěr té ohrady. Přitom zůstane často neznám smutek nejlepších redaktorů, kteří někdy zapomenou, odkud berou výplatu, a vžijí se do hry tak, že výsledný pořad je k nepotřebě.

Jako nemusím mít televizi proto, že se mohu i jinak dovědět, co je mi přiděleno k vědění, dále proto, že televize neřeší žádnou z mých nouzí, dále pak proto, že mě má uvést do role přihlížejícího, dále proto, že celý boží den vysílá, takže bych si nikdy nebyl jist, zda hodina, kterou jí věnuji, je ta nutná, tak nepotřebuji televizi nakonec už z jednoho základního pádného důvodu: byl by to další předmět v mém majetku. Měl bych opět o cosi víc, byl bych těžší. To je také jeden z úkladů dnešního života: nezvládnutelné množství věcí, a všechny ty věci chtějí, abychom na ně aspoň minutu denně mysleli. Kdy potom máme myslet čistě na sebe? Boj s věcmi je strašný, vedu jej s malým

úspěchem. Mít ideálně málo věcí – k tomu je zřejmě třeba mít mnohem víc inteligence, vkusu a geniální organizační talent. Avšak vrcholným argumentem proti televizi je pro mne to, co jsem se pokusil vysvětlit dnes: čím více spojů vede zvenku do mého doupěte, tím více mi může být sděleno rozkazů. – Musím? Nemusím.

√I

[*Filmové a televizní noviny* 6. září 1967]

Jaro je tady

Čím jsme starší, tím těsněji letí jaro za jarem, jde z toho strach, takže radost z nich předsouváme si až skoro k Vánocům, jelikož když potom jara květ vyraší, my jak prokletí myslíme víc na novou zimu. Ta pak opravdu nastává brzo.

Asi třiadvacetistupňový odklon zemské osy od svislé polohy, dílo jistě Náhody, působí, že rok se před námi a v nás otáčí přímo viditelně. Nebýt toho, plynul by – za jednotvárného počasí – jakýsi abstraktně fyzikální čas, evidovaný jen ekliptickými úřady, zatímco člověk by – za slušných poměrů zdravotních i politických – ani nemusel vědět, v jakém věku umírá. (Nebo jděme v tom dál a představme si, že není ani otáčení Země: Nějak kdykoli během nezměrného dne, v proudu našeho hraní a bez varovné změny osvětlení, zavolá najednou maminka smrt: Domůůů! – Próóó? divili bychom se hrozně, kdežto takto to víme: slunko zachází!)

Jaký rafinovaný pohyb to byl! Pohyb, jímž už hotový, na svou dráhu postrčený svět byl ještě roztočen a nakloněn! Když jsem byl malý, ani jsem na to nemyslel, ale teď se mi to líbí, jako bych to byl sám udělal. A možná, až přibude mých jar (a zim), budu si nad tím mnout ruce a s takovým tím sympatickým škodolibým chrčením pohněvaného

zdatného starce budu rád pravít: S tím tedy nepohnou, kdyby se potentovali! – Protože jinak všechno, půjde-li to na světě takto dál, bude zbabrané.

Základní jednotky našeho pozemského a lidského času jsou vztaženy k některému suverénnímu přírodnímu ději, jež ani ekliptický úřad nedovede přeložit na jindy. Moudřejší kulturní společenství v historii se dle toho zařizovala a spínala své rituály, hromadné podniky a trůnní plány s vybraným pevným přírodním dějem. Vznikal tak přesvědčivý dojem, že jsou od přírody, jak příroda nutné a jak ona nadějně.

Například Vánoce se nám šťastně dochovaly jistě jen díky nepopiratelnému slunovratu, který se indukuje až do člověka. Myslím, že kdyby byly přeloženy na některý okolní měsíc, stálo by jejich svěcení hodně tvrdé politické práce, které je tou dobou velmi třeba jinde. Vánoce, to jsou svátky samy od sebe. Ty drží na zemské ose. Zato ze Silvestra svátek nikdy slušně nebude, jelikož drží na kalendáři. Co potom svátky, které i v tom jinak úctyhodném starém kalendáři drží jenom lepící páskou?

Když jsem byl malý, sledoval jsem blížení jara podle střechýlů, které byly pořád delší, ve všech rýnách, když jsem šel ulicí, zvonila, crnkala a klepala voda, kdo mínil něco zabít, rychle to zabil, myslím prase, sníh se blyštěl, až páčil, led se odtrhával od škopku, na bařinu nebylo radno jda ze školy stoupat. Rolníci využívali dobré sanice i delšího světla a vozili kravami na pole hnůj, zatímco sedláci koňma pilně a silně tahali z hory na nádraží bukové klády. Kdo koncem února ztratil zimní čepici, už se bez ní nějak obešel, protože do roka mu hlava stejně povyrůstla. Začátkem března jsme se ještě co nejvíc vozili na saních, a to rovně i na talafacky, takže jsme podrazili pana dochtora aj s kufříkem. V jednom dvorku se za poledního slunka strašně rozsmrděl košut, ale když k večeru utuhlo, tak přestal. Později začaly černě prolýsat zdrapy v Klobucké a v noci tam temně hučala voda, bál jsem se, ale na nočňák byl jsem už veliký. I potmě kapalo ze střech, protože přífučel odkádsi teplý větr.

„Jaro je tady, slyšet je všady,“ zaspívala každého roku maminka jednoho rána, když se vrátila od poklizených koz, a já jsem si automaticky myslíval, že zítra budu už smět jít bosky. Ale chodil jsem ještě dlouho obutý! Měly se mě naozibat nohy ve zručaných botkách, když jsem zglíňal za jarem kolem potoka.

O Veliké noci bláto lehce umrzlo, kaluže zasklil křehký střín, botky stálo za to pěkně očistit. Ta noc vážně byla nesnesitelně dlouhá! Ani nevím, co mě na tom bavilo, řezat córky, které mně vlastně byly jedno, a mrskačky jsem si také moc nepřinesl, protože jsem, podle svého zařazení, chodil k těm chudobnějším. A co jsem přinesl, ztratili jsme někdy na mé sestře, kterou zas chodili mrskat druzí ogaři.

Jednoho dne se po bílé suché cestě mezi holými jabloněmi blížila od Návojně muziga. Maminka si uvázala šátek a stoupla si k brance, já jsem šel, podle možnosti, za muziganty, kteří hráli: Nestískaj mi šohaj ručku, čo chceš já neviem... Tím bylo jaro i po této stránce tady. Osychaly chodníčky v polích a rolníci i sedláci samočinně seli obilí, bez toho že by jim to někdo natroubil novinami.

Noviny snad, teď nevím jistě, ale snad ani nebyly. Nepamatuju, že bychom na ně byli zvědaví či na ně v něčem spoléhali. Každý si hrál, s kým se mu líbilo, učitelé mu dávali známky podle toho, jak uměl, každý jedl, co měl, mluvil, s kým chtěl, četl, nač přišel, psal, co mu napadlo, báli se jen zloději, bylo to fajn.

Už se na to zas těším. Zas přicházejí Velikonoce, které drží na měsíci.

(Praha, to pondělí po konjunkci Venuše s Měsícem.)

17. března 1975

[*Československý fejeton/fejton 1975–1976,*
samizdat Edice Petlice 1976]

Český snář: Obrana bytu

Středa 24. října 1979

... koupelnové okénko má v našem bytě veliký strategický význam, na který jsem přišel, když jsem před několika lety promýšlel svou povídku „Obrana bytu“. Obsah povídky: Lupiči vydávající se za policii chtějí se dostat do jednoho bytu, ale otec rodiny je pozná po hlase, odmítne jim otevřít a zorganizuje svou rodinu k obraně. Děj se odehrává v pětipatrovém činžáku v jednom americkém městě. Lupiči chtějí vyrazit dveře, ale ty jsou zapřeny soustavou fošen. Matka udržuje na sporáku hrnec vřelé vody. Děti volají do ulice, že v domě jsou lupiči, oknem do dvora signalizují přátelům zprávy, které ještě téhož dne projdou vysílačkami a druhého dne novinami. Na ulici se hromadí zvědaví lidé, křižovatka ulice Veletržní a Dukelských hrdinů je neprůjezdná. Lupiči, když nedosáhli ničeho lstí ani prudkým útokem, odpojí rodině elektřinu, ale nemohou odpojit vodu a plyn, protože ty jsou uvnitř. Telefon chudá rodina ani neměla. Lupiči se rozhodnou rodinu dlouhým obléháním vyhladovět a vysílit, ale z koupelnového okénka začnou jim do týla pršet nadávky a později – v tom se prchlivější otec nemůže shodnout se smířlivější matkou – i hovna. Rozzuření lupiči, vydávající se stále za policii, dávají vyklidit sousední byty, aby se k nim mohli probourat skrz stěnu. Současně z půdy dělají díru ve stropě, protože bydlíme v posledním patře. Když jsem povídku promyslel až sem, viděl jsem, že je zle. Vtom také přijíždí jiná tlupa lupičů, kteří se vydávají za hasiče, mají speciální automobil a vysouvají z něj k našim oknům záchranný žebř. Není to však žebř záchranný, je to žebř zhoubný! Již po něm dva lupiči lezou a vlečou nahoru tlustou hadicí, ačkoli nehoří! Prozíravý otec proto již dříve, než začal psát, nechal do bytu nanosit hromady dlažebních kostek, a již vidíme, jak nejstarší z tří synů metá dolů ty těžké šedé krychle. Hasiči se dole válejí jeden přes druhého. Ale tu se dveře z chodby štípnou, fošny však

je stále drží na místě, a tak mladší syn může dírami chrstat na chodbu vřelou vodu. Nejmladší chlapec má na starosti pozorovat stěny a strop a ječet na ulici o pomoc. Ta však žádná nepřichází, protože všichni jste posranci posraní. Otec uvažuje tak, že když se lupičům nepodaří vpád do určité doby, aféra přeče jen prosákne ven, nahoru a dolů, a stane se jaksi neúnosnou pro správu amerického města, která bude muset lupiče odvolat. Co však zatím s těmi průlomky ve stěně a ve stropě? V úzkosti, s jakou jsem svou povídku promýšlel, požádal jsem svého přítele Josefa Zemana, aby mi vyrobil halapartnu: ta má bodec na bodání, sekyrku na sekání, hák na přitahování nebo odtlačování a její dlouhá žerď by umožňovala bojovat poměrně na dálku, z okna a do díry. A tak otec rozdál synům sekyrky na usekávání prvních proniklých drzých rukou a sám se chopil halapartny. Poteče tedy krev! Matka chystá obvazy a vaří vodu. A všichni dbají, aby nestáli přímo proti nějakému otvoru, lupiči mohou střílet!

Nedošel jsem k rozhodnutí, co nás bude naše vítězství stát. Ale vítězství to být mělo, protože česká literatura podle mého názoru už potřebuje příběh s vítězným koncem, jestliže má přežít. Jenom jsem za nic nemohl přijít na to, jak to zařídit, když na ulici dole po rozehnání planých čumilů zavládlo prázdno a ticho. Snad proto jsem povídku ani nezačal psát a proto Martinovský, když pak skutečně přišel, našel za skříní halapartnu a ona nebyla ještě ani nasazena na žerď! Zeptal se tehdy, je tomu řada let: „To je co?“ — „Halapartna,“ odpověděl jsem zahanbeně. A jemu už ani nenapadlo, nepotřebovalo mu napadnout, aby se zeptal dál: „A to máte nač?“ Byl už uvnitř v bytě.

[*Český snář*, samizdat Edice Petlice 1981]

Obrana bytu

Nastala doba, kdy Josef čekal přepadení jejich bytu každou noc. Protože rozhodl se na žádná předvolání už nikam nechodit.

Bydleli v pátém patře starého činžáku v ulici, kde po celý den byl silný lomoz tramvají, autobusů a nákladních automobilů, a v noci pak náhlé ticho. Krom vchodu z ulice měl dům dveře na druhou stranu do prostoru společného pro celý blok. Tam se klepaly koberce, hrál suchý hokej, brzo ráno řinčelo tam nádobí z kuchyně automatu, v neděli odpoledne se tam túrovaly motory skútrů, v noci se na střechách přístavků a dřevníků bavily kočky, proto tam bylo naházeno dost pantoflí a brambor. Rostly na tom dvoře dva kaštany, které Josef s rodinou rád pozoroval, hlavně zjara a na podzim. Na toto vše začínal teď Josef myslet jako na zašlou idylu.

Josefův byt začínal nepatrnou předsíňkou plnou dveří a skládal se z kuchyně s oknem do toho dvora, ze dvou pokojů s okny do té ulice, ze záchodu s oknem do světlíku, kudy byl přístup nemožný, a z koupelny s okénkem na chodbu tak malým, že bylo možno nanejvýš vystrčit jím hlavu a podívat se ke dveřím bytu, kdo to za nimi je. V domě byl výtah, prostorná rozvrzaná klec vytahovaná soustavou lan a kol, krásně složitou, protože motor byl ve sklepě a kola na půdě. Výtah v každém patře bouchl, jako by prorážel psychologický předěl pater. Byt měl telefon, dráty k němu vedly po schodišti. Zatímco plynoměr byl na záchodě, elektrické hodiny byly bohužel na chodbě. Nad bytem byla půda s několika malými kamrlíky, kterých někteří nájemníci užívali místo sklepa. V poslední době Josef litoval, že si dávno nevyměnil sklep za kamrlík právě nad jejich bytem. Jeho žena si byla jista, že teď už je tam odposlouchávací zařízení a že se odtamtud dá také leccos ošklivého podniknout proti jejich bytu, až na to dojde.

Jaké měl Josef sousedy. To je za očekávaných okolností důležité. Tedy sousedy měl – těžko říct. Mnoho lidí v domě ani neznal. Mezi těmi, co znal, byli většinou liberálové, kteří velmi platonicky nadržovali

opozici, a několik konzervativců, jejichž konzervatismus byl způsoben tím, že brali plat za vyšší inteligenci, než jakou měli. Byli Josefovi i lidsky nesympatičtí a on jim. A právě jednomu z nich patřil ten kamrlík nad jeho bytem. Jmenoval se Dvořák a byl kádrovým referentem. Socialistický progresista, k nimž se čítal Josef přibližně, byl v domě jeden, a byl to předčasně penzionovaný major armády, který občas usiloval o těsnější styky s Josefem, ale nešlo to, bydlel ve druhém patře. Josef věděl ještě o jednom člověku stejných názorů, přibližně, ten se však neodvážil zřetelněji je projevit. Byl to Žid a hlavně invalida, jezdil na vozíčku. Vzdělaný starý člověk, zdržoval se většinou v rozvrtnané posteli a listoval ve slovnících: dělal cizojazyčné korektury pro jedno nakladatelství. Nebo cestoval mezi umyvadlem a vaříčem, na němž pořád vařil brambory v modrém kastrolu s červenou pokličkou. Když nepracoval, poslouchal těžkou hudbu: ale opravdu ji poslouchal. Bydlel ovšem v přízemí. Měl telefon a někdy Josefovi večer oznamoval, že mu u něho balíkáři nechali balík. Josef, když posílal některé děcko pro balík, poslal hned i padesátihalěř za hovor. Tento doktor Löbl rád poskytoval podobné osobní služby. Ale odmítal, když mu Josefova manželka chtěla někdy nakoupit nebo k tomu úkolu poslat chlapce. Na to si zjednal nějakou ženu, které platil peníz tak přesný, jak pravidelný. Ta mu také uklízela. Jediná úsluha, kterou přijímal, bylo otevření druhého křídla domovních dveří, když vyjížděl na procházku, do divadla či na koncert do Rudolfiny. Také se beze všeho nechal tlačit na vozíku do kopečka, když šel do kina Oko. Doktor často a rád hovořil s Josefovou ženou a ona s ním. Jeho smýšlení se vlastně poznalo víc z jeho otázek než z výroků. „Poslyšte, neví váš manžel náhodou, proč se vítání té delegace na letišti nezúčastnil ministr zahraničí?“

Přímo v pátém patře bydlely ještě dvě partaje. S Josefovým bytem sousedil byt inženýra Kořátka, vědeckého pracovníka. Byty sousedily tak, že dětský pokoj přiléhá k dětskému pokoji a koupelna ke koupelně. Někdy se přes slabou stěnu domlouvali a žertovali. „Aleno, vylez už z té vany, máš studenou vodu!“ volal Josef. Znali se mnoho let. Byly

doby, kdy se obě rodiny stýkaly denně, a byl čas, kdy neměly o čem mluvit, jenom se zdravily a půjčovaly si ocet nebo sádru nebo poříz, a přišel večer, kdy zase po dlouhé době spolu seděly, jako by tak seděly i včera: tak volně a bez vysvětlování. Na tom není správné něco soudit: tak se projevoval různý způsob, jímž musely morálně zažít a strávit události. Druhá partaj v poschodí se přistěhovala nedávno, Josef o ní nevěděl nic. Jeho žena Kateřina však, ačkoli věděla zrovna tolik, jak byla v poslední době plná důminek, mínila, že ti lidé sem byli nastěhováni uměle. To nebylo bezdůvodné podezření: předchozí nájemníci toho bytu nedali jaksi dost jasně vysvětlení, proč se musejí stěhovat.

Kateřina sama však se nebála. Ničeho se nebála, ani nebezpečí, která viděla či si je vymýšlela. Bála se jenom toho, aby nebyla slabá, až se s tím, nač myslela, potká. Jinak se ovšem bála, aby ji neopustil Josef. Kdyby umřel, toho se nebála. Ani neměla strach ze smrti. Někdy měla strach, že třeba pracuje v zaměstnání špatně a nikdo jí to neříká, aby jí to řekli, až se jim to bude hodit. Nebo když slyšela houkat sanitku a děti nebyly doma. Kateřina, zkrátka, byla žena jak stvořená pro odhodlanou obranu.

Kdy se Josef rozhodl bránit se. V dětství se nikdy pořádně neuměl prát. Buď mu silnější a starší nabili, on mladší nebil, a s rovnými – neuměl to. Je podezření, že proto celý život čekal na příležitost, dobrou a pádnou, porvat se. Často přemýšlel o tom, proč se lidé ve velkých množstvích nechávali odvádět na smrt. To si mysleli, že k ní nedojde? Dumal, v co asi doufá člověk, jenž dostal rozkaz vykopat si hrob. To si myslí, že se něco příznivého za tu chvíli stane? Když člověka chytanou, sváží a zastřelí – chápu. Ale nastavit ruce nebo dokonce postavit se sám ke zdi? Proč jim usnadňovat řemeslo? V čem mi za to vyjdou vstříc? Nenávidíme se! Vzmoci se k obraně jako každé vyšší zvíře v přírodě, to je projev absolutního nesouhlasu, osvobozující projev, neboť za následky odpovídá, kdo začal. Urazit ruku nepříteli, který v davu nahmátne tvé rameno, aby si tě odvedl do samoty a tam tě v přesile ztýral. Urazit mu ruku, to je radost ze života, to je návrat do lepších

dob, to je samo mládí. Josef se rozhodl: kdo na něj zaútočí, zdravý neodejde.

Proč se Josef rozhodl zavléci do obrany celou rodinu. Především měl velice rád Kateřinu. Byla mu tak oddaná, tolik s ním prodělala, že nechtěl, aby žila v hrůze, co je kdesi s ním samým. Za druhé věděl, že v její přítomnosti se opravdu bránit bude. Za třetí by měl strach, co se s ní potom, bez něho, děje, jak se jí mstí. Za čtvrté mu mohla významně pomoci a mohli se opravdu ubránit. Za páté byla tak křehká, malá a slabá, že se mu svíralo srdce při pomýšlení, že by se jí něco stalo, a byl schopen do posledního zákmitu svého vědomí držet chřtán toho, kdo by na ni namířil zbraň, a to potřeboval. A co se týče dětí – kam s dětmi, a kterou noc? A taky proč? Rozhodl se tedy Josef přidělit jim v obraně úkoly. Především věděl, že to udělají nesmírně rády, všechny tři. Měly o něj v poslední době strach, nemohl jim tedy dopřát ničeho lepšího než nechat je být s ním v té chvíli, zvláště když tam bude i máma. Za druhé věděl, že v jejich přítomnosti se opravdu bude bránit, když už si to v duchu vyřídil. Za třetí mu kluci můžou velice pomoci, a pro bandity estébé to celé bude hrozný otrěs, to se jim ještě nestalo a oni možná budou muset žádat o vyšší rozhodnutí, co teď. Za čtvrté Josef tu viděl příležitost vstřípit dětem, že člověk se bránit má a má. Za páté pro ně pro všechny bude společná obrana útulnější, a se zničením svých věcí děti jistě počítají. Za šesté, co komu z nich může celý svět ještě dát, co jim může říct a jaké má právo soudit je, když musí dojít až k tomuto?

Těchto několik důvodů rozhodlo o tom, že Josef udělal, jak udělal. Od tohoto rozhodnutí žila celá rodina jako znovuzrozená a zároveň jako před rozloučením, tak smírně, klidně a šťastně, dá se říct. Děti byly hodné jak nikdy dřív, i když to vždycky byly hodné děti. Přestaly i ty nedávno se objevivší srážky mezi otcem a devatenáctiletým synem Matoušem, kdy se zdálo, že padne facka i z druhé strany. Josef se z práce vracel domů skoro poklusem jak před dvaceti lety. Kateřina přestala mluvit o nebezpečích, jako by na ně přestala i myslet: o rakovině dole

a odposlouchávacím zařízením nahoře. Upadala častěji do zpěvu a jednala vůbec jako člověk, jehož budoucnost je jistá. Když četla, dělala si výpisky. Dala si ke švadleně v domě, která šila načerno, šít dvoje šaty. Doplňovala deníky dětí, což v poslední době zanedbávala. Začali, Josef s Kateřinou, chodit víc do kina, po kině si ještě v kuchyni sedli a pili kávu, Josef s nohama opřenýma o její židli, zády k oknu otevřenému do dvora, kde všechna protější okna už zčernala a odkud se občas ozval kočičí skřek. Doktor Löbl jednou Kateřině řekl: „Nedostal váš manžel nějaké příznivé vyřízení, myslím čehokoliv?“

A v neděli odpoledne chodili po výstavách, a po mnoha letech zase na staroslavský Vyšehrad, i na Kampu, dokonce i k Památníku národního osvobození. Chtěli si snad přivolat dávný stav, kdy nevěděli o nějakém nebezpečí? Do Troje k přívozu, do Chuchle na dostihy, na skály v Hlubočepích, a kluci, kdo chtěl, šli tam nebo tam s nimi. Neboť byl typický pražský podzim, krásnější než bývá pražské jaro, spanilý podzim, kdy je Praha konečně vlídnější i ke svým Pražanům. Devítiletého Lukáše dali na plavání, prostřednímu Markovi koupili závodní kolo, je už veliký a rozumný; ostatně kde je dnes bezpečno? Josef si z dětství pamatoval větu ze zповědního zrcadla: Žij každý den tak, jako bys měl každou noc zemřít. Tak teď s Kateřinou žili, jen s tím rozdílem, že do rána nezemřou. To je pak život!

Josef byl přesvědčen, že se obrana vyplatí. Bylo by ovšem výhodnější vyhledat bandity předem a – co? Ale bandita, dokud nezaútočil první, nesplnil svůj popis: tak mudroval Lukáš, nejmladší. Ano, jsme navždy odsouzeni k tomu, abychom dosahovali vítězství tak, že v ně zvolna a pracně proměníme své porážky. A dál: jak vlastně mohl Josef bandity najít? Neměl na to lidi, čas ani peníze. A kdyby to dělal, byl by policistou. Policie však tu je, tak ať pracuje, Josef se při přepadení ihned obrátí na policii. To má za úkol Kateřina, zatímco on zadrží bandity za dveřmi. Policie má příležitost ukázat svou lepší stránku. Teprve když to hned neudělá, Josef a jeho rodina vezmou svou věc do svých rukou. Je rozdáno náradí. Nastává chvíle svobody, kdy je do-

voleno udělat pro sebe vše. Za všechno je odpovědný ten, kdo vylomil dveře. Bude brečet. Josef a ještě víc jeho synové si představovali, jak budou bandité hrozně překvapeni. Nepočítají s tím, že by se někdo bránil, nestává se to, v těchto časech si lidé odvykli sami se bránit. Tyto časy jalového zákona. Je zapomenuto, že zákony jsou ve vývoji až druhé: že byly opsány kolem chování statečných lidí, kteří by se tak chovali, i kdyby nebylo zákonů. Josef si vůbec nedělal starost, zda toto ví vedle soused Koťátko nebo dole doktor Löbl. Nic neukradl, nepoškodil ničí majetek ani čest, proto se může bránit každé bandě, i této, která se vydává za bezpečnost. Nemusí si nechat líbit nic, ani justiční omyl s odškodným za patnáct let. Jsou to banditi! Ach, je krásné, že má vedle sebe ještě jednoho člověka, který se na to dívá stejně. A je výborné, že může třem mladým lidem vštípit tuto zásadu až do krve; k níž může i dojít. Možná to bude vůbec hlavní čin jeho života. Někdy se Josef až bál, že si to přepadení vlastně přeje. Ale každé ráno byl vděčný za klidnou noc, těšil se na normální den, na rodinný večer a přál Kateřině krásné sny. Velice jí je přál! A z toho naštěstí poznával, že nepotřebuje přepadení, potřeboval jen rozhodnutí o chování při něm. Lidské odůvodnění toho rozhodnutí. A to je vše.

Proč si Josef myslel, že se obrana vyplatí. Předně tedy počítal, že přijde policie. Nepřijde-li, víme své, a pak bychom stejně měli ztráty, budeme je tedy mít i teď, ale nedostanou nic zadarmo. Zvláště kluci si představovali, jak budou bandité vykolejeni. A celý dům bude vzhůru. Možná je to tak vyleká, že odtáhnou. Za třetí je tu možnost, že někdo z obyvatel domu se proti banditům aspoň vysloví, vznikne hádka, a dokonce je napadne a oni pocítí, že jsou úplně vedle. Za čtvrté, i když to bude prohráno, bezpečnost v Praze se o trochu zvýší, bandité si budou muset víc rozmyslet své akce. A kdyby se po Josefově příkladu ještě někdo další bránil, budou bandité začínat vždycky s obavou: Co nás této noci zas potká? Noviny? Ty ovšem budou mlčet jak zařezané, ale věc se přesto jistě dostane do zahraničí, to vládu nepotěší. Za páté: je přece možné a je to jedna ku jedné, že se lupičům ubráníme.

Za šesté, kdyby se to podařilo, může taková neslýchaná událost, ačkoli malá, pohnout někde něčím a přivodit politické změny ve státě. Za sedmé, co jiného než rozhodnout se k obraně může člověk pro své duševní zdraví udělat, aby nezešílel či nezabil se, ještě než dojde k přepadení, k němuž nakonec nemusí dojít?

Josef totiž začal věřit, že k přepadení ani nedojde.

1979

[*Literární noviny* 24. července 2006]

KDYBYCH BYL MINISTREM...

(další střelené fejjetony)

Převzetí ministerstva

Aby každý z nás byl připraven na všechno možné! Já například jsem připraven být ministrem. Ovšem kdybych se po haluzi, která znamená, že ministrem může být kdokoliv, dostal na ministerstvo já, povedla by se nám veselá ironie. Já bych to zkusil a dělal bych to svědomitě, to ať si pracovníci toho ministerstva uvědomí laskavě včas. Myslím, že prvních několik týdnů až měsíců bych s ničím nehýbal, nedělal bych žádná rozhodnutí, podpisoval bych, co by mi náměstci k podpisu dali, bavil bych se s nimi zásadně o mimoslužebních věcech, a i kdyby některý z nich zaváděl řeč na záležitosti resortu, pokaždé bych to obratně zamluvil. Účel tohoto mého chování: nechávat celé ministerstvo v nejistotě o mém postoji k tomu a onomu. Do baráku bych ani moc nechodil, řekl bych, že si potřebuju něco zařídit, a jel bych pryč. Kam? – To je právě ta věc!

Každý pátek odpoledne, jak míváme to zasedání vlády od 16 hodin, bych v Praze byl a na zasedání chodil. Tam bych se choval zdrženlivě, aby si na mne napřed zvykli. A dovedl bych odolat nátlaku, že bych jakožto nový měl snad přinést někdy flašku. Ať si zvykají! Když by schůze vlády skončila, vzal bych čepici a šel, vůbec bych tam nezůstával jen tak povídat si, takže na příští schůzi bych polovičku rozhodnutých věcí vůbec neznal a vždycky bych řekl: „Ale o tom se tu přeci posledně nejednalo!“ Museli by to projednat znovu. Náš předseda by to nesl s nelibostí a stěžoval by si na mne představenému. To by mi nevadilo, protože já to přece nemusím dělat! A o to bych pečoval: aby všichni viděli, že já to přece nemusím dělat.

To by ovšem nemohlo být jen předstírané gesto, to by musel být můj niterný postoj a podle toho bych také musel vést život, abych

jednou nebyl šeredně zklamaný, až se ukáže, že to opravdu nemusím dělat. Nepřijal bych tedy ve svém nitru nic, co by nadlepšovalo mé dosavadní sociální postavení. Z platu bych hodně ukládal. Dům bych si nekoupil, zůstal bych v našem blbém bytě. Když bych musel přijmout vzácného zahraničního hosta, prostě bych řekl: „Vot, kak my živjom!“ Když bych někdy ráno přišel pozdě do práce, protože se někde zasekla tramvajová doprava, pozval bych si ředitele dopravy, aby mi to přišel osobně vysvětlit. Totiž v takových případech bych jediné dělal cambus jak ministr. A nebyli by si nikdy jisti, kdy mě vezou, jako jiní by si zas nebyli nikdy jisti, kdy mi prodávají, kdy mě obsluhují, kdy mi berou prádlo na mandl. A pokaždé bych se osobně seznámil s ředitelem toho podniku a ptal se ho, co mu brání vzít si do podniku vybrané lidi. Dělal bych si poznámky.

Ministerstvo je pravděpodobně možno začít ovládat dvojím odlišným způsobem. První záleží v tom, že si člověk, jenž se stal ministrem, sezve kolegium a nechá si vyprávět. Dále studuje materiály a nechá si vypracovat přehled. Snaží se zkrátka vniknout do problematiky shora. – Druhý způsob, ten můj, je velmi matoucí, a připustme, snad i zmatený, ale hlavně nejistý. Záleží v tom, že si člověk s právy ministra počíná, jako by ministr nebyl: Chodí sem a tam, jede do závodu, do ústavu, na okres, sedí v restauraci, v čekárně, a na ministerstvu skoro není. Kam přijde, tam s ním jednájí jako s normálním člověkem, netušíce, že to později slíznou od ministra. Tak ministr sbírá vlastně prvotní údaje osobně přímo po zemi a zvolna z nich skládá svůj osobní mylný názor na stav resortu a nutná opatření. Nestává se hříčkou praxe zaběhnuté v budově. Navštíví, dejme tomu, nějaký podnik na Slovensku, dá si ukázat zařízení a výrobky, a když mu to není jasné, zavolá do Prahy náměstkům a vedoucím, aby sedli na vlak a hned přijeli, a když přijedou, nejdřív se zeptá, proč jedou pozdě, a když to nevědí, tak jim řekne, ať si to jdou okamžitě zjistit. Tyto detailistické přímé ministrové zásahy vyvolávající podiv a zděšení mohou přitom být v rozporu s faktem, že jinak bez hnutí brvy podpisuje vše, co mu

náměstci předkládají. Ale železným důsledkem (!) musí dříve či později být, že mu zvolna bez hnutí brvy začnou předkládat k podpisu poněkud jiné věci, než byli zvyklí, a tu ministr pozná, že se jeho vliv už projevuje. – Ten první způsob, vnikání do problematiky shora, je jistý: všichni ministři takto převzali ministerstvo a byli nepochybně ministry po dlouhá léta. Druhý způsob – vnikání do problematiky zdola – je velmi nejistý: není znám případ, že by někdo takto byl převzal ministerstvo čehokoliv. Právě ten způsob bych chtěl zkusit.

Aby si ale někdo nemyslel, že považuju za možné takto ministerstvo řídit! To byl jen způsob, jímž jsem ministerstvo převzal. Přitom jsem trochu poznal své lidi. Teď mě čeká začátek vlastní práce. Čeká mě mnoho duševního napětí a tělesné námahy, mnoho ústrků ve vládě a mnohé zkoušky mého charakteru. Je docela možné, že podlehnu. Ale dokud se to nestalo, dokud jsem silný, zdravý a charakterní, využiju času k tomu, abych někdy příště podrobně popsal, jak budu to ministerstvo řídit.

√I

[*Filmové a televizní noviny* 24. ledna 1968]

Černé dny na ministerstvu

Posledně jsem vám vylíčil, milí čtenáři, jak jsem převzal ministerstvo. Bude to už půl roku, co tam jsem. Chodívám z práce se smíšenými pocity. Střídá se ve mně únava s hněvivou činorodostí. Nezaráží mě, že se mé působení neodráží na stavu resortu, zaráží mě, že se nijak nepohnuly talenty v budově. Stojí před lidmi, často musím přemáhat úzkost z toho, že o nich nevím téměř nic, kdežto oni o mně už téměř vše. – Ale nesmím přemýšlet o svém postavení na ministerstvu. A nesmí mě zmást ani to, jak se všechny ty poddajné figurky snaží vyhovět

mi. Ano, přátelé, od našich dobře odůvodněných rozhodnutí nesmějí nás v životě odvrátit ani lidé, kteří nám projeví souhlas!

Před časem jsem udělal pokus, jehož zajímavý výsledek mě však nepřivedl blíž k cílům. Dal jsem určitou otázku zpracovat několika lidem z jednoho odboru, a to výslovně s úkolem, aby každý podal svůj osobní pohled. Co jsem dostal, byly téměř opisy. Svolal jsem poradou, kde jsem se slovem nezmínil o tom, co vypracovali, a přednesl jsem svůj svévolný názor, který by soudný člověk musel považovat za hloupost či za satiru. Nikdo se však neozval, nikdo se ani nepokusil obhájit svou písemnou práci, kterou já jsem tak ostentativně ignoroval. Proto jsem řekl: „Pánové, považujte se, prosím, od pondělí za sesazený!“ Veliké ohromení, a v příštích dnech jsem zvenčí dostával otázky, výtky, vyslovení podivu a odmítavá vyjádření. Nikdo z mých kritiků se však nezamýšlel nad smyslem té události, nikomu nevadilo, že na mém ministerstvu může sedět cosi se dvanácti zadky a jedinou hlavičkou. Vytýkalo se mi zamanutě, že jsem samoučelným psychologickým pokusem zničil více lidí než účelnou prací. Také náš předseda chtěl mi na příštím zasedání v pátek dát jaksi výtku, ale já jsem hned ostře prohlásil, že buď mě nechají po určitou dobu jednat volně, nebo to položím. Vždyť já to nemusím dělat!

Skutečnou starost dělala mi však následná atmosféra v budově. S čímkoli jsem pak přišel, nikdo nepřemýšlel o tom, nýbrž každý se snažil uhádnout, jaká se v tom skrývá zas psychologická zkouška. Jednou v neděli dopoledne, když jsem doma v koupelně dělal fotky, náhle mi blesklo: Vždyť já dělám na ty lidi stejně brutální nátlak, jaký zažívali kdysi o prověrkách! Také tenkrát závody dole jely svým setrvačným chodem, zatímco celé ministerstvo mělo svých starostí plnou hlavu. – Rozhodl jsem se, že atmosféru nějak znormalizuju. Svolal jsem novou poradou a přednesl na ní opět jisté návrhy, tentokrát však schválně rozumné. A tu se všichni přítomní postavili proti mně – ve snaze zalíbit se mi. „Co je to zase za nesmysl!“ zvolal jsem rozhořčeně. Byl čtvrtek, ale já je všechny ihned poslal domů, ať si odpočinou

a přijdou normálně v pondělí. Nechal jsem si tam jen ty dva, s nimiž jsem pak nad věcí seděl do čtvrt na jedenáct. Po této příhodě začalo se o mně po budově říkat: „To není ministr, to je zvláštní případ!“

Ach, právě mi napadá, že jsem se zatím nezmínil, jak jsem já odborně připraven vést ministerstvo! – Tedy: čistě nijak. S odborníky ve funkci ministrů zkouší se to v naší republice už pěknou řádku let. A vidíme-li ty výsledky, musíme si říci, že na odbornosti ministra není neúspěch závislý. Mé pojetí této funkce je jiné: Při železné platnosti zákonů, jimiž se řídí pohyb ekonomiky, nemůže žádný ministr aspirovat na nějaké rozhodování. Věci jdou, jak jdou. Znají už svou cestu, nebo ji tuší, a snaží se na ni prorazit. Jedinou významnou lidskou úlohu má odborník ve výzkumu a výrobě a vzdělaný finančník. Tito lidé dokáží rozpoznat, kde se věci jdoucí svou cestou tísní, hromadí a při tom poškozují. Sem mají obrátit pozornost ministra a požádat ho, aby zde povolil udělat nový průchod.

Mým přáním je, aby lidé, kteří věci rozumějí, měli jedno místo na světě, kde v bezpečí a důvěře mohou říci vše, ale vše! Tím místěčkem má být mé ministerstvo. A jestliže se tito lidé shodnou v odhadu, co je třeba udělat, je pak už jen třeba, aby za ně někdo úředně vzal povinnost vyhlásit opatření. A to je ministr. Oni pak ať se vrátí na svá bezprostředně řídicí stanoviště v hospodářství. Míním tedy být jaksi garantem jistého svobodomyšlného způsobu jednání, kdežto sám obsah jednání a jeho výsledek měl by mi být v jistém smyslu nepřislušný. Je tedy vlastně třeba, abych byl hluboký odborník? Ne. Musím však být obecně vtipný a chápavý. Jen ať je na nich problém mi neustále objasňovat a vysvětlovat svůj náhled, a jsem-li jen trochu rozumově vyspělý jedinec, bude mé porozumění vlastně měřítkem toho, zda je v projednávané problematice ještě něco lidsky pochopitelného.

Jako se myslivci jen jednou za čas sejdou, aby společně odstřelem upravili stav zvěře, a pak se zase rozejdou domů, aby hospodařili na místě, tak by i ministerstvo občas nabobtnalo myslivci, kdežto mezitím by bylo malé, jelikož nemyslivců míním se postupně zcela

zbavit. Ale nemohu dnes už, bohužel, pokračovat, protože není klid. Co chvíli musím vybíhat na chodbu, kudy sem a tam pobíhají referenti, a žádat je znovu a znovu, aby tolik nebouchali dveřmi. Příště tedy více.

√I

[*Filmové a televizní noviny* 7. února 1968]

Mezi námi ministry

Od doby, co jsem ministrem, kupuju každé ráno noviny a v tramvaji cestou do práce si je prohlédnu. Dívám se hlavně, jestli od včerejška nedošlo k nějakým změnám ve vládě. Nechtěl bych vypadat na vrátnici svého ministerstva trapně.

Jak jsem se tu myslím už zmínil, chodím vždycky po schůzi vlády hned domů a nezdržuju se. Tak se mi někdy stává, že o nějakém opatření nevím, protože náš předseda se rozhovořuje o věcech takhle ze zákulisí až po schůzi. Pro mne nic takového neexistuje, já se držím zásady, že je pouze to, co může být oficiálně. Co je neoficiálně, to prostě nemá být, a tudíž pro mne není. Co říkal ten a co říkal ten, mě prostě nezajímá. Moje žena se mně velice diví a říká, že takto si to nepředstavovala.

Starám se, abych řádně plnil své povinnosti, mezi nimiž první je docházka do schůzí vlády. Neboť poznal jsem, že jakmile někdo chybí, mají ostatní vždycky tendenci vyřešit věci v jeho neprospěch. Na to mě hned zpočátku upozorňoval ministr peněžnictví, s nímž si rozumím poměrně nejlíp. Řekl: „A kdyby ses měl dostavit po čtyřech a v horečce, dostav se! Jinak se nedopočítáš!“ – Později jsem se o tom přesvědčil, naštěstí nikoli na své kůži. Jednou jsme projednávali trapnou záležitost, co s několika novými, avšak špatně umístěnými to-

várnami, které široko daleko neměly surovinu. Nabíledni ležely dvě možnosti: změnit jejich program, což by bylo přidalo starostí mně, nebo je rozebrat a přestěhovat jinam. Tenkrát zrovna se nestačil vrátit na zasedání vlády ministr železnic, protože mu voda vzala kdesi trať o půlhodiny dřív, a my jsme se vcelku hladce usnesli, aby železnice dopravily všecku surovinu k továrnám. Jindy zas byl nemocný ministr péče o zdraví. Probírali jsme tehdá bytovou výstavbu, jejíž program zase nebyl splněn, takže zbylo dosti peněz, které jsme ovšem chtěli nebydlícím lidem aspoň nějakým způsobem dát a zároveň je trochu uklidnit. Nevěděli jsme už kudy kam a tu si někdo povšiml, že chybí ministr péče o zdraví. Usnesli jsme se tedy všechny žadatele o byt očkovat. Ten potom nadával! Ale předseda řekl: „Co narobíme!“

Proto já raději nikdy nechybím. Ostatně, chodím na tyto schůze vlády docela rád. Věci se tam řeší zajímavě a dost se poučím. Vůbec si myslím, že je škoda, když se veřejnost o jejich průběhu nic nedovídá, krom holého výsledku. Ujasnilo by se jí leccos. Vždyť si uvědomme, že všechno zaměstnané obyvatelstvo patří pod některého ministra a tvoří jakési resortní mužstvo. Toto mužstvo však nezná svého kapitána často ani podle jména, o jeho podobě a dobrých vlastnostech nemluvě. Myslím, že mnozí lidé by se zamysleli, kdyby poznali, do jakých potíží uvádějí svého ministra tím, že špatně pracují. Z toho důvodu se snažím své obyvatelstvo čas od času informovat. Píšu do novin, mluvím v rozhlase, ukazuju se v televizi. Všecky hlavní směrnice, které na ministerstvu vypracováváme, osobně lidem odůvodňuju. Mnozí moji kolegové z vlády si už postěžovali, že jejich správné směrnice jsou dole překrucovány. Já tomu bráním tím, že přímo lidi upozorňuju, v jak hloupé podobě k nim může má směrnice přijít.

Náš předseda mi někdy položertem, polovážně naznačuje, že se jaksi příliš snažím stát se populární osobou. Populární? Snad známou, to ano, ale populární těžko, když všechna opatření, která musím lidem vysvětlovat, jsou velmi nepopulární. Nebo onehdy zase Robert, ministr osvěty, s nímž se občas dobrácky špičkuje, mi řekl: „Ty se asi

chceš stát prezidentem, co?“ Odpověděl jsem mu prostě, že není o co stát. Kdybych opravdu chtěl být něčím jiným, než jsem, tedy snad ministrem vnitřních věcí. Vyhovovala by mi určitá specifčnost jeho postavení a mám pár nápadů pro jeho práci. Krom toho bych tím úplně vyvrátil podezření, že chci být populární.

Celkově se mi v naší vládě líbí. Lidé někdy pohlížejí na vládu přes prsty. Je v tom, řekl bych, trochu závisti, hodně neporozumění a obrovský podíl české tradice. Ale vláda je sbor jako každý jiný sbor a jeho členové jsou prostí lidé, z nichž každý dělá, co umí. Už několikrát za tu dobu, co tam chodím, musel jsem si vzpomenout na Karla Čapka. Čapkovská fejetonistika se vyznačovala mile humanistickou snahou odmytologizovat státnickou vizáž různých vysokých hodnostářů první republiky a vylíčit je jakožto lidi. Já tedy, když tam jsem a vidím ty prosté lidi, musím si naopak někdy spíše připomínat, že jsou to ministři.

√I

[*Filmové a televizní noviny* 21. února 1968]

Odchod z ministerstva

Za ta léta, co jsem ministrem, často mi napadlo: Podaří se mi odejít v momentě, který si vyberu sám? – Měl jsem před očima nikoli případ ministrů, kteří s hanbou spadli ze stolce, zapletení do afér s úplatky a zmizením lidí. Mně daleko varovnější připadal osud těch, kdo stoupali po žebříčku funkcí pořád výš, posouvání logikou moci. Kdysi jsem četl román jakési americké autorky, v němž se líčil život politika: Začal jako dělnický bojovník, dělal předáka, pomáhal lidem, ale nemohl jim pomoci, kolik by chtěl. Potřeboval by více vlivu: potreboval by být poslancem. Dal se do boje, stal se poslancem, ale poslanec-dělník má

těžký život, pořád na něj ti ostatní strojí úklady; potřeboval by mít moc guvernéra, aby je všechny odrazil. Stal se guvernérem: nyní mohl z dostatečné výše konečně prosazovat zájmy prostých lidí, z nichž vyšel. Nyní však také uviděl tu hroznou džungli, v níž se pohybuje poctivý guvernéř. Tak rád by pomáhal pracujícím lidem, ale neměl čas, rval se s těmi, kteří mu nedovolovali myslet na zájmy pracujících. Bylo jediné východisko: stát se prezidentem!

Na takový osud jsem často myslel, ale ne ve spojení se svým životem, nýbrž se životem některých svých kolegů. Osobně jsem byl proti němu pojištěn: stačilo chovat se normálně, a záchranná dávka neúspěchu v politické kariéře byla mi zaručena. Nemohl jsem se stát ničím jiným, než čím jsem už byl. Duševní i morální rovnováhu v těchto svých správných neúspěších zachovával jsem si připomínkou svého dávného hesla: Musím to dělat? Nemusím! – Varovný signál přišel mi však z docela nečekaného směru.

Nevím, jestli se to k vám nedoneslo už jinou cestou, ale já jsem loni napsal operu. Bude spíše slabší, protože je to teprve první má zpěvohra, ale mně se líbila. Potřeboval jsem se však dovědět, zda vážně za něco stojí. Po dlouhém rozpakování zmínil jsem se o ní konečně jednou v hudebním prostředí a od té doby začala vznikat série trapných situací. Nejprve jedno nesmírně deficitní divadlo chtělo mou operu nastudovat. Nemohl jsem se zbavit obavy, že to chtějí udělat z pohnutek jiných nežli hudebních, proto jsem odmítl. Ale kdy a jak se tedy dovím, co jsem napsal? Po těžkých vnitřních rozporech zanesl jsem operu do jiného divadla, jež mi ji – vrátilo. To mě sice muselo ohromně potěšit, ale někde uvnitř cosi ve mně hlodalo: neudělali to jen proto, že chtěli demonstrovat svou nezávislost?

Uvažujme zásadně: může ministr ve svém volném čase malovat obrazy, šlechtit růže, psát operu? Odpovídáte, že může. Oho, přátelé! Já vám tedy říkám, že člověk, který je náhodou ministrem, se ovšem nikdy nedoví, jestli růže z jeho zahrádky voní a jestli opera, kterou napsal, je umělecké dílo, či sranda!

Tato příhoda se může někomu zdát malicherná, ale já z ní vyšifroval velké významy. Podívejte, je docela možné, je to dokonce pravděpodobnější a já na to byl připraven, že jsem složil slabší operu. Jenže já tomu nikdy nebudu moci spokojeně uvěřit, jelikož je zde ta fatální okolnost, že jsem ministr. A přece bylo by naprosto normální, kdyby má opera byla buďto špatná, nebo taky dobrá. Jenže – a já to objevil s jistým otřesem – tento národ není prostě schopen spravedlivě ocenit umělecké dílo, přichází-li od ministra!

Jsou asi obecně dost známy mé spory s vládou i jisté diference panující mezi mnou a prezidentem. V těchto sporech měl jsem – a já se z toho donedávna tiše radoval – sympatie občanstva a voličů. Onehdy jsem šel večer z práce přes Letenskou pláň a pískal si něco ze své opery – a náhle jsem stanul jako bleskem osvěcen! – Proč se domnívám, že ty sympatie lidí mají nějakou cenu? Což má moje ministerská činnost nějakou naději, že bude posouzena objektivněji nežli má činnost skladatelská, která je politicky zcela irelevantní?

Plni ubožáckých toxinů sledují ti lidé, v čem se kdo vozí a jaké má životní projevy. A já jsem ukojoval jejich demokratické pudy tím, že jsem jezdil tramvají a s velikým vypětím sil vůbec žil jako dřívě. Činil jsem to ovšem ze své potřeby a kvůli sobě, přesvědčen, že to je normální, a ze stejných důvodů dostal jsem se i do sporů s kolegy. Proto mi tento fotbalistický národ tleská, že ho někdo nahoře reprezentuje v normálním jednání, aby nemuseli všichni jednat sami normálně. A ve skutečnosti nejsou tito polohlupáci schopni říci ministroví pravdivě, že jeho opera je dobrá.

Jestliže lid nedorostl k tomu, aby jeho ministři mohli třeba psát operu, stále ještě tu není doba, aby normální člověk mohl dělat ministra. Vlezte mi na záda, já odstupuju.

√I

[*Filmové a televizní noviny* 6. března 1968]

BESTOFKY

Vítězství nejskvělejší

Radostná událost, kterou budu líčit, by ještě dnes, po letech, jistě našla v Praze několik tisíc svědků.

Jednou na podzim napsal mi můj venkovský přítel Josef, že příští neděli pojedou s Tarpou dostih v Chuchli. Jeho finanční situace je tak špatná a řešení se tak odnikud nenabízí, že přihlásí-li Tarpu do závodu, nemůže ztratit, leda by na ni sám vsadil. Zpráva mě překvapila. Jakživ jsem nebyl na dostihu. Bylo jasné, že přišel čas uvidět dostih.

Samozřejmě, viděl jsem už Josefa jezdit, a kolikrát! Ale vždycky to bylo něco okresnějšího. Josef patří k oněm nadšencům, kteří se snaží udržet v Čechách jezdecký ruch tím, že se navzájem zvou z okresu do okresu, udělují si tam plakety za rovinku, proutky či parkur, a když pak odepnou od své paže kokardu, masírují si kříž, odůvodňují, proč jim kuň na poslední překážce štycl a – následující odborné vyjádření se mi vždycky líbí – ztratil jezdce. Měl jsem víckrát příležitost sedět s Josefem u polně prostřeného stolu ve společnosti obstarožních mužů, jimž po celý zbytek vydařeného dne šuměla v ústech stará rajtácká sláva, kdy padaly rekordy, muži, koně i pruhovaná břevna, zatímco obchodní organizace potichu prodávaly české koňstvo do západního Německa či do buřtů.

Josefova postava, nezištně zbědovaná ušlechtilým sportem, je známa po celých středních Čechách stejně jako jeho polokrevná klisna Tarpa. Po celých středních Čechách krom Prahy! I jeho příšerné auto značky Praga RN, v němž spolu ti dva jezdí od úspěchu k úspěchu, trouse se za sebou seno i slámu. A nemine skutečně rok, aby Josef nevyhrál někde sto korun, budík nebo žehličku.

Ale v Chuchli, v Chuchli se dá vyhrát i pět tisíc!

Toho dne, kdy jsem dostal tu zprávu, přišel na návštěvu Bohuslav Blažek, jenž u nás nebyl už dva dny. Blažek je mladý přítel naší rodiny, který nosí mé ženě i třikrát týdně čerstvé zprávy ze svých dvacetiletých společenských kruhů, blbne s našimi dětmi a mě nutí číst své nejintimnější kosmogonie, úmyslně psané starým plnicím perem zeleným inkoustem na špatném, rozpíjivém papíře. No – myslím si naopak v klidnějších okamžicích – je dobře, má-li žena vždycky ještě mladé ctitele, a je nakonec v pořádku, když děti poznávají správné užití nutných sprostých slov od někoho jiného důvěryhodného, než jsou tatínek a maminka.

„Tak co, otče Vaculíku, a co vy pořád děláte,“ zeptal se Blažek nakonec, když se byl celý večer dosyta nažvanil o tom, co za ty dva dny dělal on, a když už měl podle všech bontónů dávno být pryč.

„Nic. Je moc hodin,“ odpověděl jsem.

Usmál se ducatě a hlasem, v němž znělo odpuštění, pravil:

„A co váš přítel Josef pořád dělá?“

„O půlnoci mě už nic takového nezajímá vykládat,“ řekl jsem.

„Ale no tak!“ pokárala mě žena.

„Snad aspoň větou byste moh. Ovládněte se ještě,“ pravil Blažek.

„Josef? Ten se rozhodl vystoupit v neděli na státním závodišti v Chuchli, obuj se a jdi.“

„Víte, co by byla legrace? Kdyby vyhrál!“ pravil Blažek a šoural se k předsíni. „Byl jste někdy v Chuchli?“

„Nebyl.“

„Já taky ne, ale mám o tom představu. Představuju si, že je to místo, kam chodí pracháči, před ksichtama drží těžké triedry, chladnou tvář maskují děsné rozčilení a jejich personál k nim pořád přibíhá s důvěrnými informacemi a odnáší od nich sázkové tikety. Půjdeme tam?“

„Já jistě, ale ty až jindy,“ odpověděl jsem.

„Na čem pojede váš přítel Josef? Na Tarpě?“ zeptal se.

„Ano,“ odpověděl jsem.

„Ach, to je mně jí chuděrky líto,“ udělal smutný obličej obouvaje si lajdácky polobotky bez rozvázání tkanic. „Ne že bych ji podceňoval, víte, je to úžasně cílevědomá bytost, má takové aristokratické způsoby, ta půlka krve se holt prosazuje, úžasně chytrý tadyhle ten výraz kolem očí, ale i když bude dost houževnatá, je naproti tomu zase velice zdrženlivá a skromná a řekl bych, že až moc nervově labilní...“ a žvanil takto o koni, jehož viděl jednou, ještě asi třicet vteřin.

„No a proč teda povídáš, že by mohla vyhrát?“ zeptal jsem se.

„Protože ji tam nikdo nebude znát a jeho taky ne, což snad je důležité, nemyslíte, otče Vaculíku? Představte si, kdyby se najednou odkudsi vynořila nějakým způsobem zvyznamnělá zpráva, že přišel *ten* Josef z Bezejovic a jeho *nadaná* klisna Tarpa. A kterej to je? která? kde už jela? – šeptalo by se a nikdo by nic nevěděl! A přitom by se rozneslo, že je to vyložený favorit, ale kdo s tím přišel...“

„To je blbost!“ zarazil jsem ho. „To bysme museli zařídit leda my dva.“

„Otče!“ zaprosil Bohuslav Blažek, „pojďte to tedy udělat! Pojďte! Otče Vaculíku! Kdo jiný už by moh!“

A prosil mě a prosil, až jsem mu to, hlupákovi, musel slíbit.

Byla pěkná zářijová neděle. Kráčel jsem se svými třemi syny a jedním Blažkem prosím na dostihy. Nejstarší syn nesl tyč, prostřední taky, nejmladší se vztekal, že taky nějakou chce, ale my jsme třetí nepotřebovali. Blažek nesl pod paží opatrně papírovou rouru. Zaplatili jsme směšné vstupné – já pět korun, děcka snad dvě; myslel jsem, že něco takového musí být dražší! Hned za branou mě příjemně naladilo prostranství pěkně a čistě upravené, všude trávník a žádná škvára a písek jako na nějakém fotbalisti. Ačkoli tu musely být už tisíce lidu, bylo tu docela volně. Už teď, když jsem srovnával dostihy, jež jsem neviděl,

s fotbalem, který jsem taky v životě neviděl, bylo i primitivovi jasné, že dostihy jsou mnohem pěknější.

„Mně se tu líbí!“ zvolal jsem.

Moji synové řekli, že jim také, a rovněž Blažek musel dvě minuty rozebírat, proč má dobrý pocit. Synové hned, že si půjdou prohlédnout celý rajón závodistiště, a chtěli mi vrazit do ruky své tyče. Chochó, to víte! Než jsem jim dovolil odejít, určil jsem základní bod, kde se za všech okolností sejdem: bylo to výhodné místo v cílové rovině poblíž vlajkového stožáru.

Ušlechtilý vánek táhl nad zeleným prostranstvím, kde barevné praporky tu a tam vytyčovaly příští události. Po náspu silnice za závodistištěm tiše se míhala auta, za silnicí pomalu prošel červenobílý komín parníku, jenž tam plul po řece, jak jinak, a za řekou na stráni stály domy v terasách zahrad. Nad tím vším se fantasticky organizovala letní mračna – ačkoliv tehdy bylo září – mračna s okraji bíle prožhavenými a s výhružně šedivými jádry. Když se ještě vpravo nad zalesněným vrchem ozvalo třaslavé vrčení leteckého motoru a já jsem pod těmi mraky našel dva vytažené větroně, napadlo mi, že je to tady jak na obrazech Kamila Lhotáka; lehké, vzdušné, čisté, tajně dramatické. K tomu ti lidé promenující po trávníku, sedící v trávě, popíjející z papírových pohárů, vlídně rozmlouvající, až jsem na krátkou chvíli podlehl klamnému pocitu: jako by byly normální poměry. Či přesněji: jako by žádné hospodářské a politické poměry nebyly. V této pohodné náladě bez poměrů pocítil jsem chuť oslovit Blažka.

„Lidé vlastně mají různé zábavy,“ řekl jsem.

„Lidé totiž si zvyknou,“ odpověděl přesně.

„Něco ti povím, milý Blažku,“ řekl jsem. „Onehdy mi jeden starý děda vykládal: V sobotu jsme ještě byli s Mařkou v zoologické zahradě, v neděli na dostihách v Chuchli, zpátky jsme se zastavili na víně, ve středu vypukla první světová válka – a od té doby to stojí za hovno.“

Blažek mlčel, zřejmě se v duchu snažil si tu sentenci zopakovat.

„Hrozně zajímavé by bylo,“ pravil potom, „kdyby existovala nějaká skutečně objektivní metoda hodnocení poměrů z hlediska toho, jak se v nich lidé subjektivně cítí. Mně už je protivný můj vlastní otec se svými retrospektivami, i když naprosto věřím, že pro něj mají platnost skutečnosti o váze až fyzikální, ale objektivně není nikdy jasné, do jaké míry, rozumíte, se na jeho nynějším prožívání minulosti podílí už stařecký splín a co z toho je přece jen zkušenost lidstva, že svět je stále posranější. Tak by mě velice zajímalo, víte – protože hmotně a technicky je pokrok nepopíratelný –, jestli ta nespokojenost není vyjádřitelná jistým trvalým koeficientem, jímž by se měl přepočítávat výrok těch starochů zcela automaticky, a jednou, pochopitelně, i výroky naše.“

„Já bych myslel,“ začal jsem, ale on mě zvýšeným hlasem přerušil:

„Rozumíte! Protože je otázka, zda v člověkově vědomí nejsou jakési – řeknu to velmi přibližně – dráždivě receptory vnímavé speciálně pro sociální skutečnosti. A tenze těchto receptorů se mění závisle na úhozech, jimiž sociální skutečnost do nich buší. Čili chápejte, nezáleželo by vlastně na tom, jaké poměry opravdu jsou, ale na tom, kolik vnímavosti ze své celkové vnímavosti můžeme jim věnovat. – Ale co jste chtěl říct?“

„No, třeba jo,“ dokončil jsem svou myšlenku.

Věděl milý Blažek, na čem je, usmál se boubelatě a hlasem, v němž znělo odpuštění, řekl:

„Což kdybychom se, otče Vaculíku, raději podívali, jestli nám tu někde figuruje přítel Josef?“

Začali jsme pročitat dostihový program. Josefovo vystoupení, steeplechase na 3200 metrů, bylo zařazeno až v druhé půli. Možná, že k němu už ani nedojde, protože konec tohohle příjemného zeleného odpoledne hrozí se ztratit ve strašlivém dešti, k němuž se mračna organizovala stále impozantněji. A najednou mi na vteřinu krom randy zabylo krutě líto Josefa, který se dal na ty tři pekelné kilometry jistě aspoň s třímilimetrovou nadějí. Proboha, co tam děláme?

Zatím bylo odstartováno několik závodů a nejstarší syn mi přišel oznámit, že vyhrál pět korun. A jestliže si to výslovně přeju, že mi vsadí na příští závod také. Dal jsem mu zkrátka deset korun. Mimo to zjistil, že favoritem v Josefově závodě je Gimín. Prostřední syn mi přišel říct, že ztratil nejmladšího. Na to jsem řekl:

„Tak ho hledej!“

Vydali jsme se s Blažkem pátrat po Josefovi. Nenašli jsme ho ovšem, jistě byl někde tète-à-tète s Tarpou. Před stánky sázkové kanceláře stály hloučky. V paddocku, což je okrouhlé ohrazené místo, prováděli žokejové koně připravené na start příštího závodu. Kolem se tísnilo znalců, odhadující kondici koní. Z věže rozhodčích padala hlášení a pokyny, jimž jsme my dva s Blažkem nemohli rozumět. Nevěděli jsme, jak začít. Bylo to tu sice trochu takové, jak jsme si to představovali, ale hodně jiné. Do sedliště, kde zřejmě dleli koně, jejich jezdci a majitelé, nikoho nepouštěli. Další vlivné místo byla věž rozhodčích. Skuteční odborníci a vážní interesenti jistě seděli na hlavní tribuně, na krcích jistě triedry, kolem nich bylo poloprázdno, protože tato místa byla drahá, lístky bychom jistě dostali, ale nebylo nám jasné, jak by se odamtud dalo působit na závodě, do sedliště či snad do obecnstva, a už vůbec nevím, jak na koně. Nebylo by přátelštější poradit Josefovi, aby odřekl?

Když jsme dlouho marně hledali Josefa, rozhodli jsme se dívat aspoň na závody. Vrátili jsme se ke svému výhodnému místu u zábradlí, ale to mezitím obsadila rodina Cikánů. Starý otec, silničním sluncem opálený a vysušený, spokojený, jak tam ležel na trávniku ve švestkově modrém dvouřadovém obleku, v bílé košili bez vázanky a v černém plstěném klobouku se širokou zelenou stuhou, matka, velmi snědá, oděná do modrých sukní a hnědého svetru, který stěží držel pohromadě její prsy, jak ležela pohodlně vedle svého muže, a nad nimi, aby viděli víc, stáli a tvořili ochranný tunel proti okolnímu obecnstvu dva jejich sekáči synové v tmavých kalhotách, tvídových sakách a bělostných košilích s kravatou, a tak se všichni docela bez triedrů dívali do

dálky, kde se pohybovali malincí koníčky, jen někdy se některý přiblížil blíž a proběhl opravdově kolem, supěl jako měch masa, s jezdcem zaháknutým jako parazit.

Když jsme tak ztratili výhodné místo, hledali jsme jiné, a tím se octli vůbec mimo jakékoliv dění. Všecko se odehrávalo hned tam, hned jinde a jen máloco přihodilo se přímo u nás. Byli jsme tím oba, já i Blažek, udiveni a pobaveni. A Josefa jsme nenašli. Přijel vůbec?

Potkali jsme však mého prostředního syna, který řekl, že svého menšího bratříčka nemůže najít. Myslel asi, když to řekne ufnukaně, že mi ho snad bude líto víc než jeho ztraceného bratra. Naopak, dozlobilo mě to víc než ztracený syn. Řekl jsem:

„Jen hledej, hledej dál!“

„Pojď sem,“ zvolal na něj Blažek, dřepel k němu a zeptal se jej: „A díváš se taky trochu na koně?“

„Jak se můžu dívat, když...“ a ve vzteklém breku se obrátil na odchod. Tyč držel svíse před sebou.

„Sem pojď!“ zvolal jsem. „Víš co, tak se naň vykašli, na osla. Však on ví, kam má přijít v nejhorsším případě!“

Šli jsme do paddocku. Tam stál nejstarší syn s druhou tyčí, obzíral koně a snažil se získat nějaký tip.

„Prohráls, že?“ zeptal jsem ho.

„To by se nedalo tvrdit,“ odpověděl. „Mám tolik, kolik jsem měl, když jsme sem přišli. Ale tys prohrál deset korun.“

„Tady zůstaň, abysme tě našli, až se do toho dáme,“ nařídil jsem mu.

Pak jsme se s Blažkem chvíli dívali na závody a bylo to směšné, jak tady vážní, dospělí lidi rajtují jak haranti a kolik jiných tomu asistuje, ačkoliv poměry jsou přeci úplně odlišné a neveselé. Také Josef, který si přeci poměry uvědomuje, bude mít strakaté gatě a nějakou červenou čepičku s kšiltíčkem jako kašpar. Někdo se mě zezadu dotkl, otočil jsem se, byl to Josef.

„Nazdar, to je fajn!“ pozdravil. „Dostals můj dopis?“

„Nedostal. Tarpa telefonovala.“

„To nevadí, že jste přišli. Hlavně, že jste tady. Ale bude to hrozné!“
Zakryl si dlaní svou zbytečnými starostmi zbrázděnou tvář.

„Jak se cítíte?“ zeptal se ho Blažek.

„Blbě. Tlačí mě bota.“

„A psychicky?“ zeptal se Blažek.

„Tlačí mě bota,“ odpověděl Josef.

„Hlavně, když víte, kde vás bota tlačí,“ poradil mu Blažek.

„Nač mají ti tvoji kluci ty hole,“ zeptal se mě Josef.

„Na vaše vítězství,“ odpověděl Blažek.

„Tím ji budete mlátit, až mi nebude chtít na překážku?“

„My pracujeme jemnějšími metodami,“ řekl Blažek. „Tak jemnými, že si dokonce vy sám budete myslet, že jste zvítězil vlastní dovedností a silou svého koně.“

„Neblbněte...“ podíval se Josef prosebně.

„Musíš hlavně být klidný, Josefe,“ pravil jsem, „jed' potom klidně. Klidně!“

Vrtěl hlavou a vzdychal. Ne, Josef nevypadal na favorita! Za chvíli se omluvil, že musí na váhu, převléct se a sedlat. Šli jsme k paddocku, a když se tam Josef objevil, v červenožlutém dresu a žluté čepičce s kšiltíčkem, veda na otěži bílou kobyly, začali jsme účinkovat. Na obě tyče navlékl Blažek stočený pruh papíru, a když chlapi papír roztáhli a vyzvedli nad hlavy, ukázalo se heslo:

Josef z Bezejovic, ten jede nejvíc!

Lidé si ho nejdřív nevšimli, ale Josef zavřel oči leknutím a zapotácel se. Potom si Blažek s mým synem vyměnili tyče, objevila se druhá strana papíru a na ní:

Josefe, Josefe, ať tě Tarpa donese!

Josef se od hrůzy neodvážil zvednout hlavu, Tarpa zčervenala až za ušima, lidé se usmívali a já, já jsem začal dělat velikého novináře: fotografoval jsem nejprve jednou kamerou, pak druhou, vypůjčenou, pak jsem to všechno filmoval: Josefa s Tarpou, Blažka s mými syny a jejich

hesla. Na krku se mi ještě houpal futrál s těžkým triedrem, lehčím o několik vysypaných čoček, ale to nikdo nesměl vědět. Občas jsem si něco jako zapisoval do bločku a ptal jsem se lidí nalevo i napravo: „Kdo to je? Odkud je? Znáte tu kobylu?“ Ale nikdo napravo ani nalevo ji neznal, takže polovička našeho záměru zdála se být splněna. Pak jsem učinil tiché znamení a Blažek začal mírně provolávat:

Máme svého koně, to je něco pro ně!

Tarpa klisna velmi zdatná, nevyrovná se jí žádná!

Nezklamal, Blažek. Myslel jsem, že se přeci neosmělí, ale teď se k němu přidali mí synové, krom jednoho ztraceného, a také několik mladých lidí se z legrace připojilo. Josef držel pravou rukou otěž, levou si kryl tvář a pomalu vrtěl hlavou, čímž se ovšem prozrazoval. Načrtl jsem do bloku čerstvé heslo, kývl prstem, jeden ze synů přiběhl a po chvíli už bylo slyšet:

My sázíme na Josefa, to je přece jistá trefa!

Nevím, jak bychom dopadli na fotbale, ale toto obecenstvo nás shovívavě propouštělo, kudy jsme kráčeli s našimi hesly, a občas na nás volalo naše myšlenky:

Máme svého koně, to je něco pro ně!

My sázíme na Josefa, to je přeci jistá trefa!

Zatím koně nastupovali k dostihu. Hlasatel oznamoval jména a spoustu dalších údajů, jimž jsme nerozuměli. Před jménem Tarpy se maličko zarazil, než řekl: „A je tu také Tarpa, klisna velmi zdatná – no uvidíme!“ – Aha, chytli se!

Mávl jsem novinářskou legitimací, jež mě samozřejmě ke vstupu na hlavní tribunu neopravňovala, ale pořadatel byl pomalý, a vyběhl jsem po stupních až skoro pod střechu. Závodističtější jsem měl pod sebou jako zelené sukno obrovského biliáru s neúměrně maličkými barevnými koulemi. To byl docela jiný výhled, než jsem měl dole s Cikány!

Koně na startu se točili na místě, někteří nedočkavě vybíhali a byli násilím vraceni, byl to zmatený vír. Musel jsem obdivovat Josefa a bylo mi líto nevědomého zvířete Tarpy. Bohužel tam byli dva bílí koně, takže

se budu bát o dva, protože můj triedr byl lehčí o pár čocěk. Gimín, Gimín, slyšel jsem z ampliónu. To byl favorit. Znalci kol mne měli před sebou jakési listiny a bloky, před ksichtama drželi těžké triedry.

První start se nezdařil, koně se museli vrátit.

„Co? On byl nějaký první start?“ řekl o tom později Josef.

Byl totiž úplně vzadu, nestaral se, a teprv když si povšiml, že ostatní koně se začínají vážně vzdalovat, pobídl Tarpu ke spěchu za nimi. To byl start. Já ovšem jsem myslel, že Josef je docela poměrně ještě dosti vpředu, ale to byl ten druhý bělouš, asi pátý od konce mezi devatenácti koňmi. Taky se udělala veliká tma. Ano, to jsem zapomněl říct: temnota zhoustla ve večer, krajina za Zbraslaví se zastírela šedým závojem, a sotva zazněl startovní zvon, spustil se strašlivý lijavec. Do zatáčky vletěli koně z jedné strany, průtrž mračen z druhé a vše se smísilo, jen Tarpa se vydělila. Hlasatel hlásil:

„Koně nám odstartovali, jenom Tarpa se zdržela...“

Všecky koně přeběhli první heku a šli na vážnější překážku – na zahrádku, což je dvojitý živý plot a mezi ním dvojitý úzký příkop. Se-stava se už protáhla. Něco se tam přihodilo, protože se zvedl vzrušený šum. Z ampliónu se ozvalo:

„A první pád!“

Viděl jsem to teď už i já, bez triedru: Tarpa spadla!

„A padá Tarpa,“ fádním hlasem pravil hlasatel a dodal: „Josefe, Josefe, ať tě Tarpa donese.“

Ruka s kamerou mi klesla, nemělo to cenu, už proto ne, že byla vlastně tma...

„... Ale padá, ano přátelé, už je to tak, padá Gimín!“

Muž v ampliónu skoro vzlykl, odborníci kolem mne začali repetit, déšť byl obrovský, nekrytá plocha se vyprázdnila, nevím, kam všichni ti lidé zalezli, jen jedna jakási malá postavička se značila nezřetelně mezi šňůrkami vody u vlajkového stožáru. Na zrak jsem nemohl spolehnout, ale úsudek mne nezklamal: byl to můj ztracený syn, který se dostavil na místo smluvené pro chvíli nejhorsí. Chtěl jsem běžet pro

něj, vždyť je po závodě, když Tarpa spadla, ale z ampliónu se vtom ozvalo:

„Nebyla to Tarpa... byl to...“

Josef o tom později řekl:

„Přijel jsem na zahrádku úplně poslední, a co vidím: válí se tam Gimín a ještě jakási šimla.“

Střelhbitě začal jsem zase filmovat: jako když hrách na stěnu hází, film zůstal za mnou prázdný, taková byla tma. Viděl jsem jenom, jak se jakýsi roztažený, prořídlý útvar blíží k francouzskému skoku. Francouzák je dvojitý živý plot s metrovým příkopem uvnitř. Bílá skvrna se přenesla přes překážku a jede dál – k anglickému skoku. Josef o tom pak řekl:

„Angličák je ošemetný, protože má doskok výš než odskok. Tak jsem jí nadlehčil...“

„Proč,“ zeptal jsem se.

„Abych ji upozornil, že přijde něco, co neví: že ten doskok je výš.“

Tam někteří koně spadli, někteří se zastavili. Marně je jezdci otáčeli znovu k překážce. Sestava, už hodně řídká, dospěla po celé délce protější strany závodistiště až do levého rohu, přešla přes zeď a vcházela do zatáčky, blížící se k nám. Za zatáčkou čekal nejprve bulfinč, což je hliněný násep s plotem na vrcholu, a pak velmi vážná překážka – tribunní skok neboli tribuňák. Je to plot a v jeho skrytu čtyřmetrový příkop. Bylo neuvěřitelné, co se dělo dál, ale viděli to všichni, což je několik tisíc lidí:

Přes tribuňák přešel jediný kůň, což byla Tarpa!

Josef o tom později řekl:

„Už v zatáčce jsem viděl, že přední koně jsou nejistí a odskakují šikmo. Když jsem přešel přes bulfinč a šel na tribuňák, trochu jsem přidal a našel si místo mezi koňmi...“

„Proč,“ zeptal jsem se.

„Abych šel na překážku mezi prvníma...“

„A proč?“ zeptal jsem se.

„Že kdyby někteří koně štycli a Tarpa byla za nimi, už bych ji tam také nedostal. A naráz, člověče, hledím... já jedu sám!“

Zakryl si údivem tvář, vrtěl pomalu hlavou a strašně se smál.

V neuvěřitelné samotě, s nesmírným úžasem jsem to pozoroval, šla Tarpa mezi loužemi po tom obrovském zeleném sukňě. Překonala heku, pak malý anglický skok na diagonále, to vše už docela pomalu a v klidu. Přesně tak, jak jsem Josefovi předtím radil. Neboť už nic ji nemohlo ohrozit, jediné zakopnutí zlaté podkovičky o stříbrnou nitku nebo sklouznutí na mokré trávě. Pořád lilo. Kdyby i Josef spadl, dalo by se to všechno prohlásit možná za zmateční a neplatné. Ale když dojede, dojde, doleze – všichni, úplně všichni prohráli!!!

„Závod se stal záležitostí jediného koně,“ hlásil amplión. „Splnilo se neuvěřitelné, co jsme mohli číst na jednom hesle: Josef z Bezejovic, ten jede nejvíc!“

Kolem mne rozezněly se kletby. Přímo se říkalo, že to patří do prdele, že je v tom jistě nějaká sprostárna a že bude podán protest. Mizel jsem a hlavou mi znělo: Udělali jsme koně, udělali jsme koně! Už jen v chůzi jsem podle hlášení ampliónu sledoval Tarpin doběh, podle zvonu věděl jsem, že se blíží k cíli, a že zvítězila, poznal jsem podle potlesku, který zazněl zpod okapů, od kiosků a ze všech děr, kam diváci zalezli.

„Schovej se!“ volal jsem na svého nejmladšího syna stojícího na smluveném místě.

Ale on neslyšel pro šumot vody na svých boltcích.

Z ampliónu se zas ozvalo hlášení: rozhodčí potvrdili vítězství Tarpy. Odněkud se zvedl protestní pískot. Objevil se Bohuslav Blažek.

„Otče, co říkáte!“

Objali jsme se.

Josefa jsme našli, jak se starostlivým čelem vyvádí na vůz Tarpu zakrytou příkryvkami. Privil:

„Člověče, bylo to dobré, ale musím honem zmizet!“

„Jak to? Proč? A co cena?“

„Ať mi to pošlou. Teď musím pryč, nebo mě tu zmlátí. Chtějí to prý skrečovat.“

„Kdepak, už to potvrdili,“ řekl jsem a zeptal se: „Jak to, žes vyhrál?“

Mávl unaveně rukou a řekl:

„Co jsem měl dělat? Když tak lilo, ona chtěla jen domů a domů. Tak jsem ji vždycky jen natočil hubou k překážce.“

Bylo to tak. Tarpa o tom později řekla:

„Dalo se hrozně do deště. Nebylo vidět na deset metrů. Vždycky jsem myslela, že je to už ta poslední překážka.“

Poslal jsem nejstaršího syna k vlajkovému stožáru pro nejmladšího. Ten, když přišel a viděl nás všechny suché, považoval to za hrozný podvod, pak se zeptal:

„A kdo teda vyhrál?“

„Tarpa!!!“ odpověděli jsme všichni.

Nemohl tomu uvěřit. Když uvěřil, zeptal se:

„A měli jsme na ni vsazeno?“

Všichni jsme na sebe pohlédli s úžasem. Neboť na to jsme zapomněli. Teprv teď se náš nejmladší rozplakal.

1969

[*Hodina naděje*, samizdat Edice Petlice 1979]

U nás na Moravě

Vznikl jsem na Moravě, žiju v Čechách v Praze, pochovají mě zas na Moravě: všude dobře, doma nejlépe. Morava je česká země, oddělená od Čech mírnou Vysočinou a názorem, že by od nich měla být oddělena líp. Obyvatelé Moravy jsou Moravané, říkají si Moraváci. Mluví

česky, jenže pěkněji. Hlavní město Moravy je podle mého názoru starobylý Olomouc, ale Brňáci myslí, že Brno. Také Jan Trefulka a Jan Skácel jsou Brňáci, takže nechme to tak.

Morava sousedí na východě se Slovenskem, tvoří tedy mírumilovný přechod mezi Čechy a Slováky. Nebýt toho, nevydrželi by to Slováci s Čechy ani dvacet roků. Zatímco Slováci se o český život vždycky zajímali a čtou české knížky, Češi si myslí, že se bez slovenského života obejdou, a Moraváky to velice mrzí.

Dnešní Morava je zbytek Velkomoravské říše, která před více než tisícem let obsahovala i západní Slovensko, východní Rakousko a neznámou část dnešního Maďarska. Maďaři tehdy v Evropě nebyli, vnuťili se do ní, to oni asi zničili Velkou Moravu. Ale přizpůsobili se a dnes docela ujdou. My Moraváci si Maďarů vážíme víc, než si jich váží Slováci, a naopak, protože jsme s nimi neměli nikdy žádný spor, leda o Slovensko. K Moravě dnes patří i část Slezska, které bývalo zvláštní slovanskou zemí, později však si ji přivlastnili Němci. Ale prohráli ji v poslední válce s Ukrajinci a Rusy, kteří ji rádi neradi nechali Polákům, protože. S Poláky jsme také mívali spory o území, ale ty nás přešly pro horší společné nebezpečí. Také naše staré spory s Němci byly ruskou silou odloženy do octa. Rusové se vyznačují těžkým přátelstvím k sousedním národům: pořád u nich sedí a vybírají si vděčnost. Proto je už všichni mají málo rádi, a nám Moravákům je jich až líto.

Toto moje zeměpisně dějepisné líčení neberte moc vážně. Napsal jsem je jenom proto, že asi nikoho jiného nenapadlo dát do této knížky takový důležitý, zajímavý a každým řádkem sporný článek. Přesnější zprávu chtějte od vzdělaných a moudrých lidí, a neznáte-li takové, tedy od rodičů. Ti také možná vědí, co to znamená odložit nějakou věc do octa.

My Moraváci se podle rozumu dělíme na ženy, muže a děti. Podle zdraví na hlupáky a normální. Hlupáci chodí pořád v džínách a celé večery čumí na televizi, aby viděli, jak dovedou žít lidé bez televize. Normální se oblékají rozmanitě a čistě, umějí moc věcí a baví se vtipně

sami. Všichni zdraví Moraváci rádi zpívají. Dřív platilo přísloví „Co Čech, to muzikant“, dneska platí „Co český muzikant, to Moravák“.

Češi totiž po všech stránkách krom oblečení upadli, až na pár výjimek, které najdeme všude. Na Moravě jsou lidi upřímnější, slušnější, poctivější a zbožnější, až na pár výjimek, které vidíme všude. Také se raději rvou. Zloději jsou tu lítostivější. Také ve smyslu pro humor jsou Češi za Moraváky pozadu o svou koňskou délku. Kdo přichází z Čech na Moravu, hned vidí, že vesnice jsou tu pěknější a pole řádněji obdělaná. Lidé se předhánějí ve stavbě domů, jejich úpravě a zařízení. Ženy stelou postele každý den a učí tomu i své dcery. Moravští dělníci jsou svědomitější. Moravan, když přijde z práce, která ho nebavila, dá se do práce, která ho baví. Proto také vinou špatné české politiky umírají tu muži dřív než v Čechách, kde se lidé té politice víc přizpůsobují. A protože dnešní vláda v Praze nejvíc oceňuje přizpůsobivost, povaha českého národa v Čechách i na Moravě se zhoršuje. Nás Moraváky to velice dopaluje.

Morava má hory i nížiny, lesy jehličnaté i listnaté, pole obilná, řepná i bramborová, ale na rozdíl od Čech má i dost vinic. Příroda je dnes i tady místy poničená vinou české politiky, aby už do ní hrom! Potoky na Moravě tečou z kopce, větr fučí všemi směry, slunko jde od východu k západu. Když je pěkně, je pěkně, a když prší, také to ujde. V zimě mrzne. V noci bývá tma, když nesvítí měsíc. Když svítí, je i pomtně vidět na cestu. V potocích jsou ryby, na horách se pase dobytek. Někdo najde někdy v lese hříby.

Na Moravě je zkrátka všecko lepší.

Březen 1988

Pozn.: Objednáno a psáno pro český slabikář a čítanku *Máma, táta, já a Eda*, vydanou v Rakousku, kam to však nebylo zařazeno.

[*Srpnový rok (fejetony z let 1988–1989)*, Mladá fronta 1990]

Šla nakupovat

Vždycky se na ni podívám, jak vypadá: chce vypadat pěkně. Rozmýšlí se, zda vzhledem k počasí má si vzít baret. „Vem si ho,“ pravím. Vyšla na chodbu, přivolává výtah, já se dívám na stolek v předsíni, zda si vzala klíče. „Tak ahoj,“ pravíme si. „Neber těžké věci,“ pravívám ještě, ale ona má tašku na kolečkách, kterou jí dal náš Jan, a my nevěděli, jak velké zlepšení to bude.

Vešla do výtahu. Sjede dolů a půjde chodbou ke dveřím. Vyšla na ulici, rozhlíží se po ulici i po obloze. Jde vpravo, přejde první křižovatku: tu auta skoro nejezdí, stojí tu i naše. Po Veletržní oběma směry je provoz veliký. Jde dolů k přechodu, kde čeká, až celý proud aut zleva přejeде, vstoupí na přechod. Ale pozor, zprava to jezdí. Je tu sama. Ale když se připojí několik dalších lidí, auta zastavují.

V obchodě už má svůj stálý postup. Nejprve vlevo okurky, citrony, dvě mandarinky, brambory podle toho, jaké jsou. Hledá české. Dále vlevo maso a uzeniny. Budou to asi kuřecí křídýlka, nebo vepřové? Hádám správně: je to obé, neboť bude sobota. Jdu do předsíně, otevírám dveře: nevrací se? Že by něco zapoměla? Nebo se jí těžko jde... výtah je dole.

Dále vlevo je mléko, máslo, tvaroh, jogurty. Tady se vždycky motají nějaké ženské s vozičky, ona si nakládá do košíku, dívím se, i já chodím s vozíkem, můžu se o něj pěkně opírat. Vpravo jsou sýry: Veselá kráva... Vajíčka: chce k Velikonocům bílá, ale ta nemívají. Káva: kupujeme Jihlavanku. Vlevo odbočka k pečivu: vezme dvě nebo tři koblihy.

Není tam už nějak dlouho? Ona si vybírá koření: hledá mletou skořici. Prohlíží polévku v sáčku, některé bere do ruky: to se rozmýšlí, jakou bych nejradši měl já: formanská, hovězí s játrovými knedlíčky, francouzská... Ještě krájený chléb a rohlíky dva. Nemusela by, ale dělá to za mne: bere dvě piva, jedno jaká, a rozmýšlí se, má-li vzít nějaké sladkosti. Uvidím. Nezapomeň na noviny, je úterý. Nezapom-

mněla a hned se dívá, co tam mám já, čte nadpis: „Šla nakupovat.“
Lekla se.

Teď by už ale měla vyjít na ulici. Čeká na přechodu. Houká sanitka: přejela. Ještě se rozhodla koupit u Asiata hrozny vína, už by tu ale měla být. Jdu se podívat na výtah: stojí dole. Vracím se ke čtení, ale nechte mi to. Otvírají se dveře, jdu jí naproti. Beru jí tašku: je plná.

„Jdu pozdě? Ale byly tam zase takové baby s vozíky, zatarasily přístup k masu, nedovedly si vybrat. Vzala jsem kuřecí stehna a vepřové.“
Pravím: „No já vždycky mám strach. A máš všechno, cos chtěla?“ ptám se. Odpovídá: „A zdržela jsem se trochu s paní Bendovou.“

[*Lidové noviny* 14. dubna 2015]

Až umřu

Až umřu, ať je to jenom oznámeno. Žádné veřejné orace si nepřeu. Katolický pohřeb budu mít na rodném hřbitově v Brumově. Paní učitelka Svatoňová nám drží místo v hrobě č. 55. Je to pěkné místo, odkud je pěkný výhled, zvláště když se trochu vysedne. Masařka mám s muzikou zamluveného, ale teď nevím, jestli mě nepředběhl. Tedy domluvte se s tím, kdo tu kapelu teď vede. Na náhrobní kámen od Otmara Olivy z Velehradu jsem si vymyslel nápis: „Byl jsem tu a možná zas přijdu.“ Chtěl jsem tím vyjádřit návratnost života z téže hmoty, případně i nesmrtelnost duše. Mé ženě Marii se to zdálo trochu domýšlivé, tedy se jí zeptejte, co si o tom myslí teď. O ten obřad prosím toho z katolických kněží, koho to potěší: bude-li naživu Jarda Vinklárek, tedy ten. Bylo by mi ovšem ctí, kdyby to udělal farář brumovský.

Nechci, aby se po mně něco pojmenovávalo. Narodil jsem se v Pluskalově ulici na Žabinci v Brumově, žil potom v ulici, která se jmenuje

Poláchova. Mám ještě, to je pravda, jednu starou jamu na Řehonůrce, kde jsem pásal.

S tím, co jsem napsal, jsem spokojený, kritika i čtenáři to dost oceňují, ale já to nikdy nečtu. Zdá se mi, že napsáním jsem si cosi vyřídil, a hotovo. Psal jsem kvůli sobě, ne kvůli čtenářům.

Vážím si toho, jak dlouho jsem byl na světě; maminka umřela ve věku 52 let a tatínek v 57. Čím dál víc na ně myslívám a modlím se za ně. Měli těžký život, ale možná si to tak úplně neuvědomovali, to já cítím teď. Bývaly u nás i šťastné chvíle. Oba rádi zpívali. Také moji dva bratři a sestra jsou slušně dlouho na světě. Naše rodina pochází tatínkem z Návojně č. 13, kde hospodařil jeho starší bratr Jan. Krom toho měl bratra Františka, sestru Rozáru a Josefa, který padl ve světové válce. Ale rodinné styky měli jsme jen s mamčinou rodinou, Lysáčkovými. Maminka byla z desíti dětí: Václav, František, Josef, Františka, Marie, Tereza, Aloisie, Anna, Kristýna, Cecílie. Moji synové s manželkou Marií Martin, Ondřej, Jan jsou velice nadaní a hodní: naše opora života dnes.

Dvě děti, Cecílii a Jožina, které mám s Lenkou Procházkovou, vplynuly do naší rodiny: působením mé ženy a pochopením mých dětí. A Lenka to dobře přijala.

Za největší štěstí považuju, že jsem za manželku dostal Marii Komárkovou. Máme oba pocit, jako bychom přímo k sobě vyrůstali, jako by to byl přírodní zákon. Ani jsme se nemuseli poznávat, byli jsme hned jako totožní. Ona je částí mé duše, cítím v ní celý svůj život a ten její v sobě. Ona podržela naše manželství, když já jsem bloudil; věděla, že je to chyba.

Měl jsem štěstí na práci i na své vedoucí v ní. Necítil jsem žádný útlak, netrpěl žádnou křivdu. Neměl jsem nepřátele. Za zvláštní štěstí právě teď považuju, že jsem se nezapletl politicky, necítím žádnou vinu. Svůj vstup do KSČ jsem si odpracovával půl života.

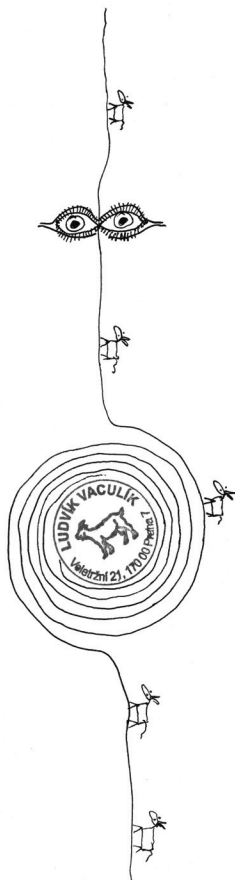
Když někdy uvažuju nad svým životem a výsledky, myslím si, že sklízím sílu a nadání mnoha předků, a děkuju jim. Od tatínka mám

vztah ke dřevu. On se cítil nevyužitý: měl vyšší představy i schopnosti, a trpěl. Je mi divně, když si někdy uvědomím, že moje maminka byla původně také mladá žena, a já si to ovšem neuvědomoval. Teď cítím jejich duše a spojuju se s nimi.

Vážím si toho, že jsem mohl psát do těchto novin.

16. května 2010

[*Lidové noviny* 9. června 2015]

A ZASE O ZVÍŘÁTKÁCH

Morčata

V Praze žije přes milion lidí, které bych tu nechtěl vyjmenovávat. Naše rodina pochází z venkova. Naši rodinu tvořím já, moje žena a dva uspokojiví chlapečkové. Starší chlapec, třináctiletý, se jmenuje Vašek, má krátkozraké hnědé oči a zajímá se nejvíc o stavby, zvláště o nedokončené, dále o dopravní prostředky, zvláště kolejové, ale také o městskou podzemní síť kanálů s vodovodem, plynovým vedením, topným potrubím a s elektrovodnými i telekomunikačními kabely a tak dále. Náš Vašek chodí ze školy pozdě, protože vždycky zůstane stát nad nějakým výkopem na ulici a hledí do něho déle, než máme zájem. Proto má rád všední dny. Mladší chlapec, devítiletý Pavel, má krátkozraké hnědé oči a zajímá se o všechno, hlavně o to, co dělá Vašek, dále o stavby, zvláště o nedokončené, a o dopravní prostředky, zejména kolejové. Jeho zájem o tyto věci má však jaksi jinou povahu nežli Vaškův. Nejlíp vám to objasní příklad.

Když za sychravého nedělního odpoledne, kdy se nedá jít ven, se naši chlupci dovolí a jdou ven, odeberou se skoro jistě na některé nádraží, tam chvíli postojí na nástupišti, ale brzy poté proběhnou podél kolejí směrem ke krásné, deštěm a dýmem zahalené výtopně, do níž se neodvážejí, proto se postaví pod okap jakési prachčerné kůlny, opřou se o ni pořádně, a jezdíce zády po její stěně, pozorují provoz. Když se pak vrátí domů, zas o něco vzdělanější, vynadáme jim, jako by nám byli scházeli, a pak dostanou svačinu, po níž odejdou do svého pokoje, a tam: Vašek ihned začne pokračovat ve stavbě pojízdného jeřábu na nakládání uhlí a Pavel ihned začne na několik papírů kreslit plán budoucího nádraží se zvláštním zřetelem k točně před výtopnou. Prosim, to jistě něco vypovídá o rozdílné povaze jejich vztahu k témuž oboru, snad to nemusím dál rozvádět, chytřejší čtenář se už dovtípil, že mladší Pavel má víc dioptrií a je zavalitější.

To jsou tedy naši chlapci, a teď my, rodiče. Já, tatínek, se jmenuju Vašek a jsem úředníkem ve Státní bance. Státní banku znáte. Je to honosná budova na Václavském náměstí, zvenku obložená mramorem, uvnitř však nedejte se mýlit. Stačí snad, povím-li vám, že některého dne, když si my bankovní úředníci neboli bankéři odpočítáme z pokladny své výplaty a zasuneme je do peněženek, se strachem hledíme k luxusním otáčivým dveřím naší banky, zda si někdo nejde pro úspory. A přitom platy, nemyslete, nemáme nijak skvělé! Jak se říká – taktak že nekrademe. My dokonce, proč to neříct, krademe. Jsou to však zoufalé pokusy a jen málokomu z nás podaří se donést ukradené peníze domů, ženě a dětem. U východu z naší banky stojí strážníci, kteří každého důkladně prohledají a vezmou mu vše, nač nemá potvrzení. Nemyslete si však, že zabavené peníze se dostanou zpátky do pokladny! Alespoň my bankéři Státní banky je tam pak nikdy nevidíme. Možno mít na to různé názory. Jestliže si, milé děti, občas denně kladete prostřednictvím svých rodičů v duchu otázku, proč to v našem národním hospodářství vypadá, jak to vypadá, tedy můžete vzít v úvahu i to, co jsem vám právě nechtě prozradil. Ale tento problém by patřil spíš do detektivky než do této přírodopisné knížky. A moje žena, jíž chlapci z přírodního důvodu říkají rádi maminko, jmenuje se Eva. Je učitelkou, ale to nevdá.

Naše rodina tedy pochází z venkova. Před patnácti lety jsme s Evou přibyli do Prahy se záměrem zdržet se v ní asi pět roků, než trochu ukojíme své vlastenecké potřeby, a pak jsme z ní zase chtěli ubýt a někde v rodném kraji si vybrat místo k hlavnímu životu. Některé záměry však člověk opouští, zatímco jiné si chová dál pro udržení své životní úrovně. Tak i my pořád počítáme s návratem na rodný hřbitůvek.

Venkovan trpí v Praze nejčastěji cizotou lidí a odloučením od přírody. Silnější člověk se však stesku moc nevěnuje a brzo objeví svobody, které by doma neměl. Přitom se však nadále skoro honosí svým venkovanstvím, protože v Praze, která se ještě nenaučila počínat si každým coulem veleměstsky, počítá se mu to spíš k dobru. Ale příroda, příroda nám všem takovým Pražákům chybí velmi!

Každého jara chodíme s našimi chlapci přes Levý Hradec na impozantní vrch Řivnáč, kde kvete koniklec. Impozantní znamená, milé děti, mohutný, velkolepý. Výprava na skalnaté Kozí hřbety za Suchdolem patří už k našim téměř obligátním poutím v čase třešní. Obligátní znamená povinný, sem tam nějakou třešni zpříjemněný. Chodíme-li na procházky společně, musíme se jedni druhým trochu poddat. Zatímco pro mě s Evou je návštěva botanické zahrady kondenzátem příjemného poučení stárnoucích hlupáků, kteří si ani za pět let nedovedou zapamatovat kerblík (*Anthriscus Pers.*), je to pro jejich děti, Vaška a Pavla, holá nuda. Kondenzát je zahuštění. Ale jdou tam s námi rádi. My na oplátku s nimi rádi jdeme do údolí v Hlubočepích, kde se nad sebou proplétají stoupavé viadukty dvou železnic, skýtající nadšeným očím chlapců fantaskní pohled, zatímco my v těch místech vnímáme víc chudobné domky, které tu pozůstaly ze zašlých sousedských časů, jsou dojemně udržované a vyjímají se pod těmi starými kvádrovými viadukty a na břehu potůčku se schůdky do vody opravdu pitoreskně. Pitoreskně je snad malebně, fantaskní nevím.

Ale milí mladí venkované, čerstvě snad svými rodiči do Prahy přivlečení! Připravte se, že procházka zdejší přírodou bude pro vás často smutná! Právě u Prahy, přímo ministru zemědělství u huby, je nejvíce planých a špatně obdělaných polí, co jsem kdy potkal. Tráva, stromy a voda jako by neměly ceny. A voda ke koupání, příjemnou a čistou vodu na koupání budete těžko hledat, jako my. Jednoho léta jsme objevili v Sedlci dvě jezírka nalézající se těsně u vltavské navigace. Navigace je, děti, kamenná hráz s těžkými železnými kruhy na uvazování lodí za Rakouska. Rakousko je – ale o tom jindy. Jezírka, příjemně obrostlá vrbím, měla čtvercový tvar, písčité dno a mělkou vodu, proto nám velmi vyhovovala. Vznikla pravděpodobně bagrováním písku. Bagrování je pracování bagrem. Koupali jsme se tam však jenom asi třikrát, protože jsme nemohli uvyknout pohledu na vodu tekoucí hned za hrází v řece. Byla totiž plná líně plujících fekálií a prezervativů!

Nemluvme však o sračkách, děti, mluvmе o zvířátkách, která jsou pěknější. Zvířata jsme doma nikdy vážně neměli. Chovat v Praze psa je dost přepych, držet si kočku je obtížné. Zkusili jsme jednou mít kocourka, byl pěkný a zábavný, hoj, to bývalo veselo s kocourkem a zlosti s dětmi, ale všechno nám podrápal a nakonec se ještě naučil chodit na stranu do police s botami, tak jsme ho dali pryč. „Dali pryč“ – to je moc podezřelé vyjádření, které se mi v řeči jiných lidí nikdy nelíbilo, protože mohlo znamenat nejenom darování, prodání či vypovězení, ale také utopení, předhození většímu zvířeti za potravu, bouchnutí o zem nebo něco ještě hroznějšího. Říkám-li já „dali pryč“, znamená to jen to, co je ve slovech, a nic horšího. Prostě jsem jedné soboty ustlal mourovatému kocourkovi v proutěném košíku, Eva košík zašila plátnem a já se vydal na cestu k jednomu našemu příteli, který žije v lesích. Cestou jsem ještě zachránil život zmiji, když jsem překračoval lesní potůček a uviděl ji zmateně plavat v tůni pod převislým břehem. Zastavil jsem se totiž u té vody, jednak abych si odpočal, jednak že tady byla příležitost kocourka utopit, kdybych to chtěl udělat. S pocitem děsu jsem si představoval, jak by bylo mně, kdyby ke mně do košíku začala vnikat voda, košík zašitý a já nemohl ven. Napadlo mě také, jak by to asi bylo kvitováno ve Státní bance. A tu jsem ve vodě zahlédl hada.

Hned jsem věděl, že užovka to není. Jednak by si vodomilná užovka počínala ve vodě vycvičeněji, jednak ten hádek nesl na celém těle svůj proslulý klikatý cejch. Toto zvířátko zřejmě bojovalo z posledních sil o život. Bylo tak zdeptané, že se už nedokázalo obrátit směrem zdánlivě nevýhodným – napříč celou tůní k povlovnému břehu, kudy by však mohlo pohodlně vylézt, nýbrž zmítalo se pod břehem a naráželo vztyčenou hlavou do hlíny, která se oddrolovala a usýpala do vody. Nejprve, to se rozumí, jsem si dal otázku, zda se zmije má zachraňovat. První můj nápad byl praštit do ní kamenem. Když jsem ji zachránil a ona se schovala v křoví, napadlo mi, že jsem tam byl bez dětí, a že jsem tedy mohl sedět u té vody libovolně dlouho a dívat se, co zmije udělá, jak skončí život, případně pomoci jí až v posledních vteřinách.

Jestliže se teď, děti, někomu z vás zdá moje myšlení zkažené, tedy vám přiznám kousek pravdy, ale přijměte za to malou morální lekci: Čistě vzato, nezkažený a nejpřirozenější byl můj popud hada zabít. A nejzkaženější zas je, že když už jsem ho zachránil, že to teď tady tak pítvám a že vás to baví. Opravdově šlechetné by bylo, kdybych pomohl zmiji z vody a šel dál, víc na to nemyslel a hlavně o tom nic nepsal, případně kdybych nepsal vůbec nikdy ani o ničem jiném. Mám svou vlastní teorii o ctnosti. Přišel jsem na ni v kůlně při štípání dřeva, když mi bylo čtrnáct let. Je tak dobrá, že z ní neodvolávám jediné písmeno ani dnes, kdy je mi téměř čtyřicet roků a jsem na prahu raného stáří. Můžu vám ostatně při této příležitosti říct, že kdo z vás si nestvoří nějakou svou zcela originální teorii aspoň o jediné věci života do svých patnácti let, nestvoří si ji už nikdy a o ničem, i kdyby to vnějšně dotáhl až na akademika. Ale tedy ta zmije.

Uvažoval jsem, že ji z vody vytáhnu rukou. Nebyl jsem si však jist, zda je to s ní uspokojivě zlé, aby mě ještě neštípala. Raději jsem si vzal na pomoc vidlicovitou větvičku. Had se však nedal ani podebrat, ani se nechťel nechat odvést jiným směrem. Pořád uhýbal a pořád drcal hlavou do hlíny. Jeho tupost mi tak lezla na nervy, že jen stěží jsem potlačil chuť švihnout ho tím prutem do lebky. Ulomil jsem si jinou větvičku, hustě rozvětvenou, a tou jsem plázka dostrkal na mělčinu. Vyplazil se malátně z nepřátelského živlu a ztuhlým krokem bez otálení zamířil do houští. Tu jsem teprve pocítil radost. Litoval jsem jenom, že u této příhody nebyly moje děti. Jak často máme příležitost projevit tak očividnou velkomyslnost k protivníkovi?

Děti s lepší pamětí však mě už jistě chtějí napomenout, že jsem příliš odbočil od kocourka. Tedy kocourek cestoval v košíku, lesem, za mírně podmračeného vlahého jarního dne. Došli jsme na širokou cestu, kde jsem z radosti a bujnosti několikrát zakroužil košíkem od země k nebi a zas dolů. Dbal jsem při tom, aby rychlost kroužení nebyla nesnesitelně malá, jelikož kocourek by z nedostatku gravitace ve své proutěné družici narážel na její stěny. Aby si neublížil, raději

jsem rychlost ohleduplně zvyšoval, až mě z toho bolelo v rameni. Ale myslím, že to by udělal každý z vás.

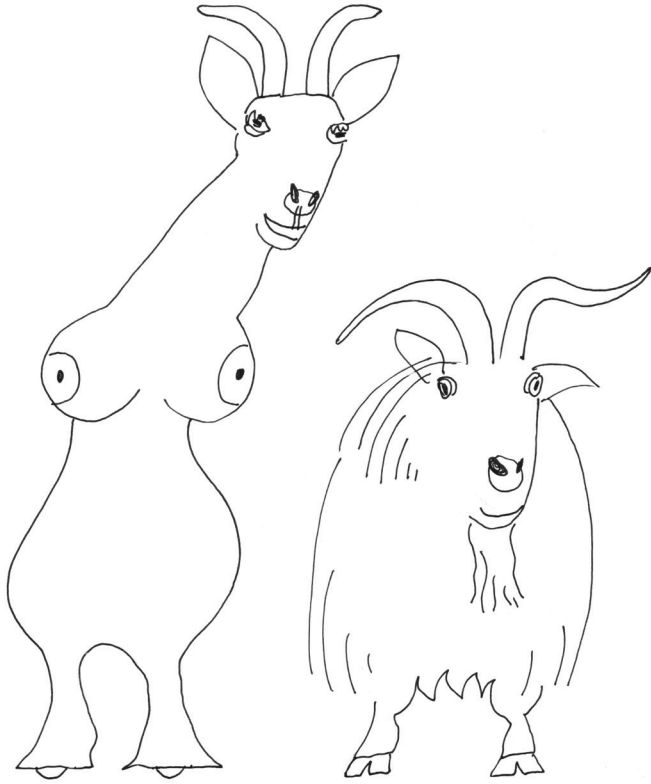
V domě mého přítele byl kocourek přijat dobře. Dostal mléko a maso. Já jsem od paní domu dostal polévku, maso, jahodovou pěnu a kávu. Dobré, dobré! Dům stál v lese, okna i dveře měl celý boží den dokořán. Kocourek mohl odcházet a přicházet, jak se mu zachtělo, a nemusel nikomu nic vysvětlovat. Nikdo se ho ani na nic neptal. Vesnice, jistě plná myší a také s nějakými kočkami, rozkládala se hned pod lesem. Když jsem tam, sedě u stolku s jahodovou pěnou a kávu, hleděl okny i dveřmi do lesa a odhadoval kocourkovy nové možnosti, zapřál jsem si mít to také tak. Řekl jsem to té paní a ona se rozesmála. Ale nikdy se mi to nesplnilo a nesplní, banka je banka, milé děti!

Viděl jsem pak našeho kocourka ještě jednou a tehdy ho naposledy viděl také Vašek s Pavlem. Zajeli jsme k mému příteli na návštěvu natrhat si trochu ostružin. Kocour se k nám už neznal, při našem příchodu se odebral pod postel a odtamtud na nás zíral velice cize. Byl už dospělý, prý si už ani s nikým nehrál, a měli prý jsme vůbec velké štěstí, že jsme ho zastihli doma, jinak prý je věčně ve světě jak nějaký montér. A opravdu, neseděli jsme tam ani deset minut, a kocour zas: využil chvilky, kdy jsme obrátili pozornost k misce s ostružinovou pěnou, bez slova popadl brašnu s vercajkem, vyskočil na okno a ten tam. Dověděli jsme se později, že se vracel z montáží v odstupech čím dál větších a brašnu měl také čím dál větší. Uvykl riskantnímu životu, nechtěl už jiný, a jestliže naň umřel, nikdy to nebude přešetřováno, nikdy také nemůže žádné odhalení vrhnout nové světlo na jeho život, pouze kočky ještě nějaký čas po jeho smrti mohly vrhat na světlo nová mláďata.

Ale Eva a já už žádné mládě nechceme, takoví dva chlapci, jako jsou Vašek s Pavlem, při dnešních poměrech úplně stačí.

1970

[první kapitola románu *Morčata*,
samizdat Edice Petlice 1973]

Komentář k našemu výběru

Z celé tvorby Ludvíka Vaculíka jsme se s Milanem Samkem pokusili vybrat fragmenty, které jsou přístupné nejen „pro děti“, ale vůbec pro dnešního čtenáře. Vyhnutí jsme se například politickým úvahám a textům vázaným na podrobnější znalost historických souvislostí.

Prvotním účelem této čítanky bylo vytvořit podklad pro literární soutěž pro děti a dospívající, kterou vyhlašuje Městská knihovna v Brumově-Bylnici u příležitosti sta let od narození Ludvíka Vaculíka. Dvacet sedm fejetonů a jiných kratších textů nabízí široký výběr témat, stylů i žánrů, na které může čtenář vlastní tvorbou navázat. Stačí, když jej aspoň jeden text osloví. Proto jsme se při výběru rozkročili opravdu široce.

Například *Petr má medvěda nebo co* je povídka pro děti, na niž by se mohli chytnout i nejmladší čtenáři. Text byl napsán asi v roce 1970 za bůhvíjakým účelem, ale knižně jej vydala Ivana Pecháčková v nakladatelství Meander až v roce 2008; určeno pro děti od pěti let. Text tvoří spolu s ilustracemi Ivy Ouhrabkové působivou dětskou knížku. Ta je doplněna CD se záznamem autorova čtení ve Švandově divadle v roce 2008. Knížka byla dokonce dotištěna a stále je ještě k dispozici. K textu jsme připojili i poznámku Violy Lyčkové, která naznačuje jistou spojitost mezi tímto textem a ukázkou z románu *Morčata* zařazenou na konec této čítanky.

V roce 1976 napsal Ludvík Vaculík ještě jeden text dětem – pohádku O třech pachatelích. Spolu s dalšími tehdy zakázanými spisovateli tak přispěl do knihy *Uzel pohádek*, kterou v roce 1976 uspořádal spisovatel Ivan Klíma. Dlouho si ji však mohly číst jen děti v Německu – ty zdejší si počkaly patnáct let. Sborník byl sestaven na objednávku německého nakladatele Blanvalet a vyšel v roce 1978. Nakladatel chtěl vydat pohádky od českých spisovatelů, kteří nesmějí ve své vlasti publikovat. Rukopis, který Ivan Klíma zasílal poštou nakladateli do Německa, opakovaně

zabavovala na poště StB. Byl to jeden z impulsů, který vedl ke zpoždění vydání a taky k zapojení zahraničních diplomatů do transportu rukopisů zakázaných autorů přes hranice. Pro zahraniční a české vydání vznikly dvě různé předmluvy. Ivan Klíma v nich Ludvíka Vaculíka, jeho psaní i chov morčat přiblížil čtenářům natolik živě, že jsme neodolali a dva úryvky z Klímových předmluv použili i v úvodu celé čítanky.

Sedm fejetonů v oddíle Brumoviny se nějakým způsobem týká autorova rodiště Brumova. Asi se nedá říct, že by právě tyto texty měly být pro mladé čtenáře nejpřístupnější. Ale aspoň čtenářům z Brumova či Bylnice by mohly být bližší než texty ostatní. I když chytlavost toho prvního, jenž končí připouštěním kozy Ajny, je asi obecná.

Fejeton s názvem Jaro je tady psal Ludvík Vaculík každý rok, takže celkem jich je kolem čtyřiceti. Do této čítanky jsme zahrnuli dva. Ten první zařazený pochází z roku 1976 a mohl by nést podtitul „O strýci Joškovi a kule z děla“. Obojí jsou totiž reálie navýsost brumovské. Strýc Jošek mezitím zemřel a kula z děla je ve vitríně na brumovském hradě.

V dalším z brumovských fejetonů Recenze na železnici jsme podle skutečnosti opravili jména Stanislava Mišáka a Zdenka Blanaře, která autor v originálu napsal mírně odlišně.

Oddíl Kniha indiánská začíná autentickými deníkovými záznamy z doby, kdy autorovi bylo třináct let. Na Brumoviny tedy vlastně navazuje, přinejmenším co se místa týče. Tím nespoutaným indiánem náš tata v jistém smyslu zůstal po celý život. Dokládá to následující úryvek z románu *Český snář* (1981). Vybraná pasáž z roku 1979 se k tomuto „indiánskému“ životnímu období vrací s odstupem čtyřiceti let.

Následuje trojice fejetonů z roku 1967, která začíná titulem Nepotřebuji televizi. Tyto „televizní“ fejetony jsou podepsány šifrou \sqrt{l} . Pocházejí z doby po Čtvrtém sjezdu Svazu československých spisovatelů, na kterém Vaculík přednesl kritický projev, jehož buřičský ráz vzbudil v politických kruzích pozdvižení. Ludvík Vaculík pak nějakou dobu nesměl publikovat, ale posléze dostal nabídku z nově vzniklých *Filmových a televizních novin*, že do nich může psát pod pseudonymem nebo pod nějakou šif-

rou. Zvolil tedy znaky \sqrt{l} , jejichž grafická podoba připomíná iniciály VL. Autor se tehdy trochu ošíval: „O čem bych psal, když do kina nechodím a televizi nechci, jsem proti ní.“ „Tak piš proti televizi, když jsi proti ní!“ poradil mu jeho šéf.

„Televizní“ fejetony pocházejí z doby masového nástupu televize, kdy se toto médium začalo zmocňovat veřejného prostoru. Ano, taková byla kdysi doba! Dnešní svět opanovala jiná média a mladým lidem pak takové texty mohou připadat jako stesky, že je příliš mnoho koní na ulicích. Třeba právě to může někoho zaujmout a stát se tématem k vlastní úvaze: s časovým odstupem padesáti let. Anebo to přeskočí.

Dva texty nazvané Obrana bytu ztvárňují desperátsko-anarchistickou fantazii, která reaguje na dobu nesvobody a na panující šikanu ze strany policie, StB a státních orgánů vůbec. Do čítanky jsme nejdříve zařadili převyprávění Obrany bytu z *Českého snáře*. To ovšem zrcadlí stejnojmennou povídku, která vznikla v téže době (1979), ale tiskem vyšla až v roce 2006 v *Literárních novinách*. Čtenář si může oba texty porovnat nebo mezi nimi vybrat. Verze z *Českého snáře* je akční, celá povídka je spíše hloubavá.

Čtveřice „ministerských“ fejetonů naznačuje, proč se Ludvík Vaculík nikdy žádným ministrem nestal a stát nemohl. A to ani po roce 1989, kdy tomu doba byla příznivě nakloněna.

Bestofky neboli „The Best of“: to je náš ryze subjektivní výběr, Milánův a můj. Možná, že v jiný čas by to dopadlo jinak. Ale kdybychom měli vybrat ne víc než čtyři kousky, teď bychom zvolili tyto.

Mezi nejsrandovnější texty, které v tatově tvorbě najdeme, patří povídka Vítězství nejskvělejší. To ovšem byla skutečná událost! Já, Janek, jsem byl přímým účastníkem, zde nazývaným jako „naš nejmladší“, jenž jako idiot pak sám kdesi oddaně čekal v dešti, na místě, odkud stejně nebylo přes hlavy diváků nic vidět, jen byl slyšet dusot koní. Bohuslav Blažek byl časem též redaktor *Literárních novin*, pak dlouho myč oken a po převratu vysokoškolský pedagog a známý sociální ekolog, předčasně zemřevší v roce 2004. Dobře si pamatuju, že na transparentu byl nápis

„Zeman z Loutí, ten to krouťí“ a z druhé strany pak „Zemane, Zemane, ať se ti nic nestane!“ Malování transparentu v kuchyni na podlaze byl pro mě formativní zážitek. Ovšem z jakýchsi důvodů tata nechtěl zveřejnit Zemanovo příjmení, a tak si musel pro povídku vymyslet jiné slogany. Což je nakonec jediný detail, který byl v celém příběhu jinak. Tvzení, že jsem se nakonec rozplakal, nemohu však ani potvrdit, ani vyvrátit. Stalo se to asi v roce 1963.

Fejeton Až umřu měl tata napsaný aspoň deset let, postupně ve třech verzích. Celou tu dobu ležel pod štůskem nevyřízených záležitostí na rohu pracovního stolu. V první verzi byla pohřební řeč svěřena evangelickému faráři Janu Šimsovi, v poslední z května 2010 je zmiňován katolický kněz Jaroslav Vinklárek. Četli jsme si všechny verze nahlas těsně po tatově skonu, kdy se jeho duše ještě vznášela někde pod stropem, a dost jsme se nasmáli: hlavně těm změnám. Když zemře blízký člověk, jemuž se odcházelo tak těžko, byť ve vysokém věku, a vy cítíte, že je to vlastně v pořádku, je to zprvu úleva. Až po delší době po tatově úmrtí jsme našli ještě další verzi z 1. dubna 2013: ta byla méně vtipná a více kající, a tak je možná dobře, že zůstala stranou.

Výběr je zakončen ukázkou z *Morčat*. Tento nevinně začínající románový thriller by se pro čtenáře mohl stát přechodem k četbě celé knihy.

Jan Vaculík

Odkud jsme čerpali a kde můžete číst dál

Většina krátkých textů a fejetonů z této čítanky vyšla nejdříve v časopise nebo novinách, anebo – v sedmdesátých či osmdesátých letech 20. století – v samizdatu. Údaj o prvních otiscích najdete za každým textem v hranaté záorce. Zde uvádíme zpravidla pozdější, pokud možno co nejdostupnější a spolehlivě knižní vydání, z něhož jsme čerpali a které si čtenáři mohou většinou sami obstarat například ve veřejné knihovně. Výjimkou je povídka *Obrana bytu*, která dosud vyšla jen časopisecky a je dostupná online (<https://www.ludvikvaculik.cz/dalsi-texty/obrana-bytu>).

Petr má medvěda nebo co – ilustrovala Iva Ouhrabková, vydalo nakladatelství Meander, Praha 2008. Z knihy citujeme též celý závěrečný text Violy Lyčkové.

O třech pachatelích – z knihy více autorů *Uzel pohádek*, sestavil Ivan Klíma, vydaly Lidové noviny, Praha 1991, s. 77–88. Z obou předmluv Ivana Klímy k této knize přetiskujeme v úvodu čítanky dvě pasáže (ze s. 8–9 a 14) pod společným titulem Ivan Klíma o Ludvíku Vaculíkovi.

O papouškovi a kočičce – *Dřevěná mysl. Výběr fejetonů z Lidových novin 2002–2008*, vydala Jaroslava Jiskrová – Máj, Praha 2008, s. 10–11.

Podzim u nás – *Další tisíce*, vydal Atlantis, Brno 2015, s. 84–86.

Jaro je tady (1976) – *Tisíce slov*, vydal Atlantis, Brno 2008, s. 246–248. Přejímáme zde tuto poslední knižní verzi, v níž autor svůj původní samizdatový text zkrátil téměř o tři odstavce.

Černoši v Brumově! – *Jaro je tady (fejetony z let 1981–1987)*, vydala Mladá fronta, Praha 1990, s. 78–80.

Recenze na železnici – *Dřevěná mysl. Výběr fejetonů z Lidových novin 2002–2008*, vydala Jaroslava Jiskrová – Máj, Praha 2008, str. 284–285.

- O kozách – *Koza na trati*, vydal Pavel Ševčík – Veduta, Štítý 2011, s. 5–16.
- Poslední Královec – *Jsmé v nebi. Poslední slova 2012–2015*, vydala Jaroslava Jiskrová – Máj, Praha 2015, s. 111–112.
- Skalický pán – *Jsmé v nebi. Poslední slova 2012–2015*, vydala Jaroslava Jiskrová – Máj, Praha 2015, s. 185–186.
- Milí spolužáci: Kniha indiánská (Deník 1939–1941)*. Vzpomínky z prázdnin – *Milí spolužáci! Výbor z písemných prací 1939–1979*, vydala Mladá fronta, Praha 1995, s. 17–36.
- Český snář* (21. května 1979) – 5. vydání Atlantis, Brno 2002, s. 178–179; též kritické vydání v České knižnici, editor Michal Kosák, Ústav pro českou literaturu AV ČR a Host, Praha–Brno 2024, s. 191–194.
- Nepotřebuji televizi – *Stará dáma se baví*, vydaly Lidové noviny, Praha 1991, s. 14–15; též *Tisíce slov*, vydal Atlantis, Brno 2008, s. 59–60.
- Opravdu nepotřebuji televizi – *Stará dáma se baví*, vydaly Lidové noviny, Praha 1991, s. 17–18; též *Tisíce slov*, vydal Atlantis, Brno 2008, s. 61–62.
- Nejpádnější důvod proti – *Stará dáma se baví*, vydaly Lidové noviny, Praha 1991, s. 19–21; též *Tisíce slov*, vydal Atlantis, Brno 2008, s. 64–65.
- Jaro je tady (1975) – *Tisíce slov*, vydal Atlantis, Brno 2008, s. 236–238.
- Český snář*: Obrana bytu (24. října 1979) – 5. vydání Atlantis, Brno 2002, s. 372–374; též kritické vydání v České knižnici, editor Michal Kosák, Ústav pro českou literaturu AV ČR a Host, Praha–Brno 2024, s. 401 až 403.
- Obrana bytu – *Literární noviny* 24. července 2006, č. 30, s. 10.
- Převzetí ministerstva – *Stará dáma se baví*, vydaly Lidové noviny, Praha 1991, s. 49–51; též *Tisíce slov*, vydal Atlantis, Brno 2008, s. 105–107.

- Černé dny na ministerstvu – *Stará dáma se baví*, vydaly Lidové noviny, Praha 1991, s. 52–54; též *Tisíce slov*, vydal Atlantis, Brno 2008, s. 108–110.
- Mezi námi ministry – *Stará dáma se baví*, vydaly Lidové noviny, Praha 1991, s. 55–57; též *Tisíce slov*, vydal Atlantis, Brno 2008, s. 111–113.
- Odchod z ministerstva – *Stará dáma se baví*, vydaly Lidové noviny, Praha 1991, s. 58–60; též *Tisíce slov*, vydal Atlantis, Brno 2008, s. 114–116.
- Vítězství nejskvělejší – *Hodina naděje. Almanach české literatury 1968–1978*, uspořádali Jiří Gruša, Milan Uhde a Ludvík Vaculík, vydalo nakladatelství Sixty-Eight Publishers, Toronto 1980, s. 186–199; též *Literární noviny* 11. října 1990, č. 28, s. 8–9 (toto vydání nakonec volíme jako výchozí); též *Století lásky a nenávisti*, Knižní klub, Praha 1999, s. 13–23.
- U nás na Moravě – *Další tisíce*, vydal Atlantis, Brno 2015, s. 247–248.
- Šla nakupovat – *Jsmo v nebi. Poslední slova 2012–2015*, vydala Jaroslava Jiskrová – Máj, Praha 2015, s. 236–237.
- Až umřu – *Jsmo v nebi. Poslední slova 2012–2015*, vydala Jaroslava Jiskrová – Máj, Praha 2015, s. 7–8.
- Morčata* (první kapitola) – 4. vydání Atlantis, Brno 2004, s. 5–10.

Milan Samek

Obsah

Ivan Klíma o Ludvíku Vaculíkovi	5
---------------------------------------	---

Od kolébky

Petr má medvěda nebo co	7
<i>Přesvědčit pana Vaculíka...</i> (Viola Lyčková).....	10
O třech pachatelích	11
O papouškovi a kočičce.....	24

Brumoviny

Podzim u nás.....	26
Jaro je tady (1976).....	29
Černoši v Brumově!.....	31
Recenze na železnici	34
O kozách.....	36
Poslední Královec	44
Skalický pán	46

Kniha indiánská

Milí spolužáci: Kniha indiánská (Deník 1939–1941). Vzpomínky z prázdnin	48
Český snář (21. května 1979)	56

Nepotřebuji televizi!

(lehce střelené úvahy, fejetony a povídky)

Nepotřebuji televizi	59
Opravdu nepotřebuji televizi	61
Nejpádňější důvod proti	63
Jaro je tady (1975).....	65
Český snář: Obrana bytu (24. října 1979)	68
Obrana bytu (povídka).....	70

Kdybych byl ministrem...

(další střelené fejetony)

Převzetí ministerstva.....	77
Černé dny na ministerstvu	79
Mezi námi ministry.....	82
Odchod z ministerstva.....	84

Bestofky

Vítězství nejskvělejší.....	87
U nás na Moravě.....	99
Šla nakupovat.....	102
Až umřu	103

A zase o zvířátkách

Morčata.....	106
--------------	-----

Komentář k našemu výběru (Jan Vaculík).....	113
---	-----

Odkud jsme čerpali a kde můžete číst dál (Milan Samek)	117
--	-----

**Vaculíkova čítanka
pro začátečníky
a mírně pokročilé**

Výběr z textů Ludvíka Vaculíka
z let 1939–2015

Sestavili Milan Samek a Jan Vaculík

Ilustrace Jan Vaculík. Obrázky byly původně publikovány ve sbírkách fejetonů *Dřevěná mysl* a *Jsme v nebi* (Jaroslava Jiskrová – Máj, Praha 2008 a 2015) a v knize *Koza na trati* (Pavel Ševčík – Veduta, Štítý 2011)

Fotoportrét Ludvíka Vaculíka (s. 3) Profimedia

Redakce Daniela Iwashita
Sazba Tomáš Tichák

Na jaře 2026 vydala
Městská knihovna v Brumově-Bylnici
ve spolupráci s nakladatelstvím Burian a Tichák, s. r. o.,
Komenského 10, Olomouc

Tisk Tribun EU, s. r. o.
(www.knihovnicka.cz)
Cejl 892/32, Brno

**Burian
aTichák**

Vznikl jsem na Moravě, žiju v Čechách v Praze, pochovají mě zas na Moravě: všude dobře, doma nejlépe. Morava je česká země, oddělená od Čech mírnou Vysočinou a názorem, že by od nich měla být oddělena líp. Obyvatelé Moravy jsou Moravané, říkají si Moraváci. Mluví česky, jenže pěkněji.

(z fejetonu U nás na Moravě, 1988)

Odkud začít číst Ludvíka Vaculíka? Mezi těžkými kalibry, jako jsou romány *Sekyra* (1966), *Morčata* (1970), *Český snář* (1981) nebo třeba *Cesta na Praděd* (2001), je přetěžká volba. Pořadatelé této čítanky Milan Samek a Jan Vaculík na to šli od kratších textů a hlavně od čtenáře: nejdříve nabízejí něco těm nejmladším, poté těm, kteří si chtějí číst o životě v Brumově a spisovatelově dětství. Pokračují indiánskou četbou pro všechny věkové kategorie a po ní následují nadčasové filipiky proti televizi, groteskní a donkichotské povídky o pospolitě rodinné obraně bytu před lupiči převlečenými za policisty nebo seriál fantazií o tom, jak a kam by to autor vedl, kdyby byl ministrem... Před koncem si pořadatelé dopřáli čistě osobní výběr jedné povídky a tří fejetonů, které mají nejraději oni dva. A na závěr? Přece něco o zvířátkách.